

BİLGİ TOPLUMU 2010

Ulusal Katkı Payı ve Araçlar

Çalışma Toplantısı

ANTALYA

21-22 Kasım, 1998

TUENA - Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı Proje Ofisi
Atatürk Bulvarı 221, Kavaklıdere, 06100 Ankara
Tel: 312-4679702, 4678167; Faks: 312-4679934
e-posta: tuena@tuena.tubitak.gov.tr

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ	1
2. YAZILIM ve DONANIM SANAYİ POLİTİKALARI ÜLKE ÖRNEKLERİ.....	3
ABD	3
Ulusal Güvenlik İstisnaları.....	3
Federal Satın Alma Düzenlemeleri	4
AVRUPA BİRLİĞİ.....	4
Mal Sınıflandırması ve Kamu Alımları.....	5
AVUSTRALYA.....	7
Kamu Alımları	7
Telekomünikasyon Operatörlerinin Sanayi Geliştirme Planları	8
Telstra.....	8
Spectrum.....	9
Optus	9
Omniconnect	10
Macrocom.....	10
BREZİLYA	11
Kamu Alımları	11
İNGİLTERE	13
İRLANDA.....	15
FORBAIRT İrlanda Girişim Kurumunun Programları	15
Uluslararası Hizmetler Programı.....	16
FORBAIRT Ulusal Yazılım Müdürlüğü'nün Programları ve Girişimleri	17
İSRAİL	17
JAPONYA.....	18
Kamu Alımları	19
SİNGAPUR.....	20
Yerel Sanayinin Desteklenmesi ve Düzenleyici Kuruluş	21
MALEZYA	22
Malezya'da Sanayi Geliştirme Araçları	24
Malezya Çokkörtamlı Süper Koridoru.....	25
3. İÇERİK SEKTÖRÜ VE SANAYİ POLİTİKALARI ÜLKE ÖRNEKLERİ.....	27
AVRUPA BİRLİĞİ.....	27
AVUSTRALYA.....	28
KANADA.....	30
Kanada Kablo ve Televizyon Fonu.....	32
Çokkörtamlılık Fonu	32
Fon türleri.....	32
DİĞER ÜLKELER	33
4. DEĞERLENDİRME	35
5. TÜRKİYE	40
Vergi Politikaları	40
Sübvansiyonlar Bakımından Türkiye'nin Durumu	44
Dışsattım Destekleri	46
Rekabet Kurallarına Karşı Muafiyet	48
İçerik Sanayileri Açısından Görünüm.....	50
İçerik Sanayiine İlişkin Mevcut Düzenlemeler ve Sorunlar	53
6. ŞEKİL VE TABLOLAR LİSTESİ	55
7. KAYNAKÇA	56

1. GİRİŞ

Bir ülkedeki yaşam standartlarının yükselmesi ve sürdürülebilir sosyo-ekonomik gelişmenin sağlanması için en önde gelen şartlarından biri ülke ekonomisinin güçlü olmasıdır. Küresel düzeyde ticaret rejimlerinin serbestleşmesi sonucu ülke ekonomisinin gücünün en önemli boyutu uluslararası rekabet gücü olmaktadır. Sanayileşmiş ülkelerin 1990'lı yıllarda yaşadığı değişimler, “enformasyon toplumunun” (*information society*) 1970’lerde düşünüldüğünün tersine sanayi toplumunun bir zıddını oluşturmadığını, aslında sanayi paradigmasında bir değişim anlamına geldiğini göstermektedir. Bu değişimin en önemli özelliklerinden biri toplumsal ve ekonomik yaşamın her alanındaki faaliyetlerin, enformatik araçlar kullanılarak ve enformasyon ağları aracılığıyla yapılmaya başlanmasıdır. Bir başka önemli özellikse, enformatik sektörünün kendisinin (imalat, yazılım, hizmet ve içerik sunumu dallarıyla birlikte) küresel ekonominin en hızlı büyüyen, katma değeri en yüksek ve tükenen kaynaklar yerine tükenmeyen kaynakları kullanma oranı en yüksek olan sektör olmasıdır.

Enformatik sektörünün ekonominin bütün alanlarına girmesiyle ortaya çıkan gelişmeler ancak 19. yy’da elektriğin yarattığı etkiyle kıyaslanabilmektedir. Yaşanan değişim, buhar gücünden elektrik enerjisine geçiş kadar önemli bulunmaktadır. Elektrik ve enformatik gibi “jenerik” (doğurgan) teknolojiler (bunlar arasında ileri malzemeler ve genetik de bulunmaktadır) geleceğin dünyasında ülkelerin uluslararası güç sisteminin neresinde yer alacağıyla, kimi zaman da ayakta kalıp kalamayacağıyla yakından ilgilidir. Sanayileşme sürecini kaçırarak Osmanlı İmparatorluğunun ödediği bedel, yeni bir paradigma karşısında geç kalan ülkelerin alacağı tavrın yaşamsal önemine bir örnektir. Gelecekte oluşacak “bilgi toplumları” (*knowledge society*) sürdürülebilir sosyo-ekonomik gelişme hedeflerine bilgiyi ve enformatik teknolojilerini yoğun olarak kullanarak **ulaşabilen** toplumlar olacaktır.

Günümüzde bu yolda değişim sürecini başlatmanın önemli koşulları şunlardır:

- Enformatik sanayiinin ürün ve hizmetlerini kullanarak ekonominin bütün sanayilerindeki rekabet gücünü ve her sektörün performansını arttırmak.
- Yukarıdaki koşulu gerçekleştirirken sürdürülebilir sosyo-ekonomik gelişme* doğrultusunda enformatik sanayiini kullanabilmek.
- Küresel ekonominin en büyük sektörü konumuna gelmiş sayılan enformatik sanayilerinin kendisinde küresel pastadan en büyük payı alabilmek.

Türkiye’nin de bu değişimi özümseyip yakalamasını hedefleyen Türkiye Ulusal Enformasyon Altyapısı (TUENA) Anaplan çalışması, Başbakanlık Makamı 5 Şubat, 1996 tarihli, “Internet Faaliyetleri” konulu yazısı ile “Enformasyon teknolojilerinin geliştirilmesi ve bilgi toplumuna geçişin sağlanması maksadıyla enformasyon alanında kamu güvenliği ve menfaatleri, sosyo-ekonomik, yasal, kurumsal ve düşünülebilecek diğer hususları da kapsayan bir enformasyon (Internet dahil)

* Günümüzün geçerli gelişme stratejisi olan “sürdürülebilir gelişme” kavramının şu unsurları içerdiği konusunda genel bir uzlaşma bulunmaktadır: gelirin dengeli dağılımı, çevreyle uyum, cinsiyete dayalı eşitsizliklerin aşılması, gelişme sürecinin aşağıdan yukarıya olması, demokratik iletişim yapısı.

politikasının geliştirilmesine” duyulan ihtiyacı belirten yazısı ile başlamıştır. Yazıda, “Bu amaçla, Ulaştırma Bakanlığı sorumluluk ve koordinatörlüğünde, sekretarya hizmetlerini TÜBİTAK Başkanlığı’nın yürüteceği bir çalışma grubu oluşturulacak, gruba katılacak diğer kamu ve özel sektör kurum ve kuruluş temsilcileri koordinatör bakanlıkça belirlenecek ve Türkiye’de Enformasyon politikası tespit edilerek Enformasyon altyapısı Master Planı hazırlanacaktır” denmiştir.

Bu direktif üzerine başlatılan, Ulaştırma Bakanlığı koordinatörlüğü ve TÜBİTAK Başkanlığı’nın sekretarya hizmetlerini yürüttüğü çalışmada şu temel sorulara yanıt aranması kararlaştırılmıştır:

- Enformasyon teknolojisi alanındaki konumumuz, birikimimiz nedir? (**Durum Saptaması**).
- Dünyadaki teknolojik/kurumsal eğilimler ve gelişimin yönü nedir? (**Dünyadaki Eğilimler**).
- Dünyadaki gelişimler ışığında gelecekte ülkemizde gereksinim ve talep ne olacaktır, nasıl karşılanabilir? (**Altyapı Planlaması**).
- Enformasyon teknolojisi altyapısının kurulmasında ulusal katkıda bulunabileceğimiz alan, ürün ve hizmetler nelerdir? Bu alanlardaki ulusal katkının payında hangi büyüklüklere ulaşılabilir? (**Ulusal Katkı Payı Belirleme /Hedef Belirleme**).
- Enformasyon teknolojisi alanında nasıl bir kurumsal yapılanma ile öngörülen hedeflere ulaşılabilir? (**Kurumsal Yapılanma**).

Çalışma fiilen Temmuz 1997’de başlamış ve ilk iki konu 1997 yılının sonunda tamamlanarak ve kamuoyuna duyurulmuştur. Üçüncü sorunun yanıtı için ise, çalışmanın doğası gereği katılımlı yöntemler kullanılmış, ikiyüzden çok sektör temsilcisi ile yüzyüze görüşmeler yapılarak, gelecekte Türkiye’de kullanılacak altyapı ile ilgili saptamalar üretilmiştir. Yapılan bu saptamalar, 4-5 Temmuz 1998 tarihinde Antalya’da yapılan “Bilgi Toplumu 2010 Vizyonu” çalışma toplantısında, aralarında müsteşar yardımcılarını, genel müdürler ve başkanların da bulunduğu kamu ve özel sektörden üst düzey katılımcılarla tartışılmış, sektörel vizyonların oluşturulması gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın şu andaki aşamasında iki konuya daha yanıt getirilmesi hedeflenmektedir:

- Ulusal Enformasyon Altyapısı’nın kurulmasında ulusal düzeyde katkıda bulunabileceğimiz alan, ürün ve hizmetler nelerdir? Bu alanlardaki ulusal katkı payında hangi büyüklüklere ulaşılabilir? (**Ulusal Katkı Payı Belirleme /Hedef Belirleme**)
- Öngörülen hedeflere, nasıl bir kurumsal yapılanma ve hangi araçlar ile ulaşılabilir?

Elinizdeki çalışma bu amaca yönelik olarak yardımcı bir belge olarak hazırlanmıştır. Enformatik sanayilerinin çeşitli ülkelerde sektörel sanayi politikaları yoluyla nasıl yönlendirildiğini, kullandığını ve korunduğunu incelemektedir. Bu doğrultuda ne tür araçların bulunduğu ele alınmaktadır. Raporun ikinci bölümünde Türkiye’nin bu ülkelerde kullanılan araçlara ilişkin konumu yer almaktadır.

2. YAZILIM VE DONANIM SANAYİ POLİTİKALARI ÜLKE ÖRNEKLERİ

ABD

ABD yerli malı kullanma yasası 1933 yılından kalmış olmakla birlikte halen diğer ülkeler aleyhine ayrımcılık yapacak biçimde kullanılmaktadır. Federal düzeyde yabancı mallara karşı ayrımcılığa yol açan bu yasa ABD hükümetinin kamu alımlarında etkili olabilmektedir. Yasaya göre federal kurumlar “imal edilmemiş maddeleri, materyalleri ve tedarikleri ABD’de üretilmiş olanlardan” almak, imalata konu maddelerde de “ABD’de üretilmiş ve ağırlıklı olarak ABD malzemeleri taşıyan imalatları” satın almak yetkisine sahiptirler. Dünya Ticaret Örgütü (WTO) çerçevesindeki Kamu Satın Alımları anlaşmasına girmeyen alanlarda, bu maddeler kullanılabilirdi için, ABD’nin bu yasayı düzeltmesi istenmektedir.

Eyalet düzeyindeki satın almalar ABD’nin toplam kamu alımlarının %50’sini kapsamaktadır. Federal düzeydeki “yerli malı” yasasının benzerleri eyaletler düzeyinde de bulunmaktadır. *ABD 1996 WTO Kamu Alımları Anlaşmasında, anlaşmanın 37 eyalet için geçerli olacağı taahhüdünde bulunmuştur. Böyle olunca da 13 eyalet bu kapsamın dışında kalmaktadır.*

Ulusal Güvenlik İstisnaları

WTO Kamu Alımları Anlaşmasının “ulusal güvenlik” endişeleri nedeniyle ülkelerin kamu alımlarında çeşitli önlemler alabilmesine izin vermesi, kamu alımı ihalelerine yabancı firmaların katılmasını önleyici şekilde kullanılmasını mümkün kılmaktadır. Ayrıca, Kamu Alımları Anlaşması, ulusal güvenliğin ne olduğunu da tanımlamamıştır. Bu çerçevede, ABD’nin çeşitli ihalelerde “ulusal güvenlik” gerekçesiyle yabancıları dışladığı görülmektedir. ABD güvenlik yasaları, ürünlerin yerel kuruluşlardan satın alınması gerekliliğini ABD’nin **sanayi temelini güçlendirmek** ve acil bir durumda yabancı ürünlere muhtaç kalmaması amacıyla düzenlemektedir. Herhangi bir ihalede ulusal güvenlikle ilgili bir boyut olup olmadığına kurumların bürokratları karar vermektedirler. Ayrıca, Enerji Bakanlığı, Savunma Bakanlığı, NASA (Uzay Ajansı) gibi kurumların yaptığı “*Management and Operation Contracts*” uygulamalarından doğan alımlar özel firmalar ve üniversiteler tarafından yapılmaktadır. Askeri teknolojinin, sivil teknolojilere kattığı önemli birikim gözönüne alındığında, güvenlik nedeniyle yapılan uygulamaların sivil kesimde de sonuçları olmaktadır. Oysa ABD, 1996 DTÖ Kamu Alımları Anlaşması’nda “*Management and Operation Contracts*” uygulamalarını taahhütlerinin dışına çıkartmıştır. *Bir anlamda “ulusal güvenlik” anlayışının yerini “ulusal ekonomik güvenlik” anlayışı almıştır.*

Federal Satın Alma Düzenlemeleri

Federal kamu alımı düzenlemeleri, tedarik aşamasında tam ve serbest rekabeti hedeflemektedir. Ancak bu düzenlemede iki önemli istisna bulunmaktadır. Bunlardan birincisi “ulusal acil durum” gereksinimleri ve ülkenin “sanayi tabanını” geliştirmeye yarayacak olan alımlardır. İkincisiyse bir kurumun gereksinimlerinin duyulması halinde ulusal güvenliğe zarar verebilecek durumlardır.

Temel telekomünikasyon hizmetlerindeyse, ABD’de 1996’da yürürlüğe giren *Telekomünikasyon Yasası* genel olarak uzak-mesafe ve yerel telefon hizmetleriyle, radyo/televizyon yayıncılığı ve kablolu televizyon arasındaki ayrımı kaldırmayı hedeflemiştir. ABD, bu alanda dünyanın en liberal ülkesi olmakla birlikte yabancı firmaların ABD pazarlarına erişimi konusunda sorunlar vardır. Telsiz telekomünikasyon sistemlerine ilişkin olarak yabancı sahipliği sınırlaması; telsiz istasyon lisanslarının verilmesinde ve telekomünikasyon operatörlerine (*carrier*) lisans verilmesinde sınırlamalar bulunmaktadır. Örneğin Japon uzak mesafe telekomünikasyon operatörü KDD’nin 1995 yılında yaptığı bir başvuru 1996 yılında, FCC tarafından bir dizi “şarta bağlı” olarak kabul edilmiştir. Gene Japon firmalarından NTT (telefon operatörü) ve KDD 1996 yılında Avrupa ve ABD arasında iletişim yapmak üzere FCC’ye başvuruda bulunmuştur. **ABD Ticaret Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı** başvuruların “ticari nedenlerle” askıya alınmasını istemiş ve FCC bu doğrultuda hareket etmiştir. Bu askıya alınma işlemi, Japonya’nın en büyük ve tekel konumundaki işleticisi olan NTT’nin satın alımlarının ABD firmalarına da açılması konusundaki diplomatik görüşmelerdeki uzlaşma gereğince sonradan kaldırılmıştır. ABD’de yatırım yapmak isteyen Japon kökenli telekomünikasyon işleticilerinin başvurularıyla ilgili olarak FCC’nin aldığı son karar önem taşımaktadır. Bu karar, bundan böyle yalnızca Japon kökenli olanlara değil bütün yabancı yatırımcılara uygulanacaktır. FCC’nin kararına göre, yabancılar uluslararası karşılıklı hesaplaşma sistemindeki ücretleri ABD hükümetinin saptadığı oranlara göre uygulamak zorunda kalacaklardır. Bu düzenlemenin ABD telekomünikasyon pazarına erişimin önünde bir engel olacağı belirtilmektedir.

AVRUPA BİRLİĞİ

Avrupa Birliği içerisinde hem AB’nin belli politikaları hem de üye ülkelerin politikaları bulunmaktadır. Avrupa Birliği enformasyon altyapılarına ilişkin olarak on yıldır önemli yatırımlar yapmaktadır. AB 1980’li yıllarda *Direct Information Access Network for Europe* (DIANE), Euratra (Çeviri Teknolojileri) gibi projeler başlatmıştır. Bu alandaki Ar-Ge programı ise, ESPRIT (*European Strategic Programme for Research and Development in Information Technology*)dir. Bakanlar Konseyi, IMPACT (*Information Market Policy Actions*) programını başlatarak rekabetçiliği geliştirmeyi hedeflemiştir. RACE (telekom alanında Ar-Ge programı) uygulanan bir başka program olmuştur. Gerek telekomünikasyon gerek enformasyon teknolojileri, gerekse de içerik sanayileri boyutunda Avrupa Birliğinin yürütme kuruluşları politikaları, uzmanlar ve kurumların kaynaklarını bir araya getirerek oluşturmaktadırlar. İçerik sanayileri de telekomünikasyon ve enformasyon altyapıları politikaları çerçevesinde ele alınmaktadır. Bu konuda, çok sayıda belge üretilmekte ve çeşitli programlar geliştirilmektedir.

Yeni Avrupa serbest ticaret rejimi, deregulasyon ve piyasaya ağırlık vermektedir. Bu davranış özellikle telekom ve enformasyon teknolojileri alanında hissedilmektedir. Özellikle İngiltere ve Fransa, AB politikalarında bu noktada karşı karşıya gelmişlerdir. Komisyon başkanlarından Jacques Delors, AB'nin elektronik sektöründe çeşitli müdahaleler yaparak küresel rekabette AB'nin konumunu güçlendirecek politikalar izlemesini kabul ettirememiştir. Bu isteğe, Almanya, İngiltere, Hollanda, Danimarka gibi ülkeler sanayi sektörlerinde bölgeselcilik yapılmamasını isteyerek karşı çıkmışlardır. Bu noktada Avrupa'nın diğer ülkelerinin güç durumundaki firmaları da kurtarılma ve korunma istekleriyle Delors'a baskı yapmışlardır. Ancak 1990'daki "*Industrial Policy in an Open and Competitive Environment*" başlıklı Komisyon raporuna korumacı tavsiyeler eklenmiştir. Rapor, genel olarak endüstriyel politikalarda rekabetçiliği temel alırken "olağandışı stratejik sanayiler" adı altında tehlikeye düşen kesimlere uygun politikalar önermektedir. Delors, ABD ve Japonya'da devletin elektronik ve enformatik sektörüne ilişkin tutumlarının önemine değinmekte ve Avrupa'da "tek pazarın" olmayışından yakınmaktadır. Sonunda raporda, AB'nin piyasa gelişmeleri için "uygun çevre" oluşturması kabul edilmiştir.

Enformasyon Toplumu politikalarının izlenmesine yönelik ikinci dönem *Bangemann Raporuyla* başlamıştır (1994). Bangemann Raporu, üye devletlerin Avrupa enformasyon toplumunu oluştururken rekabetçi politikalara yönelmesi gerektiğini önermiş ve karar verme mekanizmalarının ulusal düzeyden bölgesel düzeye indirilmesini savunmuştur. Yeni sanayi sektörlerinin doğuşu için üye devletlerin girişimcilik yaklaşımıyla oluşturulacak politikalara yönelmesi istenmiştir. Kamusal paraların daha çok kullanımı ve katı korumacılık politikalarından uzaklaşılması beklendiği anlaşılmaktadır.

Mal Sınıflandırması ve Kamu Alımları

Bazı yerel alan ağ araçlarına ve çokortamlı kişisel bilgisayarlar ile ilgili olarak AB ülkelerinin yeniden sınıflandırma uygulamaları sonucu dışarıdan gelen söz konusu malların tarife oranları otomatik olarak arttırılmıştır. Bunun üzerine bir WTO paneli oluşturularak incelemeler yapılmıştır. Şubat 1998 yılında varılan kararda, "verileri otomatik işleyen makineler" için yapılan taahhütün "bilgisayar ağ araçlarına" dahil olduğu saptanarak AB'nin kendi taahhütlerini çiğnediği sonucuna varılmıştır. AB'nin karara reaksiyonu beklenmektedir.

Söz konusu panel öte yandan çokortamlı bilgisayarlar uygulanan tarife oranında ise "TV tuner"i içeren bilgisayarların, televizyon yayını alabilen bilgisayar veya bilgisayar olarak kullanılacak televizyonlar olarak sınıflandırılabilmesi" kararına vararak AB uygulamasını haklı bulmuştur. ABD ise AB'nin her multimedya bilgisayarı televizyon olarak yüksek tarife almak için kullanabileceği konusunda uyarıda bulunmuştur.

AB içinde kamu satın alımlarının üye ülkelere açılması için 1990 yılında su, nakliye, enerji ve telekomünikasyon sektörlerini kapsayan bir **altyapılar (utilities) direktifi** yayınlamıştır. 1993 yılında yürürlüğe giren bu direktife göre, tarafsız ihale prosedürleri oluşturulmaktadır. Ancak bu düzenlemeler uluslararası ve ikili anlaşmalar olmadıkça AB dışı tekliflerin aleyhine ayrımcılık yaratmaktadır. Bu ayrımcı uygulamalar şöyle özetlenebilmektedir:

- Bu alandaki satın alınan ürünlerin toplam değerinin %50'sinden fazla yabancı ürün bulunuyorsa tedarik sözleşmelerinin iptaline izin veren **yerel katkıyla** ilgili düzenleme.
- *Yerli ürünlerin* fiyatı, ithal edilen ürünün fiyatından %3 daha pahalıysa, verdikleri teklifin yabancı ürünle eşit fiyat olarak değerlendirilmesi yoluyla yerli tedarikçileri kayıran düzenleme.

Çeşitli alanlarda bu ayrımcılığın aşılması ve 1996 yılında yürürlüğe giren WTO Kamu Satın Alımları anlaşmasına uygun düzenlemeler yapılması için ABD ile karşılıklı “niyet belgesi” (*memorandum of understanding*) oluşturmuşlardır. Bu anlaşmalara göre enerji, nakliye ve su altyapıları AB altyapılar direktif alanından çıkartılmıştır. *Dolayısıyla, yalnızca telekomünikasyon sektöründe AB’li olmayan üreticiler aleyhine ayrımcılık yapılmaktadır.* Öte yandan AB içinde serbest rekabeti arttırmaya yönelik olarak, üyeler arasında kamu satınalmaları ilkeleri uygulanmaya başlanmıştır. Ancak Yunanistan 1996 Aralık ayında parlamentodan bir yasa çıkartarak enerji, su, nakliye ve telekomünikasyon alanlarında “*dönem anlaşmaları*” adı verilen uygulamasını başlatmıştır. Dönem anlaşmaları düzenlemesi bu sektörlerdeki kamu alımlarında *yerel üreticileri* korumayı amaçlamaktadır. Hedefi ulusal üretim temelini güçlendirmektir. Bu uygulamanın mümkün olması, Yunanistan’ın AB kamu alımları alanındaki düzenlemeleri uygulamaya başlayabilmesi için 1998 yılı sonuna kadar uzatma almasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu sektörlerde 1998’den sonraki 4-5 yılı kapsayacak ve gerek görülürse 3 yıl daha uzatılabilecek biçimde milyarlarca dolarlık “dönem anlaşması” yapılmıştır.

Telekomünikasyon alanında bu ayrımcılık, standartlar, standart oluşturma süreçleri, test ve sertifikasyon araçlarıyla da güçlendirilmektedir. WTO çerçevesinde yapılan Temel Telekomünikasyon Hizmetleri anlaşmasına göre 11 AB üyesi ülke serbest pazar erişimi ilkesini ve telefon hizmetinde 1998’den başlayarak “ulusal muamele” ilkesini uygulama taahhüdünde bulunmuşlardır. Portekiz 2000, Yunanistan 2003 yılında uygulama sözü vermişlerdir. Fransa, İtalya, Portekiz ve İspanya taahhütlerinde yabancıların yatırımlarına sınırlamalar getirmişlerdir. Fransa radyo temelli ağlarda yabancıların doğrudan yatırımını %20 ile sınırlamış ve France Telekom’a yabancı yatırımı da sınırlandırmıştır. İtalya STET’e yabancı yatırımını sınırlandırmıştır. Portekiz yabancıların en çok %25 oranında sahipliğine olanak sağlamaktadır. İspanya kamu malı olan işleticilere yatırımı sınırlandırmıştır. Avrupa Komisyonu telekom sektöründe AB içindeki liberalleşme konusunu izlemekte ve düzenli raporlar oluşturmaktadır. Komisyon 1998 Şubat ayında yayımladığı son raporunda dokuz üye ülkenin büyük ölçüde yerel üreticilerini ve ulusal işleticilerini korumak amacıyla AB düzenleme-lerini bütünüyle ya da tutarlı biçimde uygulamadıklarını saptamıştır. WTO anlaşma-sının uygulanmasının AB üye ülkeleri için büyük sorunlar getireceği belirtilmektedir. Çünkü AB üyelerinin büyük çoğunluğu 1998 yılının başı itibarıyla kapalı pazarlara ve telekomünikasyon alanında tekellere sahip bulunmaktadırlar. Fransa, İtalya, Almanya gibi ülkelerde rekabetçiliği geliştirmek için gerekli düzenlemelerin başında gelen düzenleyici kuruluşlar oluşturulması süreci de çeşitli tartışmalar içinde devam etmektedir.

AVUSTRALYA

Telekomünikasyon imalat sanayini geliştirme politikaları *Sanayi, Bilim ve Turizm Bakanlığınca* yürütülmektedir. Telekomünikasyon hizmeti vermek için lisans almaya aday olacak firmalar, önce sanayi bakanlığından “*sanayi geliştirme planı*” onayı almak zorundadırlar. Ancak bu onaydan sonra *Australian Communications Authority (ACA)*’ya lisans başvurusu yapılabilir. Bir telekomünikasyon işleticisi adayın, “*ilgili imalat sanayi*” sektörlerine ilişkin olarak *yerel ışıyaratma, dışsatımı geliştirme ve yeterli Ar-Ge planlarını sanayi bakanına onaylatması gerekmektedir*. Bir anlamda, özel firma (yabancı ortaklı olsa bile) yerli imalat sanayini geliştirme taahhüdünde bulunmak zorundadır.

Avustralya, *yerel telekomünikasyon/enformatik imalat sanayini* geliştirmeye yönelik politikaları 1983’ten bu yana uygulamaktadır. Bu politikalar sonucunda telekomünikasyon araçları dışsatımı sekiz kat artarak, 250 milyon dolardan 2 milyar dolara yükselmiştir. Dışsatımın, dışsalımı karşılama oranı 1983’te %14 iken, 1996’da %50’ye yükselmektedir. Kamu ve özel sektörün bu kesimdeki Ar-Ge harcamaları on yıl öncesine göre 3.5 kat artarak 930 milyon dolara yükselmiştir. Avustralya gerek örgütlenmesi, gerek üretime hala önem veren bir ülke olması yanında; yeni gelişmeleri hızlı algılayan ve hızlı politikalar üreten bir ülke görünümündedir ve pek çok ülke tarafından örnek gösterilmektedir.

Kamu Alımları

Merkezi hükümet kamu alımları konusunda çalışmalar yapmakta ve alımların hem yerli sanayiinde desteklemesine hem de birbiriyle uyumuna dikkat etmektedir. Avustralya, 1997 başına kadar WTO’nun kamu alımlarıyla ilgili anlaşmasını imzalamamış bir ülkedir.

Ar-Ge alanında bütün ülkelerde uygulanan yöntemler Avustralya’da da uygulanmaktadır. Bunu Sanayi, Teknoloji ve Turizm Bakanlığı ve Ulusal Bilim Kuruluşu yürütmektedir. Her bir firma lisans başvurusu yaparken, Ar-Ge konusundaki yaklaşımını Sanayi Bakanına sunmaktadır. Ancak sanayi bakanlığının onayından sonra ACA’ya lisans için başvuru yapılmaktadır. Kamusal alanda “*carrier*” (taşıyıcı, işletici) olabilmek için lisans alma sürecinde işleticiden “*Sanayi Geliştirme Planı*” oluşturması ve bu planı Sanayi Bakanlığı’na sunması istenmektedir. Sanayi Bakanı’nın onayından sonra düzenleyici kuruluş olan ACA lisans işlemini başlatabilmektedir. Sanayi Geliştirme Planı’nda şu konuların yer alması yasa gereğidir:

Taşıyıcılık işiyle ilişkili olarak;

- Telekomünikasyon ağlarını oluşturan parçaların sağlanması, üretimi ya da geliştirilmesine yönelik çalışan sanayiler için geliştirme
- ilgili Ar-Ge faaliyetleri

Plan, ayrıca taşıyıcının şu konularla ilgili özelliklerini içermelidir:

- stratejik ticari ilişkiler

- Ar-Ge çalışmaları
- dışsatım geliştirme planları ve
- araçların üretimine, geliştirilmesine ve sağlanmasına yönelik olarak çalışan sanayilerde istihdamın teşvik edilmesi.

Bu yaklaşımda üretim sanayinde istihdamın teşvik edilmesinin anlamının, taşıyıcı özel firmanın mal alımlarında olabildiğince yerli imalat sanayini kullanmasını sağlamaya yönelik olduğu görülmektedir. Ayrıca dışsatımın geliştirilmesi ve Ar-Ge çalışmalarının düzeyinin belirlenmesi bu yöntemle sağlanmaya çalışılacaktır.

Avustralya hükümetine yıllık 40 milyon dolardan az satışı olan firmalar “*sabit dönem düzenlemeleri*”ne “davet edilmektedirler.” Satışı 40 milyon dolardan çok olan firmalarsa “*gelişme için ortaklık*” programına çağrılmaktadırlar. Avustralya’da iş yapabilmek için zorunlu olmasa da, firmaların bu programları kabul etmeleri yönünde güçlü bir baskı vardır. Bu programlar, firmaların bazı stratejik çabalar içinde olmalarını kapsamaktadır. Bu stratejik çabalar arasında, Ar-Ge çalışmaları, eğitim, teknoloji transferi, sermaye yatırımı ve Avustralya firmaları için dışsatım özendirme bulunmaktadır.

Söz konusu programlar 1992 yılında “*offset*” anlaşmalarının kaldırılmasından sonra uygulamaya konmuştur. Avustralya hükümeti, kendine bağlı kurumların bu programlara dahil olmayan enformasyon teknolojisi (ET) ile ilgili mal ve hizmet üreticileriyle çalışmasını yasaklamıştır. Bu programlar aynı zamanda telekomünikasyon sektörü için de sürdürülmektedir. 1995 yılında Avustralya Sanayi ve Ekonomi Bakanlığı programlarla ilgili bir değerlendirme yapmış ve bunların yalnızca enformasyon teknolojileri ve telekomünikasyon alanında değil, başka sektörlerde de uygulanması değerlendirme kararını almıştır.

1997-98 döneminde yapılan bir çalışmadan sonra, Avustralya hükümeti yapacağı kamu alımlarının en az %10’unu Avustralyalı küçük ve orta büyüklükteki firmalardan yapmaya karar vermiştir.

Telekomünikasyon Operatörlerinin Sanayi Geliştirme Planları

İşleticilerin ACA’dan lisans alabilmeleri için “Sanayi Geliştirme Planlarını” Sanayi Bakanlığına sunmaları ve bakanlığın bu planı onaylaması gerekmektedir. Plan onaylandıktan sonra ticari bilgi olmayan kısmı kamuya açıklanmak zorundadır.

Avustralya’daki işletmecilerin Sanayi Geliştirme Planı doğrultusunda, yerli sanayiye geliştirme yönünde yapmayı üstlendikleri faaliyet ve çalışmalar özetle şöyledir:

Telstra

Yerli Sanayii teşvik edici ve yerli üretim fırsatlarını geliştirici yönde doğrudan satın alıcı konumdadır.

Taahhütleri:

- Avustralya kökenli sanayiye, gelişkin teknolojilerin aktarılmasını teşvik etmek

- Avustralya sanayi yeteneğini geliştirmek, özel ve seçkin (*niche*) pazar ürün ve hizmetlerini bölge ve dünya pazarında desteklemek
- Avustralya’da dünya üretim merkezlerinin kurulması için sanayiye cesaretlendirmek
- Teknoloji ve standartların küreselleşmesini destekleyerek Avustralya sanayii için dışsattım fırsatları yaratmak
- Telstra altyapı yatırımlarıyla yeni sanayilere büyüme fırsatları yaratmak
- Fiyat, kalite, uygunluk ve güvenilirlik açısından Telstra’nın koşullarına uyduğu sürece Mal ve hizmet satınalımında Avustralya kökenli üreticilere öncelik vermek.
- Önde gelen önemli üreticilerle ilişkilere önem vererek, ürün Ar-Ge’sine destek sağlamak;
- Önde gelen önemli üreticilerle uzun dönemli sözleşmeler yapmak; ve
- Yerli yatırımların ve ihracatın büyümesi için kararlı bir ortam oluşturulmasına katkıda bulunmak.

Spectrum

Siemens-Avustralya ile stratejik ilişkiler geliştirerek, Avustralya üretimiyle, Avustralya şebekesi için daha yenilikçi santraller geliştirmek.

Bağlı şirketi Mobiletrack Ltd. ile GPS (*Global Positioning Systems*) sistemlerinin ileri yönetim seviyesi ve güvenlik çözümleri konusunda-Ar-Ge için 4 milyon Dolar yatırım gerçekleştirmek.

Optus

- Hükümetin sanayii geliştirme politikasına öncü olarak yapıcı bir şekilde katılmak
- Satınalma politikasında Avustralya üretimi ürünlere, ticari açıdan uygun olduğu sürece, öncelik vermek
- İthal edilen sermaye araçlarını en aza indirmek
- Stratejik ve büyük tedarikçileriyle birlikte Avustralya’da hakları kendilerine ait Ar-Ge yapmak
- Avustralya malı ürünlerin ihracında öncülük yapmak
- Yerli üretim oranı tanımına uyacağını taahhüt ederek, tedarikçilerinden ve tedarikçilerine mal sağlayan tedarikçilerden yerli üretim oranıyla ilgili olarak şu şartları sağlamalarını istemek:
  - Hükümet tarafından açıklanan ve tedarik sözleşmesinde belirlenen yerli üretim oranına uyulması. Bu oran genellikle mal ve hizmet bedelinin % 70’i oranındadır.

- Her hangi bir nedenle bu taahhüt sağlanamazsa tedarikçilerin önceden Optus'a bildirilmesi
- Herhangi bir eksikliğin önlenmesi ve giderilmesi için Optus'la birlikte çalışmalar

Yerli Üretim Oran Tanımı: “Avustralya İçeriği” olarak da tanımlanan bu oran, dolar üzerinden satın alınan her hangi bir mal ve hizmet bedelinden, ithal edilen içerik bedelinin -hammadde, yarı montaj ve gömülü hizmet bedeli dahil- çıkarılmasıyla bulunan orandır.

- Tedarikçilerinin, araştırma geliştirme için;
  - 31 Ocak 1997'ye kadar en az 100 milyon dolar;
  - 31 Ocak 2002'ye kadar en az 400 milyon dolar harcamaları ve bu harcamaların en az %85'inin Avustralya'da yapılması. (30 Haziran 1997 itibarı ile Ar-Ge harcamaları 360 milyon doların üzerinde ve %96.6'sı Avustralya içerikli olarak gerçekleşmiş durumdadır.)

Omniconnect

- Satınalma harcamalarının % 25'ini Avustralya ürün ve hizmetleri için, %75'ini de yalnızca belirli ürünler için denizaşırı ülkelerden yapmak.
- Taşıyıcı olarak Ar-Ge alanında IP üzerinden ses ve videokonferans uygulaması için ilk denemeyi yapmak.

Macrocom

- Avustralya sanayiini geliştirme amacına yönelik, başlangıç olarak faaliyet alanlarına giren tasarım ve yapım işlerinde, yerli üreticilere öncelik vermek ve ileriki planlarda da Avustralya içerik tanımına uyan yerli üretici ve çok uluslu şirketlerle çalışmak. (2002 ye kadar 5 yıl içerisinde toplam sermaye harcamalarının % 50'den fazlasının Avustralyalı üreticilerden sağlanması hedeflenmektedir).
- Sermaye harcamalarının %50'den fazlasının yerli içerikten elde edilmesi, tüm çalışanların Avustralyalı olması.
- Altyapı geliştirme sermaye harcamalarının %3'ü oranında Ar-Ge'ye fon ayrılması.
- 1 Temmuz 1998'den başlayarak 4 yıllık dönemde 1 milyon doların üzerinde Ar-Ge harcaması yapmak.
- Yeni teknolojiler alanında çalışan uzman firmalarla Ar-Ge sözleşmeleri yaparak bu alanlarda Avustralya'da yetenek geliştirilmesine katkıda bulunmak.

Telekomünikasyon hizmetleri alanında, Avustralya 1997 yılında telekomünikasyon sektörünü büyük ölçüde serbestleştirmiştir. Bununla birlikte, Avustralya Hükümeti devletin sahip olduğu Telstra'daki yabancı yatırım oranını %35'le sınırlandırmıştır. Sabit hizmetlerde Telstra'nın tek rakibi olan Optus Communication ve Vodafone (3. Gezgin ağ) firmalarındaki yabancı yatırım oranını serbestleştirmiş ve yabancı yatırım onayını, tüm yabancı yatırımlarda gerekli olan "ulusal çıkar" uygunlukla sınırlandırmıştır. Avustralya'daki bütün yabancı yatırımcılar yatırım izni almak için öndenetimden geçirilmektedirler. Dış yatırım yasası, belli bir dış yatırım girişimini "ulusal çıkar" nedeniyle reddetme hakkı tanımaktadır. Bu öndenetim programı nedeniyle WTO'da hizmetlere ilişkin GATS anlaşmasına ilişkin taahhütleri sınırlı durumdadır.

BREZİLYA

Gerek telekomünikasyon gerekse de enformatik teknolojiler alanında Brezilya'da devlet, korumacılık ve yüksek teknoloji kullanan üretimi geliştirme stratejisi izlemiştir. Özellikle askerlerin yönetimde bulunduğu 20 yıllık bir süre içinde bilgisayar, yarıiletken ve telekomünikasyon araçları üretimine ilişkin ulusal politikalar izlenmiş ve teknoloji Ar-Ge yeteneği oluşturulmuştur. Bu yaklaşımın 1990'lı yıllarda değişmeye başladığı korumacılığın yerini yabancı yatırımcıyı çekmek ve bu alanlarda özelleştirme ve liberalleşmeye gitmek eğilimi etkili olmuştur. Ancak siyasi krizler ve politik kuruluşlardan bazılarının karşı çıkmaları ve bazı anayasa maddeleri nedeniyle süreç geç işleme başlamıştır.

Brezilya, araç üretim bazı olan bir ülke olarak Latin Amerika'da Ulusal Enformasyon Altyapıları kurulması çabalarının eşgüdüm içinde yapılması için çeşitli faaliyetlerde bulunarak, liderlik üstlenmeye çalışmaktadır. Bu amaçla ITU'nun da katkılarıyla Latin Amerika ülkelerini bir araya getirerek *Rio Deklarasyonu*'nun yayımlanmasını sağlamıştır. Benzetmek gerekirse Asya Pasifik Enformasyon Otoyolu/Altyapısı için bölgede nasıl Singapur, Güney Kore ve Avustralya gibi ülkeler çeşitli kazanımlar sağlamak istemekteyse; Brezilya da Latin Amerika'da benzeri bir role soyunmak isteyebilecektir.

Kamu Alımları

Federal, eyalet ve yerel yönetimleri ve bunlara bağlı tüm organlar "yerli malı satın alma" politikasını sürdürmektedir. Telekomünikasyon, bilgisayar ve bilgisayar yazılım sektörlerinde Brezilyalı üreticiler lehine uygulamalar sürmektedir. Yasalar, Brezilya'da üretimde bulunan yabancı firmaların kayrılmasına olanak vermektedir. 1993 yılında çıkarılan **8666 No'lu yasa**, kamu satın almalarının büyük kesiminde Brezilya kökenli olup olmadıklarına bakılmadan bütün teklif verenlere eşit fırsat sunmaktadır. *Bu durumun istisnaları enformatik ve telekomünikasyon teknolojileridir.* Bu alanlarda 1993 yılının sonunda çıkartılan yeni düzenlemeler kamu satın alımlarında fiyat dışı etkenleri de gözönüne alma; enformatik ve telekomünikasyon teknolojileri alanında Brezilya'da üretim yapanların kayrılması ve mali teşvikler (*fiscal benefits*) alabilmek için mallardaki **yerel içerik** oranına göre tercih yapabilme hakkını getirmiştir. 1994 mart ayında çıkarılan 1070 sayılı kararname enformatik ve telekomünikasyon malları ve hizmetlerinde yapılacak kamu alımlarında federal ve diğer kurumlarda yerel olarak üretilmiş bilgisayar ürünlerine son derece ayrıntılı ve şeffaf olmayan fiyat/teknoloji matrisi tabanında kayırma getirmiştir. Brezilya WTO Anlaşmasının kamu alımları ile ilgili maddelerini imzalamamıştır.

Brezilya hükümeti dışsatımlarda değişik vergi ve tarife teşvikleri uygulamaktadır. Bunların bir bölümü satılan mallarda Brezilya içeriğine göre saptanmaktadır. Teşvikler, dışsatım için yapılan dışalımlara vergi ve tarife ayrıcalıkları; satış vergisi ayrıcalıkları ve dışsatım yapılan ürünlerde kullanılan mallarda indirim/geri ödeme (*rebate*) içermektedir.

Brezilya'da 1999 yılına kadar *Sanayi Malları Vergisi'nde* yapılan düzenlemelerle EİT alanındaki üretimin maliyetinde %15 kadar düşüş sağlanmıştır. EİT firmaları Ar-Ge harcamalarının %50'sini vergi gelirlerinden düşebilmektedir. Ayrıca yeni sermaye yatırımlarını EİT alanına yapan yatırımcılara gelir vergilerinin %1'i kadar da indirim uygulanmaktadır. Bunların yanında, hükümetin kamu satın alma politikalarında da değişikliklere gidilmiştir. Yeni düzenlemenin amacı, yerel sanayi katkısı daha yüksek olan üreticilerden mal alınması için ayrıcalıklar tanımlanmasıdır. Çıkarılan yasa, çeşitli ayrıcalıklar ve bağışıklıklar tanıdığı EİT firmalarına, uymaları gereken özel kurallar da getirmektedir. Bu kurallar arasında şunlar da bulunmaktadır:

- Vergi-sonrası gelirlerin en az %5'i Ar-Ge çalışmalarına ayrılmalıdır.
- Ar-Ge çalışmalarının %2'si üniversiteler, araştırma kurumları ve hükümet programlarıyla ortak projeler içermelidir.
- İleri teknoloji standartlarına uyulmalıdır.
- İki yıl içinde ISO 9000 belgesi alınmalıdır.

Brezilya'da yerli üretimi teşvik etmek için kullanılan araçlardan biri de **Toplumsal ve Ekonomik Gelişme için Ulusal Banka'nın** (BNDES) 150 milyon dolarlık kredi uygulaması başlatmasıdır. Bu kredi yerli üretilen donanım ve yazılımın satın alınmasını teşvik içindir.

Tablo 1: Brezilya'da EİT için Mali Teşvikler

Unsurlar	1993 (M\$)	1994 (M\$)	1995(M\$)	1996 (M\$)	1997 (M\$)
Toplam Firma Sayısı	151	217	248	271	290
Toplam Teşvik Tutarı	74	226	278	300	320
Toplam Ar-Ge Yatırımı	63	241	293	320	350
---Firma içi	56	181	178	192	208
---Ortak Proje	7	57	4	7	133

Kaynak: Knowledge Societies : IT for Sustainable Development, 1998, s-122.

Özelleştirme idaresinin *Telebras*'ın satışından sorumlu özelleştirme yetkilisi Frederico Kautz'un açıklamalarına göre Brezilya Kalkınma Bankası (BNDES) satın alınacak araç *Brezilya katma değeri* içeriyorsa sermaye malı alımlarının tamamı için finansman sağlayacağını açıklamıştır. Daha sonra yapılan açıklamalarda da yerel araç üretiminin teşviki için üç tür finansman sağlanacağı bildirilmiştir. Bunlar;

- Yabancı araç üreticilerinin Brezilya'da üretim yapmaları
- Yerli ağ işleticilerinin Brezilya malı ürünleri almaları için teşvikler

- Yerel üreticiler için dışsattım teşvikleridir.

Telekomünikasyon hizmetlerinde genel olarak dış katılım sınırlı tutulmaktadır. Gezgin telefon hizmetlerine yabancı katılımına imkan veren ve 1996 yılında çıkartılan yasa, mülkiyetin %51'inin Brezilyalıların elinde olması koşulunu getirmektedir. WTO görüşmelerinde Brezilya bütün temel telekomünikasyon hizmetlerinde taahhütlerde bulunmuştur. Gezgin telefon ve uydu hizmetlerinde bugün için uygulanan yabancılara getirilmiş kısıtlamaların 1999 yılında kalkması gerekmektedir. Hizmet sektörüyle ilgili yatırımlardaki kısıtlamalara ek olarak, iç ulaşım, kamu altyapıları, medya ve diğer “stratejik sanayilerde” yabancı yatırım sınırlandırılmıştır. Örneğin, bilgisayar ve sayısal elektronik sektöründe teşvik temelli başarımlar kriterleri, yerel içerik kriterleri ve sahiplik sınırlamaları bulunmaktadır.

Telebras'ın bir bölüm hissesinin stratejik yatırımcılara satılmasına karar verilmesinden sonra da hükümet yerel üreticileri korumayı sürdüreceğini açıklamıştır. Mayıs ayında yapılan bir açıklamaya göre, hükümet Telebras'ın hisselerinin bir bölümünü alacak olan ve aralarında yabancı stratejik ortağın da bulunduğu konsorsiyumdan “yerli üreticileri kayırmasını” isteyecektir.

İNGİLTERE

İngiltere’de önemli kaynaklar bireylerin ve özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin yeni teknolojileri kullanmasının benimsetilmesine ayrılmıştır. Bireyin kullanımına ilişkin kullanılan araçlardan biri “Herkes için Enformasyon Teknolojisi” programıdır. Bireylerin kullanıma özendirilmesini ve bilgilendirilmesini kapsayan bu program yanında diğer önemli araçlardan biri “İş Dünyası İçin Enformasyon Toplumu Girişimi Programı”dır (ISI). Toplam 35 milyon Pound’un harcanmakta olduğu programın amacı, enformasyon ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesi ve kullanımının yaygınlaştırılmasıdır. Program çerçevesinde, temel teknolojilerde Ar-Ge desteklerinden özellikle küçük firmalara yönlendirme ve tavsiye yardımlarına kadar hizmetler sunulmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

Çokortamlı Gösteri Programı (*Multi Media Demonstration Programme*): Proje bazında bir yarışmadır. Kullanılmakta olan çokortamlı uygulamalarının özellikle küçük ve orta işletmelerin iş dünyasında yeni uygulamalarla kullanılmasını geliştirmeye yöneliktir.

İşdünyası Programı (PFB): Yeni teknolojilere yönelik olarak çeşitli sorunlar üzerinde atölye çalışmalarının düzenlenmesine yöneliktir.

Enformasyon Toplumu Yaratıcılık Ödülleri (ISCA): Çokortamlılık içeriklerine ilişkin olarak yaratıcı uygulamaların ödüllendirilmesini içermektedir.

Yerel Destek Merkezleri: Küçük ve orta boyutlu işletmelere, yeni teknolojilerin kullanımına ilişkin bilgi ve destek vermek amacıyla yerel çapta oluşturulan merkezler, firmalara çeşitli hizmetler vermektedir. Bu hizmetler arasında danışmanlık, tavsiye, firmaya özgü destekler, iletişim teknolojilerinin iş uygulamalarına ilişkin kullanımına yönelik eğitim, araç/gereçler ve bunların kullanımının gösterilmesine ilişkin erişim sağlamak, Internet, videokonferans ve diğer hizmetlerin kullanımını öğretmek, benzer

konularda aynı sorunları veya en iyi başarımı sağlamış kişileri bir araya getirmek, bu firmalara ürünlerini satabilmek için Web sayfası hazırlanmasında destekler sunmak.

Girişim Bölgesi (Enterprise Zone): İnternet üzerinde kurulan bir Web sayfası aracılığıyla isteyen bütün firmalar, İngiltere'deki diğer firmalarla İnternet ortamında ilişkiye geçebilmektedirler.

İngiltere'de en önemli araçlardan biri devletin çeşitli araştırmalar için ayırdığı kaynaklardır. En önemli projelerden biri olan "The Foresight Challenge" yardım programında uzmanlardan oluşan panellerin belirlediği alanlarda yapılacak araştırmalara Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (DTI) tarafından bir bütçe ayrılmakta, özel sektördense bunun iki katı kadar bir parayı birbirleriyle müttefiklik ilişkilerine girerek ayırmaları beklenmektedir. Nitekim hükümetin ayırdığı 30 milyon Pound'luk fondan yararlanabilmek için özel sektör çeşitli gruplar oluşturarak 62 milyon Pound'luk bir kaynak yaratabilmiştir.

İngiltere'de devletin enformasyon sanayilerine ilişkin özendirme, aslında genel olarak uygulanan "bölgesel kalkınma programlarının" özgün bir boyutunu oluşturmaktadır. Bölgesel kalkınma stratejilerinin önemli bir uygulaması ülkeye yabancı sermayeyi çekmek olarak saptanmıştır. Önceleri otomotiv sanayi yatırımlarını ülkeye çekmeye çalışan İngiltere, son yıllarda enformasyon sanayilerini çekmeye yönelik özel çabalar sarfetmektedir. Galler, İskoçya, Kuzey İrlanda ve altı İngiltere "kalkınma kurumu" yanında "İngiltere'de Yatırım Bürosu" bu politikayı yönlendirmektedir. Bölgesel politika araçları daha çok değişik tipteki yatırım özendirmeleri ve **Seçici Bölgesel Yardım (Regional Selective Assistance)** programlarından oluşmaktadır. Yatırım özendirmeleri arasında yatırım bağışları (*grants*), hızlandırılmış amortisman (*accelerated depreciation*) bulunmaktadır. En önemli mali özendirmeyle açılacak iş sahası ve bir projenin sermaye harcama maliyetiyle ilişkilendirilmiş yardım (*grant*) içeren Seçici Bölgesel Yardım programıdır. Buna göre en yüksek yardım (*grant*) oranı Kuzey İrlanda bölgesindedir. Bu bölgede yatırım maliyetinin %50'sine kadar vergiden muaf tutulmuş yardım (*grant*) verilebilmektedir. Doğrudan yatırım yardımları (*grant*) dışında, iyi ve ucuz ulaştırma, su ve enerji altyapısı, uygun koşullu krediler, bina veya arazi fiyatlarının düşük tutulması, fabrika sahasının sübvansiyonu ve görece olarak ucuz işgücü araçlar arasında yer almaktadır.

İngiltere'de, pek çok ülkenin tersine, devlet özendirmeleri sermaye yardımlarını da (*grants*) kapsamaktadır. Devam eden vergi ayrıcalıkları bir araç olarak kullanılmamaktadır. Bu ilkenin önemli bir istisnası çok geri kalmış yörelerdeki "**girişim bölgeleri**" uygulamasıdır. Yerel küçük ve orta ölçekli firmalar büyük çokuluslu firmaların bulunduğu alanların çevresinde kümeler şeklinde gelişmeye doğru yönlendirilmektedir. Bölgesel yatırım ve bölgesel inovasyon yardımları (*grant*) yeni ürün veya süreçler geliştirmeyi hedefleyen küçük ve orta boyutlu işletmelerin projeleri için kullanılmaktadır. Yardımlar özellikle 50 kişiden az ve seçilebilir maliyetlerin en çok yarısı ya da toplam 25 bin Pound'a kadardır. Seçilebilir maliyetler imalat işlemlerinin bütünü ve bazı hizmetler sektörü projelerini kapsamaktadır.

Özel olarak İngiltere'nin kullandığı araçların hedefi büyük çokuluslu firmaları ülkeye çekmek ve bu yatırım merkezlerinin çevresinde küçük ve orta boyutlu yerel firmaların

oluşmasını sağlamaya yöneliktir. Enformasyon ve iletişim teknolojileri üreten sanayiler bu faaliyetlerde en ön sıraları almaktadır.

İRLANDA

İrlanda ekonomisindeki yapısal zayıflıkları gidermek için hükümetler özellikle ABD'den dış yatırım çekmeye büyük öncelikler vermişlerdir. Geleneksel tarım ekonomisinin egemen olduğu bir İrlanda'dan dünyanın ikinci büyük yazılım dışsattımcısı ve önemli bir enformatik mallar üreticisi konumuna gelmenin arkasında hükümetlerin izlediği politikalar bulunmaktadır. **İrlanda Sanayi Geliştirme Ajansı (IDA)**, ülkenin teknik elemanlarının kalite düzeyi, coğrafi konum ve İngilizce'nin anadil olması gibi öbür avantajlara dayanarak belirli "büyüyen sanayiler" alanında yabancı yatırımcıları ülkeye çekmeyi hedeflemiş ve bunu büyük ölçüde de başarmıştır. Avrupa Birliği'nden sağlanan fonlar, eğitim ve altyapı yatırımları konusunda önemli destekler de bu başarıya destek olmuştur. Yazılım sanayisi yanında yarıiletkenler, bilgisayar donanımı ve bazı hizmet sektörleri alanında yabancı yatırımcılar İrlanda'ya gelmişlerdir. İrlanda, bir yandan da güçlü bir yerel yazılım ve çokluortamlı ürünler sanayi oluşturmak üzere politikalar izlemektedir. Bugün, Avrupa'da satılan bilgisayarların üçte biri İrlanda'da üslenen firmalar tarafından üretilmektedir. Nüfusu 5 milyon olan İrlanda'nın iç pazarının darlığı, yerel İrlanda firmalarının da dışsattım hedefli olmasını gerektirmektedir.

FORBAIRT İrlanda Girişim Kurumunun Programları

FORBAIRT, sektörel olmayıp, genel olarak yeni firmaların kurulması için mali yardımlarda bulunmak üzere kurulmuştur. Ancak uygulamada daha çok ileri teknolojiler ve yazılım sanayii için kullanılmaktadır. Bazı programlar daha yaşlı firmaları da kapsamaktadır. Ayrıca *Uluslararası Ticareti Yapılabilir Hizmetler* programı büyük ölçüde sektörel sanayi politikaları kapsamında değerlendirilebilir. Kuruma bağlı olan **Ulusal Yazılım Geliştirme Müdürlüğü** de sektörel sanayi politikaları uygulamaktadır. En son geliştirilen Araştırma Teknoloji ve İnnovasyon programı 28 milyon Pound (39 milyon ECU) düzeyindedir. Çeşitli çalışmalar arasında aşağıda belirtilenler de bulunmaktadır:

Firma Geliştirme Programları: Bu çerçevede yeni girişimcilere yardımlar yapılmaktadır. "*Millenium Entrepreneur Fund*" risk çekirdek sermaye yatırımı için yeni uygulanmaya başlamıştır. Kurulmuş olan şirketler de rekabetçiliklerini yükseltmeye yönelik olarak "*İşletme Geliştirme Programı*"ndan yararlanabilmektedirler.

Ortaklık ve Girişim Sermayesi Programları: Yeni başlayan veya büyüme aşamasında olan bir firma, yatırımcı arıyorsa "*İş Melekleri*" ve "*Çekirdek/Girişim Sermaye Programı*"ndan yararlanabilmektedir.

Sanayi ve Üçüncü Derece Ortaklık Programları: Kampüs Firmaları Programı, üniversite ve meslek yüksekokullarındaki araştırmacıların potansiyel ticari fikirler geliştirmesi ve girişimcilik yeteneklerinin artırılması için oluşturulmuştur. İrlanda için Uluslararası Fon Programı, Kuzey-Güney işbirliği projelerinin başlatılmasına yönelik olarak kurulmuştur.

Ar-Ge Bağış Programları: Uygulamalı Araştırma Bağışları Programı, bazı kategorilerde akademik Ar-Ge çalışmalarının başlatılması için kullanılmaktadır. Üniversiteler ve Araştırma ve Teknoloji Üniversiteleri bu programa başvurabilmektedirler. Temel Araştırma Bağışı ve Stratejik Araştırma Bağışı programları da aynı amaçla oluşturulmuştur. Bunlar dışında Araştırma Teknoloji ve İnnovasyon Programı, ileri derecede ve kaliteli araştırmalar için kullanılmaktadır.

Avrupa Birliği Fon Programları: “Yenilik/Yenileme aktarım Merkezi”, firmalara ve araştırma enstitülerine Avrupa Birliği Çerçeve Programlarından yararlanabilmeleri için destek sağlamaktadır.

Rekabetçiliği Geliştirme Programları: Ulusal Teknoloji Değerlendirme Programı, bir firmanın karlılığını arttırmak için neler yapabileceğinin FORBAIRT tarafından değerlendirmesini sağlamaktadır. Bu anlamda Dünya Kalitesinde İmalat Programı çerçevesinde FORBAIRT, yönetim geliştirilmesi ve rekabetçiliğin artırılması için danışmanlık yapmaktadır. İşletme Yönetimi Geliştirme Bağışı, kayıt sistemlerinin kurulması ve MIS kurulması için yardım içermektedir.

Uluslararası Hizmetler Programı

FORBAIRT, uluslararası ticarete konu olabilen hizmetler alanında özel teşvikler ve danışmanlık destekleri paketleri sağlamaktadır. Bu programdan yararlanabilen firmaların halen bu düzeyde hizmet veriyor olması veya dışsattım amaçlı olarak çalışmayı hedeflemeleri gerekmektedir. FORBAIRT, genel olarak bağışlarının bir kısmını geri almayı hedeflemekte, önemli gelişme gösterebilecek firmalara bağış paketi karşılığında doğrudan ortak olabilmektedir. Bu teşviklerden ve desteklerden yararlanabilecek sektörler arasında şunlar bulunmaktadır:

- Yazılım geliştirme, veri işleme ve ilgili hizmetler
- Teknik ve danışmanlık hizmetleri
- Medya kayıt hizmetleri
- Eğitim hizmetleri
- Yayınevleri (Publishing Houses)
- Uluslararası Mali Hizmetler
- Ticari Laboratuvarlar
- Sağlık Hizmetleri
- Ar-Ge Hizmetleri

Bu sektörlerde kriterlere uyan firmalar için verilen destek ve teşvikler arasında şunlar bulunmaktadır:

Fizibilite Çalışması Bağışı: Bir projenin ekonomik açıdan uygulanabilir olup olmadığını anlamaya yönelik araştırma ve değerlendirme çalışmalarının %50'si kadar bağış (*grant*) sağlanmaktadır.

İstihdam Sağlama Bağışı: Yaratılan tam zamanlı işler için verilmektedir. Her istihdam için üzerinde anlaşılan bir rakam iki taksitte firmalara ödenmektedir. Bedelin

yüzde ellisi, istihdamın gerçekleştiğinin kanıtlanmasında, diğer yarısı bir yıl sonra ödenmektedir.

Sermaye Bağışları: Bilgisayar, araç, bina ve büro mobilyaları için verilmektedir.

Eğitim ve Kira Bağışları: Çalışanlara yönelik eğitim verilmesi durumunda veya firmanın binası için kira veriyor olması durumunda uygulanmaktadır.

Ar-Ge Bağışları: Onaylanan projenin maliyetinin %50 kadarı ödenebilmektedir.

Vergi Muafiyeti: 25 bin Pound düzeyindeki yatırımlar için vergi muafiyeti tanınabilmektedir.

FORBAIRT Ulusal Yazılım Müdürlüğü'nün Programları ve Girişimleri

İrlanda'da yazılım sanayiini geliştirmeyi amaçlayan bir kuruluş olarak FORBAIRT'e bağlı "Ulusal Yazılım Müdürlüğü" bulunuyor. Avrupa'da bu alanda bulunan tek genel müdürlük olması, İrlanda'nın yazılım sektörüne verdiği önemi göstermektedir. Genel Müdürlüğün görevleri arasında "İrlanda'da yazılım sanayiinin gelişmesi ve büyümesi için girişimlerde bulunmak ve diğer girişimleri desteklemek" vardır.

Uygulama Geliştirme Girişimi: Bu girişim, İrlanda'da yerel yazılım sanayiini desteklemek için yatırım ortaklığını (*co-funding*) kapsamaktadır. Hedefi, Ar-Ge çalışmaları yapılmış ve kendini ispatlamış yazılımların uluslararası alanda rekabet edebilmesini sağlamaktır. En çok 50 bin Pound'a kadar geri ödenmeyen bağış (*non-repayable grant*) ve bir kısmı geri ödenen borç (*partly repayable loan*) desteğinde bulunmaktadır. Girişim, KOBİ'leri hedeflemekte sermaye harcaması ve dolaylı maliyetlere bağış yardımı yapılmaktadır. Yardım, bu kategoriye giren çeşitli harcamaların % 35-50'si oranında olmaktadır.

İleri Teknoloji Programcılığı: Bu programın amacı üniversitelerle yazılım sanayii arasında ortak uygulamalı araştırmaları desteklemektir.

İSRAİL

İsrail, günümüzde en önemli enformatik teknolojisi üreten ülkelerden biri konumuna gelmiştir. Bu gelişmede en önemli etken hükümetin izlediği politikalar olmuştur. Birinci öncelik olarak ABD'deki "venture capital" (girişim sermayesi) kuruluşlarını ülkesine çeken İsrail'in "girişim sermayesi" sanayii, ABD'den sonra dünyada ikinci büyüklüğe yükselmiştir. Siyasal olarak Ortadoğu'da barış olanağının yavaş yavaş ortaya çıkması ve **savunma sanayinde** geliştirilmiş ürünlerin ticari kullanıma sokulması önem taşımıştır. Ancak bütün bu nedenlerden de önemlisi devletin kullandığı sanayi politikası araçlarıdır. İsrail silahlı kuvvetleri ülkede yaratılan teknolojinin hem yaratıcısı hem de en büyük müşterisidir. "Ulusal Güvenlik" sınırlamalarının yavaş yavaş gevşetilmesiyle birlikte, İsrail hükümeti özel sektörün teknoloji üretme maliyetine katılmasını özendirmeye çalışmıştır. Teknolojik araştırmaların finansmanında en önemli kurum Ticaret ve Sanayi Bakanlığı içindeki "Bilim Genel Müdürlüğü" olmuştur. Örneğin 1995 yılında yaklaşık **1,000 firmaya**

370 milyon dolarlık yardım yapılmıştır. Bunların bir kısmı “*venture capital*” firmaları tarafından sağlanmıştır.

Hükümetin kullandığı önemli araçların başında vergilendirme ve düzenleme konularında çokuluslu firmaların İsrail operasyonlarına büyük kayırmalar verilmesidir. İsrail’in yerel bir “girişim sermayesi” sanayii kurma isteği 1991’e dek geri gitmektedir. Söz konusu yılda, İsrail hükümeti iki programı uygulamaya koymuştur. Programların amacı, ülkenin teknoloji faaliyetlerini inovatif Ar-Ge alanının ötesine geçirerek daha bütünüyle işlemsel ve piyasaya duyarlı sanayi yaratmak olmuştur. Bu alana halk yatırımını özendirmek için oluşturulan “*Inbal*” Programı, borsalara kayıtlı *venture capital* fonlarına yapılan yatırımların % 80’ini sigorta kapsamına almıştır. Bu program zaman içinde bitirilmekte olup, yaklaşık 60 milyon dolarlık bir fonun girişim sermayesi firmalarında toplanmasına yardımcı olmuştur. Öbür program “*Yozma*” ise teknoloji firmalarına yeni yatırımlar da yapan yerel ortaklıklar için fonun % 40’ını sağlamaktadır. Öte yandan, ABD’deki Yahudi kökenli iş dünyasının İsrail’e yaptıkları yatırımın “ideolojik-politik” boyutlarının da olduğu dikkat çekmektedir.

JAPONYA

Politika belirlenmesinde Sanayi ve Uluslararası Ticaret Bakanlığı (MITI) ile Posta ve Telekomünikasyon Bakanlığı (MPT) etkin olmaktadır. MITI daha çok üretim sanayiindeki telekom ve enformatik üreticilerini ve de “ulusal çıkarları” gözetmeye çalışan yaklaşım içindedir. MPT’ninse piyasa güçlerini öne çıkaran görüşleri vardır. Bu nedenle, en büyük egemen işletici olan NTT’nin parçalanması planları (İkinci Telekomünikasyon Reform Girişimi) 1995’ten bu yana süren çekişmelere yol açmıştır. MITI’ye bağlı çalışan çeşitli birimler sanayi politikaları geliştirmektedir. İletişim Sanayicileri Derneği de etkin olarak politikalara yönelik müdahalelerde bulunmaktadır. MITI içinde “*Machinery and Information Industries Bureau*” birimi içinde “*Industrial Technology Council*” birimine bağlı olan *Information Industry Committee*, bu alandaki politikaları oluşturmaktadır. Ayrıca, *Industrial Structure Council* altında enformasyon ve telekomünikasyon komiteleri bulunmaktadır. MITI’ya bağlı birimlerde özel sektör de yer almaktadır.

İçerik sanayileri alanında hem MPT hem MITI etkin olmaya çalışmaktadır. MITI, sayısal içeriğin geliştirilmesi ve enformasyon teknolojilerinin kullanılarak ekonomik reformun gerçekleştirilmesine yoğunlaşmıştır. MPT’nin *Telecommunications Council* biriminin de içeriğe ilişkin politikalar konusunda çalıştığı görülmektedir. Bakanlıklardan fonlar aldığı anlaşılan *Information Promotion Agency* (IPA) yanında MITI’nin desteklediği *Multimedia Promotion Agency*’ de bu alanda çalışmaktadır. MITI’nin bu alanda teşvik politikalarından *Database Promotion Center* (DPC) yararlanmaktadır. Görevi, Japon içeriğini taşıyan veri tabanlarının oluşması ve teknik yardımların yapılmasıdır.

Hükümet MITI ve MPT yoluyla yönlendirmelerde bulunmaktadır. Japonya’nın bu alanda 1960’lardan beri uyguladığı genel destekler yürürlüktedir. NTT’nin %65 hissesine Maliye Bakanlığı sahiptir. NTT’nin parçalanmasına ilişkin reformun yapılamamasının nedenlerinden biri de, *ulusal üretim sanayiine olumsuz etkilerin olabileceği* kaygısıdır. Japonya’nın Ar-Ge destekleri/teşvikleri genel olarak bu

alanlarda da geçerlidir. NTT'nin Ar-Ge birimleri özenle korunmaya çalışılmaktadır. MPT'de Ar-Ge için özel teşvikler sağlamaktadır. Sayısal yayıncılık ve yüksek tanımlamalı televizyon (HDTV) konusunda görüldüğü gibi **standarda dayalı üstünlük** uygulanmaya çalışılmaktadır.

ABD ile Japonya arasındaki ticaret görüşmelerinin odak noktalarını Japonya'nın kendi yerel enformatik ve telekomünikasyon sanayicilerine verdiği korumacılık oluşturmaktadır. Gümrük vergilerinin sıfırlanmasına karşılık, korumacılık, "tarife dışı engeller" şeklinde sürdürülmektedir. Bunlar arasında şeffaf olmayan ayrımcı standartlar (özellikle sertifikasyon ve güvenlik standartları), yabancı firmaları dışlayıcı iş dünyası uygulamaları, yerel firmaları koruyan ve yabancı firmaların girebilmesini son derece güçleştiren bir iş dünyası ortamı bulunmaktadır. Bunlar dışında her sektöre özgü tartışma konuları da bulunmaktadır.

Kamu Alımları

ABD ve Japonya yıllardır bilgisayar ve telekomünikasyon araçları sektöründe Japon pazarının açılması için görüşmeler içinde bulunmaktadırlar. ABD, Japon telekomünikasyon işleticisi NTT'nin telekomünikasyon araçları alımlarında yıllık 35 milyar dolarlık pazarın, en azından üçte birini oluşturduğunun bilinci içinde kendi üreticilerinin pay almasına yönelik olarak diplomatik görüşmeler sürdürmektedir.

Kamu alımlarında, Japon hükümetinin korumacı yaklaşımları nedeniyle ABD ile yapılan görüşmeler sonucunda 1992 yılında ikili bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmadan sonra ABD firmalarının kamu alımlarındaki payında zaman zaman bazı artışlar olmuştur. Ancak korumacılık devam etmekte ve ABD hükümeti gelişmeleri yetersiz bulmaktadır. *ABD'nin şikayetleri arasında Japon imalatçıların "adil olmayan düşük fiyat vermeleri", teklif verme bilgilerine ulaşmanın engellenmesi, hükümet kurumlarınca tek ihale açılması gibi uygulamalar sayılabilir.*

Telekomünikasyon araç sektöründeki en önemli politika telekomünikasyon işleticisi olan NTT'nin satın alımlarıdır. Bu alandaki düzenlemeler 1980 yılından bu yana altı kez değiştirilmiştir. İhalelerde şeffaflığı arttırıcı önlemler, teknik spesifikasyonlarda açıklığın sağlanması ve teklif hazırlanmasında bilgi sağlanması gibi alanlardaki düzenlemeler ABD'nin baskısıyla gerçekleştirilmektedir. NTT düzenlemeleri en son 1997 ağustos ayında ABD ve Japonya arasında görüşmelere konu olmuştur. NTT firması, düzenlemeler sonucu 1.4 milyar dolarlık alımın yabancılardan yapıldığını ileri sürmektedir. Yıllık alımın 12 milyar dolar düzeyinde olduğu düşünüldüğünde, yabancılara belli bir oranda ihale verildiği görülmektedir. Görüşmelerden ABD yetkililerinin edindiği izlenim, yalnızca "tekel rantına" sahip olabilecek bir NTT'nin Japon araç üretici firmalarıyla işbirliği içinde ulusal enformasyon altyapısını kurabileceğidir. NTT'nin "**Japon üreticiler ailesini**" alımlarla korumaya devam ettiği görülmektedir. Aşağıdaki araçlar bu korumacılık için kullanılmaktadır:

- Spesifikasyonların yetersiz sunulması ve "aşırı mühendislik"
- Pek çok standardın Japonya veya NTT'ye özgü olması
- Şeffaf olmayan kriterlerin kullanılması

ABD ile Japonya 1994 yılında *Telekomünikasyon Araç ve Hizmetlerinin Kamu Kesiminde Satın Alımı Anlaşması* imzalamışlardır. ABD'nin baskısıyla yapılan bu anlaşmanın amacı Japon pazarını yabancı yatırımcılara açmaktır. Japonya bu doğrultuda çeşitli adımlar atmıştır. Anlaşma en son 1998 şubat ayında yeniden gözden geçirilmiştir. ABD tarafı, son yıllarda kamu alımlarında yabancıların payının düştüğüne ve anlaşmanın kapsamının dar tutulmasına Japon hükümetinin dikkatini çekmiştir. Ayrıca, anlaşmada yer alan “işlemsel güvenlik” ve “ulusal güvenlik” istisnalarının açık ihalelerde kullanılmamasını istenmiştir.

Telekomünikasyon hizmetleri alanında NTT'nin ara bağlantı fiyatları AB ve ABD'deki oranların çok üzerindedir. ABD, kendi firmalarının yatırım yapabilmesi bu fiyatların düşüklüğüne bağlı olduğu için, NTT'nin araba bağlantı fiyatlarını ABD'nin savunduğu maliyet hesabına göre yapmasını istemektedir. Bu maliyet hesaplama yöntemi ileriye dönüktür (uzun dönem birim maliyetidir: *long run incremental cost*). Japonlar, bu hesaplama modelini kabul etmemektedirler. Ayrıca NTT'nin 1999 yılında yer alması beklenen yeniden yapılandırılması konusunda da ABD'nin önemli kaygılar taşıdığı görülmektedir.

SİNGAPUR

Nüfusu 3 milyon olan Singapur'un önemli avantajları bulunmaktadır. Bunlar arasında Güneydoğu Asya'nın doğal limanlarından ve yatırım alanlarından biri olması gelmektedir. Nakliye, gemicilik ve iletişim altyapısı bu coğrafi avantaj üzerine kurulmuştur. Singapur hizmetler alanındaki bu doğal avantajına karşılık imalat konusundaki avantajları bilinçli politikalarla edinmiştir. Önceleri 1970'lerde çokuluslu firmaların yatırımlarıyla başlayan süreç sonunda, 1988'de dışsattımının %40'ını enformatik ve iletişim teknolojileri satışından elde eder hale gelmiştir. Son dönemdeki kamu politikaları, ucuz işgücüne dayalı yatırımlar yerine bileşenler, ara ürünler ve nihai ürün üretimine yönelmiştir. Bu ürünler arasında bilgisayarlar, bilgisayar parçaları, bilgisayar destekli üretim sistemleri bulunmaktadır. Böylesi, katma değeri yüksek ürünler üretmek, çokuluslu firmaların işgücünün çok daha ucuz olduğu Malezya ve Çin gibi bölgelere kayışına karşı üretilmiş bir yanıt olarak da değerlendirilebilir.

Singapur hükümetinin son dönemdeki hedefi “**enformasyon toplumu**” olmak olarak formüle edilmiştir. Liberal ekonomi uygulanmakla birlikte, Singapur'da devletin *güçlü müdahale* geleneği bulunmaktadır. Devletin en önemli rolü özel yatırımcılara vergi ve diğer özendirme vermenin ötesinde, uzun dönemli vizyon oluşturmaktır. Hükümet kurulları, devlet işletmeleri ve ortak yatırımlar her türlü toplumsal ve ekonomik altyapıyı oluşturmada, zaman zaman da doğrudan üretimde bulunmaktadır. Singapur'un son dönemdeki enformasyon toplumu vizyonunu ana plana dönüştüren belgenin **IT-2000** olduğu söylenebilir. Singapur'da nasıl ki 1960 ve 70'li yıllarda ulaştırma ve arsa-dağıtım toplumsal planlamanın aracı olarak kullanıldıysa, önümüzdeki dönemde oluşturulacak olan enformasyon altyapısı da bir toplumsal planlama uygulaması olacaktır.

IT-2000 planı 200 kişinin etkin katılımını içeren, üst düzeyde eşgüdümü yapılan, birden çok kurumun katıldığı bir **anaplan “tatbikati”** olarak değerlendirilmektedir. Anaplan 1992 yılında açıklandıktan sonra olan gelişmeler gözönüne alınarak

Singapore ONE (**Singapur Herkese Bir Ağ**) - (ONE: *One Network for Everyone*) enformasyon altyapısı planı oluşturulmuştur. IT-2000'in en önemli stratejik girişimlerinden olan *Singapore ONE* girişimi, anaplan çalışmasının şu hedeflerini ilerletmektedir:

- **Ulusal Enformasyon Altyapısını Geliştirmek:** ONE genişbant iletişim ağı olarak fiziksel altyapıyı oluşturmaktadır.
- **Öncü (Flagship) Uygulamaları Başlatmak:** Fiziksel altyapı olmanın ötesinde, ONE etkileşimli çokortamlılık uygulamalarını ve hizmetlerini içermektedir. ONE gelecek kuşak uygulamaların geliştirileceği bir ağ olarak tasarlanmaktadır.
- **Enformasyon Teknolojisi Kültürünü Özendirmek:** Herkese ve her mahalleye ulaşacak olan ONE, Singapuruların yaşamının ayrılmaz bir parçasını oluşturacaktır.
- **Enformasyon Teknolojisi Sanayiini Beslemek:** Yatırımcılar ileri teknoloji projelerinde yer alacakları için, ONE canlı bir enformasyon teknolojileri sanayii yaratılmasına yardımcı olacaktır.
- **Hükümetin Enformasyon Teknolojileri Kullanımını Arttırmak:** Hükümet, hizmetlerini ONE üzerinden sunacaktır.

ONE planının yaşama geçirilmesinden sorumlu olarak üç kuruluşun seçildiği görülmektedir. Bunlar, *Ulusal Bilgisayar Kurumu*, *Ulusal Bilim ve Teknoloji Kurumu*, *Singapur Telekomünikasyon İdaresi* (düzenleyici kuruluş) olarak ortaya çıkmaktadır. Altyapının ana omurgasını bir konsorsiyum gerçekleştirmektedir. Konsorsiyumun yatırımcılarından birisi de düzenleyici kuruluş olan Singapur Telekomünikasyon İdaresi (TAS) altında oluşturulmuş olan Singapur İletişim Yatırımları şirkettir. Bu şirket, TAS'ın yatırım kolu olarak görev almaktadır.

Tablo 2: Singapur'da Yatırım Teşvikleri

Vergi Teşvikleri	Tanımlama
Öncü Statüsü (Pioneer Status)	Bu statüdeki firmaların gelirlerinden alınan kurumlar vergisinde (%27) on yıl süre ile istisna olması.
Öncülük Sonrası Statüsü (Post Pioneer Status)	Seçilen faaliyetler için %10'dan az olmayan ve 10 yıl süren ayrıcalıklı vergi oranı.
Genişleme Teşvisi (Expension Incentive)	Kurumlar vergisinden ön-genişleme nedeni ile ortaya çıkan gelirler temelinde 10 yıla kadar istisna (uzatılabilir).
Yatırım Yardımı Teşviki (Investment Allowance Incentive)	Yeni sabit sermaye harcamalarının yarısına kadar vergi istisnası.
Yönetim Merkezleri Teşviki (Operational Headquarters)	Singapur'da onaylanan hizmetlerin verilmesi durumunda 10 yıla kadar %10 vergi alınması (uzatılabilir).
İş Yönetim Merkezleri Teşviki (Business Headquarters)	Singapur'u üs seçenlerden, hizmet üstünlüklerine sahip olanlara vergi imtiyazları.
Onaylanmış Yabancı Kredi Programı (Approved Foreign Loan Scheme)	Bütünü ile ya da kısmen faiz ödemelerindeki kesintilerden istisna tanınması.
Hizmetler Dışsatımı Teşvikleri (Export of Services)	Seçilebilir dışsatım gelirlerinin %90'ına on yıl süresince (uzatılabilir) kurumlar vergisi istisnası tanınması.
Ar-Ge harcamalarının çifte indirimi	Onaylanan Ar-Ge harcamalarının belirli bir süre için çifte indirimden yararlandırılması.

Kaynak : Economic Development Board

Yerel Sanayinin Desteklenmesi ve Düzenleyici Kuruluş

Telekomünikasyon alanındaki düzenleyici kuruluş olan TAS, klasik düzenleme işlevleri yanında “**yerel enformasyon iletişim sanayiini**” desteklemekle de görevlendirilmiştir. Bu amaçla, sektöre özgü olan “*Kalkınma Yardım Programı*”

(*Development Grant Scheme*) uygulamaktadır. Fon, özellikle geliştirme projeleri olan firmaların ortak-fon yaratılması yoluyla desteklenmesine yöneliktir. Geliştirme projesi önemli teknolojik geliştirme içermeli ve yerel, bölgesel, küresel düzeyde ticari pazara ulaşabilecek potansiyele sahip olmalıdır. Programın desteklediği projeler genel olarak teknoloji transferi amacıyla yabancı firmaların da ortak yatırımlarını veya yerel sanayi ve üniversite/araştırma kurumları üyelerinin kendi aralarında ticari boyutu olabilecek uygulamalı araştırma veya stratejik teknolojiler geliştirme projelerini de içermektedir.

Ayrıca, mühendislik içermeyen uygulamalı araştırmaların da desteklenmesi amaçlanmaktadır. Bunun için TAS'ın veya yerel firmaların yönetim ve hizmet yeteneklerini geliştirecek teknik olmayan projelere de destek verilebilmektedir.

DGB programı, doğrudan proje maliyetlerinin en çok %50'si kadar yardım (*grant*) verebilmektedir. Proje süresi 1'den 3 yıla kadar olabilmektedir. TAS programa katılanlardan herhangi bir fikri mülkiyet hakkı veya *royalty fee* istememeyi garantilemektedir. Programa dahil olabilecek maliyetler şunlardır:

- Projeye başlamak için gerekli sermaye yatırımı
- İnsangücü maliyetleri
- Eğitim maliyetleri
- Tüketim malzemeleri
- Proje için gerekli yazılımın bedeli.

Hükümet, yerel-yabancı yatırımını özendirmekle birlikte, **aktif** ve **stratejik** bir katılımcı olacağını ve özellikle ticari açıdan çekici olmamakla birlikte stratejik olarak yapılması gereken yatırımları da kendisi gerçekleştireceğini açıklamıştır.

Sanayi politikalarının geliştirilmesinde, sektörlerin önceliklerinin saptanmasında ve özendirme araçlarının yaratılmasında *Ekonomik Kalkınma Teşkilatı* (EDB) yetkilidir. EDB'nin araçları arasında yerel işverenlerin özendirilmesi; eğitim ve öğretim yatırımlarını arttırmak ve sanayi kümeleri oluşturmak bulunmaktadır. Ama en önemli araçlar, sınırsız/gümrüksüz ticaretin yapılabilirdiği sanayi bölgelerinin oluşturulmasında izlenen stratejilerdir. **Ekonomik Genişleme Özendirmesi Yasası**, EDB'ye çok çekici vergi imtiyazları (*tax consessions*) verme yetkisi tanımaktadır. EDB, sektörel odaklı sanayi bölgelerinin oluşturulmasında da görev almaktadır. Bunlardan biri *Singapur Bilim ve Teknoloji Parkı*'dır.

Singapur yönetimi yüksek teknoloji içeren elektronik üretiminde yerel üretimin arttırılmasını etkin olarak desteklemektedir. Örneğin telekomünikasyon sistemlerinde kullanılan ASIC teknolojisi için araştırma ve üretim girişimi, yerli/yabancı özel firmaların ve doğrudan devletin sahip olduğu bir kurumun ortak yatırımıyla gerçekleştirilmiştir.

MALEZYA

Malezya'nın **Vision 2020** belgesi, güçlü bir enformasyon teknolojisi sanayiinin oluşmasını stratejik bir avantaj olarak değerlendirmektedir. Malezya, imalat kesiminde işgücü ücretlerinin göreceli olarak yükselmesi sonucu olarak avantajlarının azaldığını fark ederek *değer zincirinin katma değeri yüksek kesimlerinde* öncülük

yapmak istemektedir. Hükümet öncülüğündeki çeşitli programlar sonucunda önemli küresel enformasyon sanayii üreticisi durumuna gelmektedir.

Hükümetin son yıllardaki enformasyon sanayilerini geliştirme politikası aşağıdaki hedefleri ve stratejik yönleri içermektedir:

- Değer zincirinde daha geniş bir faaliyet alanı oluşturmak. Hükümet, çokuluslu yatırımcılar ve tedarikçilerine yönelik olarak “*tümleşik imalat merkezleri*” oluşturulmasını özendirme kararındadır. Bu merkezlerde Ar-Ge ve pazarlama taahhütleri istenmektedir.
- Değer tedarik (*supply*) zincirini geliştirmek için değer zincirinin çeşitli noktalarında **yerel yeteneklerin** geliştirilmesi. Bu amaçla hükümet, özel sektörle işbirliği içinde anahtar ürün ve ürün geliştirme projeleri başlatmaktadır. Yerel firmaların önde gelen çokuluslularla daha güçlü bağlantılar kurması için özendirilmesi gerçekleştirilmektedir.
- Yüksek büyüme için önemli derinlik gösteren daha yüksek teknoloji bölümlerine geçmek. Malezya rekabet üstünlüğünü sürdürebilmek için daha büyük değer yaratan teknoloji bölümlerine geçmek zorundadır. Gerekli çekirdek ve yeni doğan teknolojiler ve yetenekler hem Ar-Ge hem ürün geliştirme çalışmaları için kritik önem taşımaktadır. Bu amaçla “**Teknoloji Edinme Fonu**” (*Technology Acquisition Fund*) enformasyon sanayi kümelerinin oluşması için gerekli stratejik teknolojilerin edinilmesine yöneliktir.
- Anahtar *Wafer Fabrication* Tesislerinin Kurulması: Küresel yarıiletken sanayiindeki yerini korumak için Malezya, wafer fabrikasyonuna yönelmek durumundadır. Hükümetin bu amaçla kullandığı araçlar arasında kaliteli elektrik ve su altyapısının sağlanması; vergi teşvikleri ve diğer mali yardım programları bulunmaktadır.
- Malezyalıların sahip olduğu dünya çapında firma ve markaların geliştirilmesi: Bu amaçla *yerel firmaların bölgesel ve küresel piyasa aktörleri* olmaları çeşitli araçlarla özendirilecektir. Bu amaçla hem merkezi hükümet hem de eyalet hükümetleri mali yardımlarda bulunacaklardır.
- Malezya içinde enformasyon teknolojileri ve çokortamlılık sanayilerinin geliştirilmesine odaklanmak: Bu amaçla “**Çokortamlı Süper Koridoru**” (*Multimedia Super Corridor*) oluşturulması başlatılmıştır. Söz konusu sektörün Malezya'nın enformasyon teknolojileri sanayilerinin gelecekteki büyüme makinesi olacağı düşünülmektedir. Bu amaca yönelik olarak hükümet çeşitli araçlar kullanmaktadır. Bu araçlardan biri, “**öncü statüsü**” oluşturarak sermaye harcamalarının (*capital expenditure*) tamamının özendirme içine alınmasıdır. Koridor içinde yabancı sermaye sınırlamaları ve beceri sahibi yabancı ücretlilere kısıtlama uygulanmamaktadır. Yerel enformasyon sanayilerinin bu koridor içinde yer almasının özendirilmesi de istenmektedir.

“Çokortamlı Süper Koridor Araştırma Geliştirme Yardım (Grant) Programının” temel hedefleri şunlardır:

- Çokortamlılık ürünlerinin ve hizmetlerinin araştırma geliştirmesini özendirmek ve koridorda yenilikçi (innovative) kullanımını sağlamak.
- En son teknolojiyi kullanan uluslararası firmalarda yerel firmaların, özellikle küçük ve orta boyutlu firmaların, işbirliği yapmalarını sağlamak ve özendirmek. Ortak yatırımların ana hedefi dünya çapında rekabet edebilir olmaktır.
- Malezyalı bilgi çalışanlarının gelişmesini desteklemek ve verimlilik artışı sağlamak.
- Araştırma ve geliştirme sonuçlarının ticarileşmesini sağlamak.

Bu yardım programında toplam proje maliyetinin yarısı sağlanabilmektedir. Üstelik mutlak anlamda verilecek yardımın bir üst sınırı bulunmamaktadır. Yardım (*grant*), geri ödenmemektedir. Proje maliyetleri arasında ücretler, araçlar, yönetim maliyetleri, prototipler, sarf malzemeleri, araştırma materyalleri ve yerel seyahat harcamaları bulunmaktadır. Projeler iki yılda bitirilmek durumundadır.

Malezya’da Sanayi Geliştirme Araçları

Araçlar mali özendirmeler ve mali olmayan özendirmeler olarak ikiye ayrılmaktadır. Vergi ve duty istisnaları ve uygun koşullu krediler ve yardım (*grant*) önemli araçlar olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca serbest ticaret bölgeleri de çokuluslu firmaları çekmek için etkin olarak kullanılmaktadır. Enformasyon ve iletişim teknolojileri sanayilerinin neredeyse tamamı bu bölgeler içinde yer almaktadır. Bununla birlikte, kural ve prosedürler yerel sanayilerle bu bölgedeki yatırımlar arasında bağlantının geliştirilmesinin önünde bir engel olarak durmaktadır. Malezya hükümeti teknoloji-yoğun sanayilerin çekilmesi için varolan özendirme programlarını yenilemiştir. Bu anlamda yeni araçlar şöyle sıralanabilir:

- Beceriye sahip işgücü kıtlığının aşılması ve ar-ge projelerinin desteklenmesi için başlangıç yardımları (*up-front grants*).
- Dünya Ticaret Örgütü’nün (WTO) yorumuna göre bağış (*grant*) şeklindeki özendirmeler “daha az ticareti bozucu” olarak değerlendirildiği için yardımlar (*grant*) mı yoksa mali özendirmeler mi öne çıkarılmalıdır konusu değerlendirilmektedir.
- “Öncü statüsü” veya yatırım vergisi indirimleri/istisnaları gibi varolan özendirmeler yanında belirli faaliyetler için belirli özendirme paketlerinin oluşturulması gündeme gelmektedir. Çokortamlı Süper Koridoru projesi için de özel bir özendirmeler paketinin oluşturulduğu görülmektedir.
- Yeni enformatik sanayilerinin oluşması için mali özendirmelere ek olarak hükümet, bağış veya uygun koşullu kredi (*soft loan*) şeklinde doğrudan mali yardımlar sağlamaktadır.

- Küçük ve orta ölçekli işletmelere yardım verilmektedir. Bunun amacı fizibilite çalışmalarının yapılması, ürün tasarımını geliştirmek ve uluslararası pazara erişimde yardımcı olmaktır.
- Enformasyon sanayileri içinde değerlendirilen firmalara doğrudan başlangıç yardımları verilecektir. Bu kaynaklar, firmalar faaliyete geçmeden önce Malezyalıların eğitilmesi için kullanılacaktır.

Daha çok gelir ve daha çok katma değer sağlamak üzere Malezyalıların sahip olduğu firmaların oluşması ve enformasyon sanayileri alanına katılımlarının artırılması için önlemler alınmaktadır. Bunun olabilmesi için Malezyalıların sahip olduğu firmaların “sözleşmeli imalat” yerine kendi markalarını taşıyan ürün tasarımları ve pazarlamaları yapması gerekmektedir. Bu tür firmalar için özel bir özendirme paketi bulunmaktadır.

Malezya Çokortamlı Süper Koridoru

Çokortamlı Süper Koridoru, Kuala Lumpur’un güneyinde 15 kilometre genişliğinde ve yaklaşık 50 kilometre uzunluğunda bir alanda oluşturulacaktır. Burada dünyanın ilk iki “akıllı kentinin” kurulması planlanmaktadır. Bunlardan biri “**Putrajaya**” adında hükümet merkezi ve Malezya’nın yeni “başkenti” olacak ve özellikle “elektronik hükümet” uygulamasına yönelik olacaktır. Diğer kent “**Cyberjava**” çokortamlılık sanayilerinin, Ar-Ge merkezleri, çokortamlılık üniversitesi ve bu alanda üretim yapacak firmaların merkezlerini kapsayacaktır. Yeni bir havaalanı ve ortasında yeni başkentin de yer alacağı koridor için Malezya hükümeti 2 milyar dolarlık yatırım yapacaktır.

Koridorun iletişim altyapısı 2.5-19 Gb/sn kapasitesinde bütünüyle sayısallaşmış fiber-optik bir ağdan oluşacaktır. Bu projeyi gerçekleştirmek için tek-durak olarak “**Multimedia Development Corporation**” (MDC) oluşturulmuştur. Bütünüyle devlet mülkiyetinde ve devlet parasıyla kurulmuş olan MDC çeşitli özendirme araçlarını kullanmak yetkisi yanında, yurtdışı tanıtım ve hükümete ilgili konuda danışmanlık yapma görevini de üstlenmiştir. Özendirme araçları olarak çeşitli mali teşvikler, *venture capital* ve büyük hükümet projelerinin yapılması gibi imtiyazlar uygulanmaktadır. Bu koridorda, dışarıya yönelik hizmet ve üretim faaliyetleri teşvik edilmektedir. Bu faaliyetler arasında şunlar bulunmaktadır:

- ASIC tasarımı
- Akıllı kartlar, görüntü işleme, bileşenler üretimi, wafer fabrikasyonu
- *Amaca göre* yonga imalatı
- Çokortamlı bileşenlerinin tasarım ve üretimi
- Elektronik Yayıncılık
- Animasyon hizmetleri
- Çokortamlı iletişim yazılımları
- İletişim donanım üretimi

Malezya hükümeti Koridor için özel olarak “**Koridor Statülü**” firmalara çekici mali özendirme paketleri oluşturmuştur. Bu özendirme araçlarının en önemlilerinden biri “*Süper Koridor Araştırma ve Geliştirme Yardım (Grant) Programları*” paketidir. Bir

firmanın “koridor statüsüne” sahip olabilmesi için üç kıstasa uygun olması gerekmektedir. Kıstaslardan biri, çokortamlılık ürün ve hizmetlerinin yoğun üreticisi veya kullanıcısı olmaktır. Önemli sayıda “bilgi işçisi” çalıştırıyor olmaksızın bir diğer kıstastır. Son olarak, Malezya’ya nasıl *teknoloji ve/veya bilgi* transfer edileceğinin bir programla ortaya konması gerekmektedir. Eğer bu yapılamıyorsa, koridora ve Malezya ekonomisine nasıl katkıda bulunulacağını anahatlarının açıklanması beklenmektedir.

Tablo 3: Sektörel EİT Sanayii Politika Araçları

Kamu Satın Alımları	Yerli Sanayi/KOBİ	Ar-Ge	Mali Teşvikler	Dışsattım Teşvikleri
WTO Anlaşmasının İmzalanmaması	Sanayi Geliştirme Planı	Kamunun Odaklanmış Proje Girişimleri	Yeni Yatırımlarda Gelir Vergilerinden İndirim	Sanayi Geliştirme Planları
Ulusal Güvenlik İstisnaları	Yarışma/Ödül	Odaklanmış Kamu-Özel Proje Ortaklıkları	Her Türlü Vergi Özendirme Araçları	Bölgesel İnisyatifler
Savunma İstisnaları	Atölye Çalışmaları	Sanayi Geliştirme Planlarında Zorunluluklar	Seçici Bölgesel Yardımlar	Donör Ülke Olmak
Acil Durum İstisnaları	Sanal Girişim Bölgesi	Belli Oranı Şart Koşma	Yatırım Yardımları	ITU ve Uluslararası Forumlarda Etkinlik
Ülkenin sanayi tabanını geliştirme istisnaları	Yöresel Destek Merkezleri	Üniversite/Özel Sektör İşbirliğini Şart Koşma	Düşük Faizli Kredi	Yerli Katkıya Vergi ve Tarife Teşvikleri
Sınıflandırmayla Oynama	Bölgesel Kalkınma Programları	Yarışma/Ödül	Bina ve Arazi Yardımları	Geri Ödeme <i>Rebate</i>
Yerel Katkı Şartı arama	Enformasyon Toplamı Fonları	Müttefiklik Özendirme	Gelirler Vergisi İmtiyazları	Dışsattım Sigortası
Pahalı Teklifi Yerel olduğu için indirimli saymak	Girişim/risk Sermayesi	Savunma Sanayi Eşgüdüm	AB Çerçeve Fonları	Banka Kredileri
Dönem Anlaşmaları	Danışmanlık/Tavsiye Yardımları	Her Türlü Mali Teşvikler	Dış Yatırım Çekiciliği Sağlanması	
Standartlarda özgünlük	Fizibilite Yardımları			
Belgelemede zorluklar (certification)	İstihdam Yardımları			
Sanayi Geliştirme Planları'nın uygulanması	Eğitim Yardımları			
Yerli Mali Satın Alma Yasaları	Üniversiteyle işbirliği yardımları			
İhalelerde Fiyat Dışı Etkenleri Gözönüne Alma	Ar-Ge Yardımları			
Yerel Üretici Kollama Taahhütleri	Kamu Yatırım Ortaklığı			
Diğer Tarife Dışı Engeller	Savunma Sanayiyle Eşgüdüm			
Teklif Verme Zorlukları	Yatırım Sigortası			
Tek İhale Uygulanması	Flagship Uygulamaları			
Teknik Spesifikasyonların Kapalılığı	Serbest Ticaret Bölgeleri			
	Teknopark			
	Özgün Standartlar			
	Özel Bölgeler			

3. İÇERİK SEKTÖRÜ VE SANAYİ POLİTİKALARI ÜLKE ÖRNEKLERİ

Görsel, işitsel ve basılı içerik üretim (sinema, televizyon, kitap, haber, müzik sanayileri) alanı, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin pek çoğunda *ulusallık* kriterinin öncelikli olarak sağlanmaya çalışıldığı sanayi alanlarıdır. Raymond Williams'a göre "Basın, yayın, sinema, radyo, televizyon ve ses kayıt sanayii gibi kültür kurumları, ...hem kendi içlerindeki bağları hem de diğer üretim kurumlarıyla bütünleşmeleri bağlamında, en genel ve yaygın şekliyle bütün toplumsal ve iktisadi örgütlenmenin parçasıdır." (1993:53).

Bu alanlardaki ulusal üretim, kültürel ve entelektüel mirasın hem içinde gerçekleşmekte hem de bizzat bu mirasın yaratımı anlamına gelmektedir. Bu nedenle bu alanlar korumacı ulusal politikaların uygulandığı iktisadi üretim alanları olagelmış ve yaratılan ürünlere ilişkin olarak kamunun "nitel gelişkinlik" beklentisi doğmuştur. Bu durum kimi zaman kültür sanayileri olarak da adlandırılan "içerik sanayiini" diğer sanayilerden belirgin bir biçimde farklılaştıran bir boyutu ifade etmektedir. Günümüzde ulusal enformasyon kaynaklarını güçlendirerek dışa bağımlılık ve tek yönlü enformasyon akışından korunma politikaları kadar, kültür sanayilerinin içerik üretim ve sunum yeteneklerini geliştirerek kültürel yerellikleri koruma mücadelesi de öncelik kazanmaktadır.

Günümüzde pek çok ülke, özellikle ABD'nin uluslararası görsel işitsel iletişim pazarlarındaki hakimiyetini kırmak ve ulusal kültür sanayilerini korumak adına bu alanlarda yeni kurumsal yapılanmalara ve mevzuat değişikliklerine yönelmekte ve uluslararası ticarete liberal politikalar doğrultusunda yaptıkları anlaşmalara kültürel alanlar konusunda çekinceler koymaktadırlar. Küreselleşme eğilimleri karşısında, teknolojik altyapı ve içerik üretim yetenekleri güçlendirilmeksizin, bu alanlarda yabancı içeriklerin hakimiyetinin kırılmasının pratik olarak mümkün olmadığı anlaşılmıştır.

AVRUPA BİRLİĞİ

Uruguay Turu toplantıları sonunda imzalanan Ticarete Konu Hizmetler Genel Anlaşması (GATS) konusunda Avrupa Birliği ile ABD karşı karşıya gelmişlerdir. Genel olarak pazar ölçeği gereği olarak içerik sanayiinde ABD'ye karşı rekabet üstünlüğüne sahip olmayan AB, kültürel nedenleri gerekçe göstererek liberalleşmeye karşı çıkmıştır. Sonuç olarak, ABD ve Japonya taahhütleri içine içerik sektörünü alırken AB çekince koymuştur. AB'nin 89/552 sayılı direktifi, üye ülkelerin uygulanabilir ve uygun araçlar kullanarak yayın kuruluşlarının yayın zamanlarının ağırlıklı olarak "Avrupa kökenli çalışmalardan" oluşması gereğini getirmektedir. Çoğunluk oranının saptanması için haber, spor yayınları, yarışmalar, reklamlar ve teletext hizmetleri dışarda bırakılmaktadır. Örneğin Fransa'da televizyon yayınlarının en azından %60'ının Avrupa filmleri göstermesi gerekmektedir. Ayrıca bütün yayın zamanının en azından %40'ı Fransızca olmak durumundadır.

Avrupa Birliği'nin bütünleşmiş bir Avrupa hedefinde, ortak bir Avrupa kültürü ve Avrupa vatandaşlığı bilinci yaratılması gerekliliğine duyulan inançla, görsel –işitsel iletişim politikaları öncelikli olarak planlanmaktadır. Bu bağlamda Avrupa'da film ve televizyon program pazarında, özellikle ABD'nin üstünlüğünü sona erdirecek denli güçlü bir Avrupa pazarının yaratılması, kültürel bütünleşmenin sağlanmasının “olmazsa olmaz” koşulu olarak tanımlanmaktadır. Avrupa Birliği'nin uygulamaya koyduğu MEDIA II programı ve Avrupa Konseyi'nin EURIMAGES girişimi Avrupa audio-visual üretimini geliştirmeyi planlarken, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi üretim ve dağıtım pazarında ortak bir program oluşturmaya çalışmaktadır. Avrupa Birliği bu çerçevede 1989'da eğlenceye yönelik yayın zamanının büyük çoğunluğunun, “elverdiği ölçüde” Avrupa ürünü programlara ayrılması zorunluluğunu getiren Yayıncılık Direktifi'ni (89/552/EEC) yayınlamıştır. Birlik üyesi pek çok ülke 1993'ün sonlarına kadar Yayıncılık Direktifi'nin gerektirdiği uygulamalara ilişkin mevzuat düzenlemelerini tamamlamıştır. Benzer biçimde Avrupa sınırları içinde dağıtım ve gösterime girecek sinema filmlerine ilişkin olarak kotalar da uygulanmaktadır. Birlik üyesi belirli ülkelerde bazı televizyon programlarının serbest akışına izin veren özel mevzuata rağmen, korumacı ulusal uygulamaların belirgin olarak izlendiği ülkelere Fransa, İtalya ve Portekiz örnek gösterilebilir.

Avrupa Yayıncılık Direktifi'ni 1992'de uygulamaya başlayan **Fransa**, istisnai olarak televizyon program oranlarını %60 Avrupa ve %40 Fransız programları biçiminde belirterek Yayıncılık Direktifi'nin gereklerini özel olarak ayrıntılandırmıştır. Fransa ayrıca %60 Avrupa ve %40 Fransız programları kotasını hem 24 saat hem de ana yayın kuşağı (*prime time*) aralığı için uygulamaktadır. *Ana yayın kuşağı (prime time)* kuralları özellikle ABD programlarının kârlı Fransız *ana yayın kuşağı* pazarına erişimini sınırlandırmıştır. Fransız yayıncılık kotaları Avrupa topluluğu tarafından uygun bulunarak Temmuz 1992'de yürürlüğe girmiştir. Ek olarak Fransa'da 1 Ocak 1996'da yürürlüğe giren ve neredeyse tüm özel ve devlet radyolarına %40 Fransız şarkılarını yayınlama zorunluluğu getiren radyo yayıncılığı kotası da ABD'nin Amerikan müziğinin yayın paylaşımını sınırlandıran bir önlem olmuştur.

Daha önce yayıncılık direktifinin uygulanmasında ihlaller yaşanan **İtalya**'da da 1996'dan itibaren Avrupa içerik kotasının daha sıkı uygulanmasına yönelik düzenlemeler getirilmiştir. **Portekiz**'de 1990'da kabul edilen Televizyon Yasası'na göre yayınların “oransal çoğunluğu”nun “olabildiğince” “Topluluk veya Avrupa” orjinli olması zorunluluğu getirilmiştir. 1993'te geçen sinema yasası da dağıtım ve gösterimde dille ilgili kotalar getirmiştir. Ancak Portekiz televizyon ve film sanayininin gelişkin olmayışı ve diğer Avrupa ülkelerinin ürünlerinin yayıncılığın ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz oluşu sorun yaratmaktadır.

AVUSTRALYA

Avustralya'da yasalara göre sabah 06.00'dan gece yarısına kadar yayınlanan yıllık reklamların ancak %20'si Avustralya'lı olmayanlar tarafından kullanılabilir. Ticari televizyonların program akışlarında sabah 06.00'dan gece yarısına kadar olan kuşakta ortalama yıllık yayınlarının %55'i Avustralya'lı programlara ayrılmak zorundadır. Paralı televizyon yayınlarında yerel içerik düzenlemelerine göre, drama yayınlayan televizyonlar harcamalarının en az %10'unu Avustralya'luların yapmış oldukları programların satın alımında kullanmak zorundadırlar. 1998 yılında bu oranın %20'ye yükseltilmesi öngörülmüştür. Bunun gibi, ticari televizyon istasyonlarında yabancı sahipliği sınırlıdır. Bir lisanstaki yabancı payı %15'ten fazla

olamaz. Televizyon istasyonlarındaki toplam yabancı payı %20'yi, paralı sistemlerde %35'i aşamaz. Ticari televizyonlarda Avustralya'lı içeriğin oranı 1998'den başlayarak %55'e yükseltilmiştir. Ayrıca, çocuk dramalarının saatlerinin ikiye katlanması ve ticari televizyonlarda Avustralya'ya yönelik belgesellerin oluşturulması zorunluluğu getirilmiştir.

Avustralya, içerik sanayilerinin önümüzdeki dönemde kazanacağı konumun bilincinde olarak gerek Avustralyalıların yerel içeriklere ulaşabilmesi gerekse de Avustralya kökenli materyallerin dünya pazarlarında alıcı bulması için yeni önlemler ve politikalar oluşturmaya devam etmektedir. Bu alandaki temel politikalar İletişim ve Sanatlar Bakanlığı ve bu bakanlığın bünyesindeki birimler, komiteler ve çalışma gruplarınca yönlendirilmektedir. İçeriğe yönelik geliştirilen programlar arasında şunlar dikkat çekmektedir:

* *Accessing Australia*: Kamuya açık kütüphaneler, toplum merkezleri ve diğer kamuya açık alanlarda bulunan erişim birimleri aracılığıyla etkileşimli olarak çeşitli *on-line* bilgi hizmetlerine ulaşma olanaklarının yaratılmasını hedeflemektedir. Bu program için 18 milyon dolar ayrılmıştır. *Creative Nation* programı, kamuya açık kütüphanelerin ağlara bağlanmasını içermektedir. 1996-1997 yılında bütün kamuya açık kütüphanelerin ağa bağlanması için 11.4 milyon dolar harcanması planlanmıştır. Yerel radyoların bu ağa bağlanması için parasal yardımda da bulunulacaktır.

* *Publish Australia Network Internet Communications (PANIC)* oluşturularak bağımsız kitap yayıncılarını biraraya getirmek için devlet desteği sağlanmıştır. Devlet, yerel ve uluslararası tüketicilerin yararlanacağı Avustralyalı içeriklerin yaratılması için 84 milyon dolar ayrılmıştır.

* *Australian Multimedia Enterprise (AME)* oluşturularak, üç proje için 3.4 milyon dolar ayrılmıştır. Bunlar, İnternet indeksi envanteri projesi; çocuklar için bir CD-ROM üretimi ve golf sahaları CD-ROM'udur.

* Avustralya'da varolan içeriğin sayısallaştırılması için devlet yeni kaynaklar ayıracağını belirtmiş ve hazırlıklara başlamıştır.

* 1995 yılında *Education Network Australia (EdNA)* oluşturulmuştur. Hedefi eğitim kurumlarının *on-line* hizmetlere daha genel ve geniş erişimini hızlandırmaktır. İki telekomünikasyon işleticisi olan Telstra ve Optus, okullar için 185 milyon dolarlık yatırım yapacaklardır. Optus'un 60 milyon dolarlık yatırımı Optus'un genişbant erişiminin olduğu her okula subvansiyonlu bağlantı girişimini içermektedir. Sisteme önümüzdeki üç yılda 3,000 - 5,000 arası okul bağlanacaktır. Telstra'nın *Learn Information Technology* programı okulların %70'ine 1996 yılına kadar, yüzde 97'sine 1999'a dek ISDN bağlantısı (yarısı genişbant) içermektedir.

* *Australia's Story: Our National Collections On-Line*, projesi bütün Avustralya'lılara sanat galerileri ve müzelerde bulunan eserlere iletişim ağları aracılığıyla ulaşma olanağı sağlamak için geliştirilmiş bir projedir. *Distinctly Australian* projesi müzelerde bulunan 40 milyon kalem malzemenin İnternet'ten izlenmesini hedefleyen bir veritabanı yaratılmasını amaçlamaktadır.

KANADA

Yayıncılık (*broadcasting*) Yasası, bu alanda düzenleyici kuruluş olan CRTC'nin (*Canadian Radio/Television and Telecommunication Committee*) "Kanada'nın ekonomik, toplumsal, siyasal ve kültürel dokusunu kollamak, zenginleştirmek ve güçlendirmek" hedefini içermektedir. CRTC, televizyon yayın süresinin %60'ının (18:00-24:00 saatleri arasındaki ana kuşağın %50'sinin) Kanada içerikli olmasını istemektedir. Yayıncılık Yasası ayrıca şu kısıtlamaları içermektedir:

- Kanadalı servis taşıyıcı firmalar, taşıdıkları içeriğin içinde Kanadalı içerik kotası uygulamak durumundadırlar. Örneğin ABD kökenli yayınları taşıyan Kanada'lı bir hizmet sağlayıcı bu kotaya uymak durumundadır.
- Paralı televizyon yayınlarında ABD yapımı programlar, CRTC'nin onayladığı bir listeden seçilmek durumundadır.

Kanada Kültür Mirası Kurumu iki temel birimden oluşmaktadır. Kültürel Sanayiler Birimi ve Yayıncılık Politikaları Birimi.

Kültürel Sanayiler Birimi, politikalar ve programlar aracılığıyla Kanada'nın film, video ses kayıt ve yayıncılık sanayilerinin gelişimine destek olmaktadır. Bu birim ayrıca, *copyright* politikalarının düzenlenmesinden de sorumludur. Kültürel Sanayiler Birimi aşağıdaki destek programlarını yürütür.

1. Kitap Yayıncılığı Sanayisi Geliştirme Programı (BPIDP)
2. Yayıncılık Yardım Programı (PAP)
3. Kültür Sanayileri Geliştirme Fonu (CIDF)
4. Ses Kayıtları Geliştirme Programı (SRDP)
5. Kanada Film ve Video Üretimi Vergi Kredilendirme Programı

Kültür Sanayileri Geliştirme Fonu (CIDF) kitap ve dergi yayıncılığı, ses kaydı, film, video üretimi ve çokortamlılık alanlarında girişimciliği desteklemektedir. Amacı, özellikle uzun dönemli borçlandırma ve bir çok finans hizmeti sağlayarak, Kanada'nın kültürel üretimini desteklemektir. Bu fon, Kanada Kültürel Mirası Kurumu tarafından sağlanmakta ve Kanada Kalkınma Bankası tarafından yönetilmektedir. Fondan yararlanma hakkı kültürel sanayiler sektöründe üretim yapan şirketlerle sınırlıdır.

Usulüne uygun olarak Kanada'luların kurduğu ve yönettiği firmalar, şirket tarafından sağlanan borçları ve kredileri ödeyebilmek için yeterli finansal kaynaklara ve asgari başarı kriterlerine sahip olmalıdırlar.

Kanada Kültürel Mirası Kurumu **Yayıncılık Yardım Programı (PAP)** aracılığıyla saygın Kanada'lı yayıncılara posta fiyatları fonundan yararlanma imkanı sunmaktadır. Özellikle, Kanada içinde dağıtımına giren süreli yayımlar, ticari bültenler, küçük yerel gazeteler ve diğer bazı haftalık yayınların dağıtımına bu fon aracılığıyla katkıda bulunmaktadır. Fonun amacı yerel topluluklara yayınları ulaştırmak, yayıncıların geniş Kanada toprakları üzerinde okuyucularına ulaşabilmelerini kolaylaştırmak ve Kanada'nın kültürel mozağının korunmasına, Fransız ve İngiliz azınlık topluluklarının kültürel yaşamlarının desteklenmesine katkıda bulunmaktır.

Kitap Yayıncılığı Sanayiini Geliştirme Programı (BPIDP)'nin amacı Kanada'da yayıncılığı geliştirmektir. Bu amaçla Kanada'lı yayıncılara Kanada'da ve diğer ülkelerde yayınlarının tanıtım faaliyetinde yardımcı olunmaktadır. **BPIDP** üç türlü fon aracılığıyla yayıncılık alanına katkısını sürdürmektedir: Yayıncılara yardım, sanayiye ve kuruluşlara yardım ve uluslararası pazarlamacılıkta yardım (bu üçüncü fon Kanada Kitapları İhracat Kuruluşu tarafından yönetilmektedir). Bu fondan yardım alacak yayıncıların belli yayıncılık alanlarında belirli niteliklere (Kanada'lı olmak, tanınırlık ve seçkin yayınlar yapmak gibi) sahip olmaları beklenmektedir. Yayıncılara yardımda, başvuranların alacakları yardımı nasıl değerlendirecekleri ve bu yardımın, firmalarının finansal geleceğini nasıl etkileyeceğini ayrıntıları ile projelendirmeleri beklenmektedir.

Fondan yararlananların Kanada Kültürel Mirası Kurumu'nun bu katkısını tüm yayınlarında belirtmeleri gerekmektedir. Fondan yararlananların, izleyen 24 aylık dönemde bu fonu yardım programının amacına uygun olarak kullanmadıkları anlaşılırsa, tamamını geri ödemeleri gerekmektedir.

Yayıncılara yardım fonundan yararlananlar, bu fon aracılığıyla aldıkları miktar 100,000 dolar ve üstünde ise ve ortalama kar marjları izleyen üç yıllık dönemde %10'a eşit veya bunun üstünde ise, aldıkları finansal yardımı geri ödemeye başlarlar. Kar hesaplanırken fondan aldıkları yardım firma gelirleri arasında sayılmaz.

Ses Kayıtlarını Geliştirme Programı (SRDP)'nin yıllık bütçesi Nisan 1997'deki 5 milyon dolarlık artışla, 9,450,000 dolara yükseltilmiştir. Bu yeni katkı ile fonun kullanımı, tanıtım ve pazarlamaya daha fazla kaynak ayırabilecek biçimde yeniden düzenlenmiştir. Fonun 6 bileşeni vardır

1. Audio ve video üretimi
2. Pazarlama ve tanıtım
3. Sektörel kalkınma
4. Özgün müzik üretimi
5. Özgün müzik dağıtım
6. Federal politikaların gelişimine katkı

Fonun 1, 2, 3 ve 5. bileşenleri Kanada Kültürel Mirası Kurumu adına bir özel sektör konsorsiyumu olan FACTOR MUSICACTION CANADA tarafından yönetilmektedir. FACTOR (*Foundation to Assist Canadian Talent on Records*) Kanada müzik sanayisinin İngiliz tarafını ve MUSICACTION ise Fransız tarafını temsil etmektedir. Fonun 4. bileşeni Kanada Sanat Konseyi tarafından yönetilmektedir. Fonun 6. bileşeni Kanada Kültürel Mirası kurumu tarafından yönetilmektedir. Bu yeni bileşenin amacı Kanada Müzik Sanayisinin Geleceğine katkıdır. Burada finansal yardım, kar amaçlı olmayan, Kanada'nın federal politikalarını geliştirmeye yönelik projeler yürüten ulusal ses kayıt kuruluşlarını kapsamaktadır. Fonun bu bileşeni için ayrılan bütçe 1998-1999 yılı için 375,000 dolardır.

Kanada Film ve Video Üretimi Vergi Kredilendirme Programı'nin amacı ise Kanada'da programcılığı ve aktif bir yerli üretim sektörünün gelişimini teşvik etmektir. Program *Kanada Audio Visual Sertifika Ofisi (CAVCO)* tarafından

yürütülmektedir. Bu amaçla verilen krediyle, belli bir proje için maliyetin %12'si kadar indirim sağlanabilmektedir.

Kanada Kablo ve Televizyon Fonu

1996'nın güz aylarında, Kanada Kültürel Mirası Kurumu, **Kanada Kablo ve Televizyon Fonu**'nun (CTCPF) kurulduğunu açıklamıştır. Fonun amacı, drama, eğlence, çocuk programları, belgeseller ve show programları kategorilerinde programcılığın gelişimine katkıda bulunmaktır. Bu devlet-sanayi ortaklığı, *çok kanallı evren* yaklaşımları ışığında, Kanada programlarının nicelik ve nitelik olarak artışına ve üretimin sürdürülmesine yönelik katkı sağlamaktadır. Fon desteği 2001 yılına kadar sürecektir. Bu fon, televizyondan, kablo yayıncılarından, yapımcılardan, film ve video dağıtıcılarından, ayrıca Kanada Kültürel Mirası Kurumu ve Telefilm Canada temsilcilerinden oluşan bağımsız ve kar amacı gütmeyen bir Yöneticiler Kurulu tarafından yönetilmektedir.

Fonun amaçları şöyle sıralanabilir:

- Televizyonda yayınlanan Kanada programlarını nitelik ve nicelik olarak geliştirmek,
- Sanayinin yerli program üretim ve dağıtım kapasitesini artırmak,
- Yayıncılıkta belli türlerdeki kaliteli Kanada programlarının oranlarını arttırmak,
- Yayıncılık sektöründe istihdam olanaklarını artırmak ve büyümeyi sağlamak.

Fonun yıllık 200 milyon dolarlık geliri şu kaynaklardan sağlanmaktadır:

- Özel sektör Kablo Üretim Fonu - 50 milyon \$
- Telefilm (Yayıncılık Geliştirme ve Üretim Fonu)- 50 milyon \$
- Federal bütçe Sözleşmesi- 100 milyon \$

Çokortamlılık Fonu

TELEFILM tarafından yönetilen fonun amacı şunlardan oluşmaktadır:

- Her iki resmi dildeki yüksek kaliteli, orjinal ve interaktif Kanada çokortamlılık çalışmalarının gelişim, üretim ve pazarlamasını finansal açıdan desteklemek.
- Kanada'lı kullanıcıların Kanada kültürel çokortamlı ürünlerine erişimini kolaylaştırmak
- Kanada çokortamlı üretim ve dağıtım sektörünün büyüme ve gelişimine katkıda bulunarak ulusal ve uluslararası pazarlarda rekabet gücünü artırmak.

Fon türleri

TELEFILM'in finansal katkısı faizsiz ve aşağıdaki oranlardan düşük olmamak üzere borç (*unsecured loan*) vermek biçimindedir.

- Üretim: Üretim maliyetlerinin %50'si ya da 25,000 \$
- Pazarlama: Pazarlama maliyetlerinin %50'si ya da 150,000\$

TELEFILM'in üretim desteği, ürünün pazarlamaya hazır son versiyonuna katkıda bulunmaya yöneliktir. Ürünün her iki resmi dilde üretiminin teşviki için, iki dilde üretim yapan üretici, aldığı borç miktarının yalnızca %90'ını geri ödemekle yükümlüdür.

TELEFILM'in pazarlama desteği, öncelikle ulusal ve uluslararası pazarlama kampanyaları (tasarım maliyetleri, yaratım, reklamcılık pazar araştırmaları ve web sayfası gibi) düzenlemeye, tanıtım ve yayın faaliyetlerine, ürünlerin yerleştirilmesine ve özel pazarlama girişimlerine yöneliktir.

TELEFILM, projenin ölçeğine, üretim desteğinde üretim takvimine ve pazarlamada pazarlama planına göre bir geri ödeme takvimi belirleyecektir. Geri ödemelerin genellikle, üretimin tamamlanma veya pazarlama planının uygulanma tarihi olarak saptanan tarihten 12 ila 24 ay sonra başlayan, 12 aylık eşit ödemeler biçiminde yapılması istenmektedir.

DIĞER ÜLKELER

Japonya'da hükümet tarafından yayıncılık alanında her ne kadar 1998 yılından başlayarak bir liberalizasyona gidileceği açıklanmış olsa da mevcut durumda doğrudan yayıncılık hizmetleri ve kablo televizyon işletmeciliğinde yabancı yatırımlara ilişkin önemli kısıtlamalar mevcuttur. Öncelikle ABD, Japonya'yı *bir direct-to-home satellite broadcast (DTH) sağlayıcısının sahip olacağı kanal sayısı*yla ilgili kısıtlayıcı kuralları kaldırmaya zorlamaktadır.

Meksika'da Aralık 1992'de film seslendirmesine ilişkin engelleyici koşullar taşıyan film sanayii yasası yürürlüğe girmiştir. Bu doğrultuda öncelikle, yalnızca çocuk filmlerinin seslendirilebileceği, diğer bütün filmlerin alt yazı kullanması gerektiği kısıtlaması getirilmiştir. Bu koşul, piyasa tercihlerinin seslendirilmiş filmlere yönelik oluşu nedeniyle özellikle ABD (İngilizce) filmlerine karşı bir bariyer olarak işleyecektir. Meksika ticaret yetkilileri NAFTA anlaşmasının gerekliliklerine uygun olarak ABD'nin bu kısıtlamadan muaf olacağını sözlü olarak bildirmiş olmakla birlikte henüz bunu doğrulayan bir faaliyette bulunmamışlardır.

İçerik Sanayii alanında kullanılan politika araçları, bu araçların tanımları ve uygulayıcı ülkeler Tablo 3'de toplu olarak verilmiştir

Tablo 4: İçerik Sanayilerine İlişkin Politika Araçları*

Araçlar	Tanımı	Ülkeler
Uruguay Round Görüşmelerindeki Genel Hizmetler Anlaşmasına görsel-ışitsel alanında karşı çıkmak	Hizmetler ticaretine ilişkin olarak yapılacak yatırımların liberalize edilmesini içeren anlaşmaya, görsel-ışitsel alanının alınmasına Avrupa Birliği karşı çıkmıştır.	Avrupa Birliği
İçerik sektörünün bazı alanlarında kurulacak firmalara yabancı sahipliği sınırlaması getirilmesi.	Özellikle radyo ve televizyon istasyonlarının sahipliğine ilişkin olarak, ulusal egemenlik ve kültürel miras ve kimliği korumak ve geliştirmek amacıyla sınırlama getirilmesi.	Bütün belli başlı ülkeler
Radyo ve televizyon programlarında, çalınan müziklerde, gösterilen dramalarda ve sinema filmlerinde kotalar konması.	Yerli yapımların kullanımının teşviki amacıyla radyo ve televizyon ve sinema salonlarındaki gösterimlerde yerli yapım kotasının uygulanması. Kotalar kimi ülkelerde; kimilerinde ana kuşak (<i>prime time</i>) içermektedir.	Avrupa Birliği ülkeleri, Avustralya, Kanada ve ülkelerin çoğunluğu
Özel sektör ve/veya kamu fonlarıyla hedeflere yönelik programlar uygulanması	Özel sektör ve/veya kamu sektörü fonlarının biraraya getirilmesiyle çeşitli yapımların gerçekleştirilmesi. Örneğin Avrupa Konseyi'nin Eurimages ve AB'nin sayısal televizyon programları üretmeye yönelik MEDIA I ve II programları.	Avrupa Birliği, Kanada.
Varolan içeriklerin sayısallaştırılması	Kitap, müzik, sinema, radyo ve televizyon programları gibi içeriklerin, sayısallaştırılması için kamu kesiminin mali yardımında bulunması	Avustralya, Avrupa Birliği
İçerik sektörünün ulusal enformasyon altyapılarına bağlanması için mali destek	İnternet gibi ağların içerik sektöründe kullanılması için sağlanan maddi teşvikleri içermektedir.	Kanada, kısmen Avrupa Birliği
Televizyon programları için fon oluşturma	Seçilmiş program kategorilerine destekler sağlanması.	Kanada
İçerik sanayilerinde girişimciliği geliştirmek için teşvikler	Genellikle konuyla ilgili bir banka tarafından uzun süreli borç, finans desteği gibi araçlarla	Kanada, bütün ülkeler
Kütüphanelerin ulusal enformasyon altyapısına bağlanması için mali destek	Halka açık ve diğer kütüphanelerin İnternet'e bağlanması için destekler sağlanması	Kanada, AB ülkeleri, Avustralya, ABD
Yurtdışı Tanıtım Desteği	Yurtdışına satış yapmak isteyen içerik sanayicilerinin tanıtım faaliyetlerinin desteklenmesi	Kanada
Eğitim kurumlarının bağlanması için mali destek	Gerek ilköğretim, gerekse mesleki ve yüksek öğretimin ağlara bağlanabilmesi için yapılan destekler	Bütün ülkeler
Basılı materyal dağıtıcılarına indirim	Ülke'de dağıtım yapmak isteyenler için posta fiyatlarının desteklenmesi	Kanada, pek çok ülke

*Diğer sanayi politikası araçları, içerik sektörü için de uygulanmaktadır. Tablodakiler özgün ve örnek araçlardır.

4. DEĞERLENDİRME

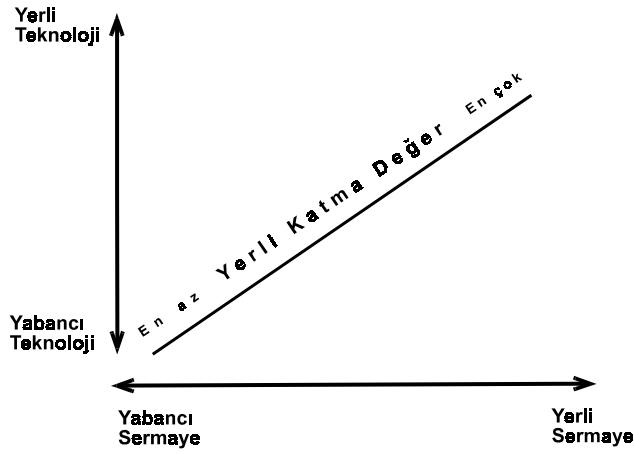
İncelenen ülkelerden, ABD, Japonya ve AB'nin önde gelen sanayileşmiş ülkeleri 1980'li yıllara girildiğinde enformatik sektöründe kendi ulusal firmalarına sahiptiler. Bu ülkeler çeşitli araçları kullanarak kendi enformatik sektöründeki kendi firmalarını yönlendirmeye ve kollamaya devam etmektedirler. Brezilya ise kendi firmalarını yaratmak doğrultusunda çaba göstermekle birlikte çeşitli nedenlerle küresel pazara çıkamamış bir ülke olarak değerlendirilmek durumundadır. Bununla birlikte Brezilya'nın enformatik sektörü Latin Amerika'da birinciydi ve ülkenin önemli gelir kaynakları arasında yer almaktaydı. Brezilya bu durumunu güçlendirmek amacıyla bölgesel enformasyon altyapısının kurulması ve kendi enformatik sektörünün ayakta kalması ve küresel pazardan pay kapması için stratejileri son yıllarda geliştirmiştir.

Avustralya, İrlanda, İsrail, Singapur ve Malezya ise son yıllara kadar çokuluslu firmaların yaptığı yabancı sermaye yatırımlarına dayalı olarak enformatik sektörünün kimi alanlarında varlıklarını korumaktaydılar. İncelemenin önemli sonuçlarından biri, yabancı sermaye yatırımına dayanarak bu sektörü geliştiren ülkelerin tamamının bu tabloyu değiştirmek istemeleridir. İrlanda, çokulusluların Avrupa'ya yönelik enformatik yatırımlarının büyük bir bölümünü almasına karşın, bu büyük firmaların yanında kendi orta ölçekli sanayiinin yeşermesini istemektedir.

Tablo 5 : Sektörel EİT Sanayi Politikaları ve Kamu Satın Alımları

KAMU SATIN ALIMLARI	TANIMLAMA	UYGULAYAN ÜLKE
WTO Anlaşmasının İmzalanmaması	Ülkeler, kendi sanayilerini geliştirmek için kamu alımlarında, Kamu Satın Alımları Anlaşmasının dışında kalmaktadırlar.	Dünyada yedi ülke dışında tamamı
Ulusal Güvenlik İstisnaları	Kamu Alımları Anlaşması imzalanmakla birlikte, ulusal güvenlikle ilgili alımlarda istisnalar konmaktadır.	ABD, Japonya
Savunma İstisnaları	Savunma ile ilgili kamu alımlarında açığa çıkacak bilginin engellenmesi amacıyla istisnalar getirilmektedir.	ABD
Acil Durum İstisnaları	Kriz ve acil durumlarda kullanılan sistemlere ilişkin olarak istisnalar getirilmektedir.	ABD
Ülkenin sanayi tabanını geliştirme istisnaları	Ülkenin sanayi tabanını geliştirebilecek alanlardaki kamu alımlarına istisna getirmek.	ABD
Sınıflandırmayla Oynama	Çeşitli istisna nedenlerinin geniş yorumlanması sonucu, çeşitli alımların o sınıfa sokulması.	Avrupa Birliği
Yerel Katkı Şartı arama	Satın almalarda belli bir düzeyde yerel içerik şartının konması.	Avrupa Birliği, Brezilya
Pahalı Teklifi Yerel olduğu için indirimli sayma	Yerel firmaların verdiği teklifin, yerel içeriğe sahip olması nedeniyle belli bir yüzde içinde daha pahalı olduğu halde eşit sayılması.	Avrupa Birliği
Tek İhaleler ve Dönem Anlaşmaları	Satın alımların bir tek ihalede ve uzun dönem için yapılması. Örneğin taahhüt listelerindeki zamanlamanın <i>bypass</i> edilmesi veya belli dönem içinde ek şartların yerine getirilmesinin istenmesi.	Yunanistan, Avustralya, Japonya
Standartlarda özgünlük	Standartlar kullanılarak, yabancı tekliflerin "uyumsuzluk" gerekçesiyle geri çevrilmesi ya da farklı standartların geliştirilmesi.	Japonya, Avrupa Birliği
Belgelemede zorluklar (<i>certification</i>)	Tekliflerdeki cihazların yerel standartlar öne sürülerek geri çevrilmesi	Japonya
Sanayi Geliştirme Planları'nın uygulanması	Yabancılara verilen imtiyazlarda ve alımlarda, yerli sanayiden alım yapmak, belli düzeyde Ar-Ge ve dışsatım yapmak zorunluluğunun konması.	Avustralya
Yerli Malı Satın Alma Yasaları	Belli eyaletlerde ve devlet düzeyinde yerli malını korumak için çıkarılmış eski ve yürürlükten kalkmamış yasaların zaman zaman kullanımı.	ABD, Brezilya, Avrupa Birliği –direktif boyutunda
İhalelerde Fiyat Dışı Etkenleri Gözönüne Alma	Alımlarda, düşük bedel verilse bile daha yüksek bir bedeli fiyat dışı gerekçelerle (belli bölgeden ara malı kullanmak gibi) alma istisnası.	ABD, Avrupa Birliği, Brezilya, Japonya
Yerel Üretici Kollama Taahhütleri	Yabancılardan yapılan alımlarda veya imtiyaz ve yatırımlarda yerel üreticileri kollamak taahhüdünün alınması.	Avustralya, Brezilya
Teklif Verme Zorlukları	Teklif vermenin iş dünyası pratikleri içinde yabancılar için zorlaştırılması.	Japonya
Teknik Spesifikasyonların Kapalılığı	Teknik spesifikasyonların neler olduğunun öğrenilmesinde ve/veya belli bir cihaza uyup uymadığına kapalı kapılar ardında karar vermek.	Japonya, Brezilya

Aynı eğilim Singapur ve Malezya’da da görülebilir. Her iki ülke Asya-Pasifik’e yönelik ABD yabancı sermaye yatırımlarının büyük bölümünü çekmekle birlikte, bu sürecin katma değerinin düşük olduğunun farkına vararak, enformatik sektörünün değer zincirinde katma değeri yüksek alanlarda yerli firmalarını yaratmak üzere planlarını yapmaktadırlar. Malezya dünya ticaret istatistiklerine göre dünyanın en büyük entegre devre dışsatımcısı (11 milyar dolar) gibi gözükmekle birlikte, aslında ülke içinde kalan pay dışalımın yüksekliği (yaklaşık 10.9 milyar dolar) nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Çünkü Malezya, entegre devre üretiminin katma değeri en düşük alanı olan “paketleme” aşamasında üretimde bulunmaktadır. Son dönemde üretimin bir bölümünün Çin’e ve Hong-Kong’a kaydığı görülmektedir. **Dolayısıyla, en yüksek yerel katma değer hem teknolojisi hem de sermayesi kendinin olan ve marka yaratan ulusal firmalar tarafından gerçekleştirilmektedir.**

Şekil 1: Sermaye ve Teknoloji ve Yerel Katma Değer İlişkisi

Öte yandan ülkelerin tamamının, yurttaşların ve yerel firmaların enformatik teknolojiler ve enformasyon altyapılarını kullanımını arttırmaya yönelik politikalar geliştirdikleri görülmektedir. Bu yaklaşım hem adil/yaygın hizmet (*universal service*) araçları hem de sektörel tanıma, yönlendirme, bilgilendirme araçlarıyla desteklenmektedir. İçerik alanına yönelik olarak ise, iki unsurun ön plana çıktığı görülmektedir. Ülkeler bir yandan bu alanda küresel pazardan pay kapmaya yönelik araçlar uygularken, kültürün ulusal/yerel özellikleri nedeniyle kendi kültürlerini koruyucu, geliştirici ve çeşitlendirici araçları kullanmaktadırlar. Bu araçların dökümü Tablo 4’de yer almaktadır. Bu araçlar, kamu alımları, yerli sanayi ve KOBİ’lere yönelik araçlar, araştırma ve geliştirme politikaları, mali teşvik araçları, dışsatım araçları olarak gruplandırılmıştır. Sektörel sanayi politikaları ve kamu alımları ilişkisi, özet tanımlar ve bunları uygulayan ülkeler Tablo 5’de, sektörel sanayi politikaları ve yerli sanayi/KOBİ’lere ilişkin araçlar, tanımlamaları ve uygulayan ülkeler Tablo 6’da, Ar-Ge ilgili bilgiler Tablo-7’de, mali teşvik Tablo-8’de, dışsatım araçlarına ilişkin bilgiler de Tablo-9’da bulunmaktadır.

Tablo 6: Sektörel EİT Sanayi Politikaları ve Yerli Sanayi / KOBİ'ler için Araçlar

YERLİ SANAYİ VE KOBİLER İÇİN ARAÇLAR	TANIMI	ÜLKELER
Sanayi Geliştirme Planı	Yabancılara verilen imtiyazlarda, yaptıkları yatırımlarda ve onlardan yapılan kamu alımlarında, yerli sanayiden ve/veya KOBİ'lerden alım yapmak, belli düzeyde Ar-Ge ve dışsatım yapmak gibi zorunlulukların veya taahhütlerin konması.	Avustralya, Malezya
Yarışma/Ödül	Bu sınıfa giren firmalar için çeşitli nedenlerle ödüllerin konması ve böylece yardım yapılması.	Avrupa Birliği, Avustralya, İngiltere, İrlanda
Atölye Çalışmaları	Kamunun bu sınıfa giren firmalar için yeni teknolojilerin kullanımını ve yararlarını anlatan atölye çalışmaları düzenlemesi.	Avrupa Birliği, Avustralya, İngiltere, İrlanda
Sanal Girişim Bölgesi	İnternet ve benzeri ağlar üzerinde bu sınıfa giren firmalara ilişkin her türlü yönlendirmenin yapıldığı "tek durak" web sayfalarının yaratılması.	Avustralya, Avrupa Birliği, İngiltere, Malezya
Yöresel Destek Merkezleri	Belli bölgelerin yanbaşıında, yeni iletişim teknolojilerinin kullanımını yanında çeşitli fizibilite, dışsatım olanakları gibi konularda danışmanlık yapan merkezlerin kurulması.	Avrupa Birliği, Avustralya, İngiltere, İrlanda
Bölgesel Kalkınma Programları	Bölgesel kalkınma programları yaratarak, verilen desteklerin ve yardımların, yönlendirmelerin düzeyini arttırmak.	Avrupa Birliği, İngiltere, İrlanda
Enformasyon Toplumu Fonları	Enformasyon toplumu yaratılmasında bölgeler ve/veya ülkeler arasındaki dengesizlikleri gidermek için zayıf olanın desteklenmesi amacıyla fonlar oluşturulması. Belli yatırımların bu fonlardan yapılması.	Avrupa Birliği
Girişim/Risk Sermayesi	Bilgisi ve proje fikri olanları yatırımcılarla buluşturmak amacıyla kurulan işbirliği. Yatırımcının firmaya ortak olması şeklinde de uygulanabiliyor.	İsrail, Avrupa Birliği, İngiltere, Avustralya, İrlanda
Danışmanlık/Tavsiye Yardımları	Danışmanlık ve tavsiye amacıyla, kamu kesiminin çeşitli yardımlarda bulunması.	Avrupa Birliği, İngiltere, İrlanda, Malezya
Fizibilite Yardımları	Fizibilite çalışmalarının yapılması için yardımda bulunma.	İngiltere, İrlanda, Malezya
İstihdam Yardımları	İstihdamı arttıran kuruluşlara çeşitli yardımlarda bulunma.	Avrupa Birliği, İngiltere, İrlanda, Singapur, Malezya
Eğitim Yardımları	İşgücünü hizmet içi eğitimden geçirmek isteyen kuruluşlara verilen yardım.	İngiltere, İrlanda, Singapur, Malezya
Üniversiteyle İşbirliği Yardımları	Üniversitelerle işbirliği yapan kurumlara özel yardımlar sağlanması.	İngiltere, İrlanda
Kamu Yatırım Ortaklığı	Kamunun belli firmaları kurarak yatırım yapması.	Singapur
Savunma Sanayiiyle Eşgüdüm	Savunma sanayii ile bu sınıfa giren firmalar arasında işbirliği sağlanması.	İsrail
Yatırım Sigortası	Belli alanlarda yapılan yatırımların (örneğin risk sermayesi yatırımları) sigorta kapsamına alınması.	İsrail
Flagship Uygulamaları	Öncü uygulamalar için mali yardımda bulunulması	Avrupa Birliği, Avustralya, İngiltere, Singapur, Malezya
Serbest Ticaret Bölgeleri	Bu sınıfa giren firmalar için serbest bölgeler kurulması.	Singapur, Malezya
Standartlar	Çeşitli sektörlerde standartların oluşturulması yoluyla sektörü desteklemek. Örneğin konutlara donanım zorunluluğu getirmek gibi.	Avrupa Birliği
Özel Bölgeler	Belli ölçekteki veya sektördeki firmalar için özel serbest veya organize bölge kurulması.	Singapur, Malezya

Tablo 7: Sektörel EİT Politikaları ve Ar-Ge

Ar-Ge Araçları	Tanımı	Ülkeler
Kamunun Odaklanmış Proje Girişimleri	Kamunun girişimiyle belli alanlarda projeler başlatarak, bu projeler için çeşitli teşvik ve/veya yardımların sağlanması. AB “çerçeve” projeleri bunun tipik örnekleridir (RACE, ESPRIT gibi)	Avrupa Birliği, ABD, Japonya, İngiltere, Malezya
Odaklanmış Kamu-Özel Proje Ortaklıkları	Kamunun belli teknolojilere yönelik proje geliştirip, özel sektörün de mali katkısını istediği programlar.	Ülkelerin Çoğu
Sanayi Geliştirme Planlarında Zorunluluklar	Telekomünikasyon işletmelerinden ve ihalelere giren yabancı ve yerli firmalardan, belirli Ar-Ge yükümlülüklerini yerine getirmelerini isteme.	Avustralya, Brezilya
Belli Oranı Şart Koşma	Yerli ve yabancı enformatik ve telekomünikasyon ürün üreticilerinden belli kamu alımlarında öncelik vermeye karşılık belli oranda Ar-Ge harcaması isteme.	Brezilya
Üniversite/Özel Sektör İşbirliğini Şart Koşma	Belirli Ar-Ge teşviklerinden yararlanılabilmesi için üniversitelerle işbirliğinin şart koşulması.	İngiltere, İrlanda
Yarışma/Ödül	Ar-Ge çalışmalarını ve/veya nihai ürünlerin ve yeniliklerin yarışdırılması ve kazananların çeşitli yardımlarla ödüllendirilmesi.	İngiltere
Müttefiklik Özendirme	Firmaların ortak Ar-Ge projeleri geliştirmelerini şart koşma.	İngiltere, İrlanda
Savunma Sanayii ile Eşgüdüm	Savunma sanayiiyle enformatik ve iletişim sanayileri arasındaki Ar-Ge çalışmalarının eşgüdümlendirilmesi.	İsrail
Düzenleyici Kuruluşa Yetki Vermek	Telekomünikasyon alanındaki düzenleyici kuruluşun, enformatik alanında Ar-Ge konularını geliştirmeyi hedeflemesi ve yönlendirmede bulunması.	Singapur, Avustralya
Her Türlü Mali Teşvikler	Bir sonraki tablodaki teşviklerin, bu amaçla kullanılması	Ülkelerin Çoğu

Tablo 8: Sektörel EİT Sanayi Politikaları ve Mali Teşvik Araçları

Mali Teşvikler	Tanımı	Ülkeler
Yeni Yatırımlarda Gelir Vergilerinden İndirim	Enformatik ve iletişim alanına yapılan yeni yatırımlar için gelir vergilerinden indirim sağlanması	Ülkelerin Çoğu
Her Türlü Vergi Özendirme Araçları	Vergi imtiyazı, vergi almama, hızlandırılmış amortisman, kayıpların ötelenmesi gibi araçlarla vergi teşvikleri sağlanması	Ülkelerin Çoğu
Seçici Bölgesel Yardımlar	Ülkenin belirli bölgesine yapılan enformatik ve iletişim veya diğer yatırımlara çeşitli ayrıcalıklar sağlanması	İngiltere, İrlanda
Yatırım Yardımları	Yatırım yapan firmalara belli araçlarla özendirme ve yardım sağlanması.	Ülkelerin Çoğu
Düşük Faizli Kredi	Düşük faizli kredilerin verilmesi.	Ülkelerin Çoğu
Bina ve Arazi Yardımları	Bina ve arazilerin karşılıksız, ilerde ödemeli veya ucuz olarak verilmesi	Ülkelerin Çoğu
Kurumlar Vergisi İmtiyazları	Enformatik ve iletişim yatırımları için Kurumlar vergisinin belli ölçülerde alınmaması veya çeşitli özendirmeler sağlanması.	Ülkelerin Çoğu
AB Çerçeve Fonları	Avrupa Birliği'nin çerçeve fonlarında “enformasyon toplumu” uygulama ve tanıtımları için sağladığı fonlar.	Avrupa Birliği
Dış Yatırım Çekiciliğinin Sağlanması	Yabancı yatırımcının ülkede yatırım yapması için çeşitli özendirmelerin sağlanması.	Singapur, Malezya, İsrail, İrlanda, Avustralya, İngiltere

Tablo 9 : Sektörel EİT Sanayii Politikaları ve Dışsattım Araçları

Dışsattım Araçları	Tanımı	Ülkeler
Sanayi Geliştirme Planları	Telekomünikasyon işleticisi ve/veya kamu ihalesine katılan yabancı ve yerli firmalardan, dışsattıma yönelik taahhütleri içeren sanayi geliştirme planlarını oluşturmalarını istemek.	Avustralya, Malezya
Bölgesel İnisiyatifler	Bir ülkenin kendi bölgesindeki telekomünikasyon ve enformatik imalat, hizmet ve ağ oluşturma çabalarında başı çekmesi. Örneğin Latin Amerika’da Brezilya, Afrikada Güney Afrika, Asya Pasifikte Malezya ve Singapur.	Brezilya, Malezya, Singapur, Güney Afrika
Donör (Para veren) Ülke Olmak	Dünya Bankası, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği veya Bölgesel örgütlenmelerde telekomünikasyon ve enformatik ağlarının gelişmesi için belli ölçülerde para koyarak, bu ülkelerle ilişkiye geçmek.	ABD, Japonya, Avrupa Birliği, Brezilya, Kanada
ITU ve benzeri Uluslararası Forumlarda Etkinlik	Standartların oluşmasından çeşitli uluslararası forumlara aktif katılım yaparak, bir ülkenin enformatik ve iletişim alanında kendini göstermesi. Bu yaklaşım, en gelişmiş ülkeler tarafından “partner” olarak kabul edilmeyi istemek ve çıkarları korumak anlamına gelmektedir. Bir anlamda “Ben de varım” mesajı vermek.	Gelişmiş ülkelerin hepsi
Yerli Katkıya Vergi ve Tarife Teşvikleri	Dışsattımdaki yerli içerik oranının yüksekliği ölçüsünde, dışsattımdan daha düşük vergi veya tarife vergisi almak.	Brezilya, Singapur
Geri Ödeme (Rebate)	Enformatik ve iletişim sektöründe yapılan dışsattım maliyetlerinin geri ödenmesi.	Brezilya
Dışsattım Sigortası	Gelişmekte olan ülkelere yapılan dışsattımlarda, istikrarsızlık nedeniyle dışsattım parasının geri dönmemesini sigorta yoluyla garanti altına almaya çalışmak.	ABD, Kanada, AB ülkeleri, Japonya
Banka Kredileri	Dışsattıma yönelik olarak yapılan çeşitli faaliyetler için düşük banka kredilerinin açılması.	Brezilya

5. TÜRKİYE

Vergi Politikaları

Vergi politikalarının, bu alandaki vergi yükünü azaltıcı biçimde yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Vergi yükünü sübvansiyonlar yolu ile azaltmak, ülkemiz açısından iki sakınca içermektedir. Birincisi, verginin salındıktan, tarh ve tahakkuku yapıldıktan sonra bir taviz biçiminde (*tax recession*) sübvansiyon olarak muafiyet veya istisnaya tabi tutulması, gerek GATT Sübvansiyon Kodu, gerekse AB nezdinde soruşturmaya sebebiyet verebilmektedir. İkincisi ise, bir sübvansiyon kalabalıklığının yaratılmasıdır. Oysa, verginin hiç salınmamış olması veya düşük tutulması hem gereken destek etkisini yapacak, hem de sübvansiyon uygulamasına gerek bıraktırmayacaktır.

Türkiye’de sübvansiyonlar genellikle vergi tavizleri şeklinde uygulanan dolaylı sübvansiyonlar niteliğindedir. Bunun başlıca nedeni, hibe (*grant*) şeklindeki doğrudan yardımlara ayrılabilir kaynakların/fonların sınırlı oluşudur. Bu tür vergi tavizleri, vergi toplama mekanizmalarının sağlıklı çalıştığı, vergi kaçığının düşük olduğu Batılı gelişmiş ülkeler için etkili birer sübvansiyon araçlarıdır. Oysa, Türkiye gibi vergi toplama zafiyetinin bulunduğu ülkelerde bu tür araçların yeterince özendirici ve dolayısıyla etkili olamadığı bir gerçektir.

Enformatik alanına özendirici vergi politikalarının yukarıdaki gibi vergi yükünü düşürücü nitelikte doğrudan etkili araçları olabileceği gibi, alternatif alanların uygun araçlarla caydırılması şeklinde dolaylı araçları da olabilir. Bir başka deyişle, doğrudan ve dolaylı araçlar birarada ve öncelikler tespit edilerek kullanılmalıdır. Sistem içi desteklerin, yani alternatif alanları caydırıcı tedbirlerin, sübvansiyonlar ve diğer dış kaynaklı desteklere göre avantajlı yanı, hemen uygulanabilir olmalarıdır. Oysa sistem dışı tedbirler, zamana ve başka şartlara bağlı değişkenlerdir. Ayrıca, her iki desteğin birlikte uygulanması, Türkiye gibi kıt hazır kaynaklara sahip ülkeler bakımından daha az sübvansiyon ihtiyacı yaratacağından bir başka avantaj daha sağlamış olmaktadır.

Caydırılacak alanların doğru seçimi de, kaynakların enformatik’e doğru yeniden dağılımını hızlandıracaktır. Birden fazla sektörlü reel ekonomilerde gerek nihai mal sektörleri, gerekse optimal büyüme düzeylerine ulaşmış alanlar (Türkiye’de tekstil-konfeksiyon sektörünün bazı branşları) kaynakları caydırıcı vergi ve sübvansiyon politikalarının uygulanabileceği alanlar olmaya adaydırlar. Avrupa Birliği’nde bu tür politikalar, Topluluk politikası olarak uygulanmaktadır.

Tablo 10 : Kamu Satın Alım Araçları ve Türkiye'nin Durumu

KAMU SATIN ALIMLARINDA ARAÇLAR	TÜRKİYE'DE DURUM		ETKİNLİĞİ	KAYNAKLAR	ULUSLARARASI YÜKÜMLÜLÜKLER
	Genel	Enformatik Sektörel			
WTO Kamu Alımları Anlaşmasının İmzalanmaması	İmzalanmadı		yüksek		Avrupa Birliği, karşılıklı olarak kamu ihaleleri pazarının açılmasına yönelik müzakerelerin başlatılmasını istiyor.
Ulusal Güvenlik İstisnaları	Savunma sanayi için kullanılıyor	Yok	Yüksek	-	Sorun yok (Enformatik Sektörü için de kullanılabilir)
Savunma İstisnaları	Savunma Sanayi için var	Yok	Yüksek	-	Sorun yok (Enformatik Sektörü için de uygulanabilir)
Acil Durum İstisnaları		-	-	-	Sorun yok. Uygulanabilir. Yeni kamu ihalesi tasarısında mutlaka yer almalı.
Ülkenin sanayi tabanını geliştirme istisnaları	Yok	Yok	Yüksek	-	Genel olarak sorun yok. AB ile yürütülmesi beklenen kamu alımları müzakereleri önemli.
Sınıflandırmayla Oynama	Yok	Yok	Orta	-	AB dışı ülkelere AB'ninkiler uygulanır, AB nedeniyle ortak pazarda salt Türkiye'ninki uygulanamaz.
Yerel Katkı Şartı arama	Kısmen (Savunma Sanayii)	Türk Telekom'un yerli üreticiden satın aldığı durumlar dışında yok	Yüksek	Milli Eğitim ve TT alımları nedeniyle yüksek potansiyel	Sıkıntımız yok. Uygulanabilir. AB'nin kamu ihaleleri müzakeresi istegi var. Müzakerelerde dikkate alınması gerekir.
Pahalı Teklifi Yerel olduğu için indirimli saymak	Var (%15)	Dolayısıyla var.	Yüksek	TT Alımları	AB'de bu oran % 3. Kamu alımları müzakeresinde dikkate alınmalı.
Tek İhaleler ve Dönem Anlaşmaları	Var	TT alımlarında uygulanabiliyor	Yüksek	TT ve büyük alımlarda olabilir.	Uluslararası engeli yok.
Standartlarda özgünlük	Yok	Yok	Yüksek	-	2000 yılında AB mevzuatıyla uyumluluk başlıyor. Üçüncü ülkelere karşı uygulanabilir.
Belgelemede zorluklar (certification)	Yok	Yok	Yüksek	-	2000'den sonra AB ile uyumlu belgeleme zorluğu. Üçüncü ülkelere kullanılabilir.
Sanayi Geliştirme Planları'nın uygulanması	Kısmen	Örneğin TT'nin alımlarında, belli başka ürünlerin Ar-Ge'sinin yapılması şartını koşması	Yüksek	TT ve büyük ve devamlı kamu alımlarında	Uluslararası uygulama açısından hiç bir zararı bulunmamaktadır. Uygulanabilir. Çünkü taahhütler zorunluluk değil gönüllülük ve iyi niyet çerçevesinde yapılmaktadır.
İhalelerde Fiyat Dışı Etkenleri Gözönüne Alma	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir. (özellikle, sanayi tabanını geliştirmek. Bölgesel kalkınma ve arge amaçlı)
Teklif Verme Zorlukları	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Teknik Spesifikasyonların Kapallığı	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir

Vergi Politikası ve Uluslararası Yükümlülükler

Türkiye'nin muhatabı olan GATT/WTO ve OECD gibi platformlar henüz ülkemize vergi politikaları konusunda yükümlülükler empoze etmemektedirler. Ancak AT ile yapılan Gümrük Birliği bağlamında Türkiye'nin "Ulusal Muamele" yükümlülüğü bulunmaktadır. Buna göre, Türkiye AT çıkışlı mallara yerli mallardan daha yüksek bir iç vergi uygulamamak durumundadır. Topluluk; gerek 1992'de kurduğu iç pazar bağlamında, gerekse ekonomik ve mali politikalarda "convergence" öngören ve Maastricht Zirvesi ile yaşama geçen "Avrupa Birliği" programı kapsamında üye devletlere ortak vergi politikaları da empoze etmektedir. Türkiye'nin Topluluğa entegrasyon düzeyinin zaman içinde yükselmesine paralel olarak mali/vergi politikalarındaki özerkliği de tedricen azalacaktır. Bununla birlikte, Türkiye'nin dar anlamda Gümrük Birliği kavramının ötesine taşan mevcut entegrasyon seviyesi itibariyle henüz ekonomik politikalar ve dolayısıyla mali/vergi politikaları bağlamında ortak tutum yükümlülüğü bulunmamaktadır. Bunun pratik anlamı, Türkiye'nin bu tür politika tespit ve uygulamalarında büyük ölçüde serbest olduğudur.

Sübvansiyonlar

Ekonomi ve maliye disiplinlerinde sübvansiyon kavramının belirli bir teknik tanımı bulunmakla birlikte, uluslararası hukuki disiplinlerde hayli uzun bir süre bir tanıma yer verilmemiştir. Nihayet 1994 *Uruguay Round* ile ortaya çıkan Dünya Ticaret Örgütü "Sübvansiyonlar ve Telafi Edici Önlemler Anlaşması"nda ilk kez bir tanım yapılmıştır. Aşağıda sübvansiyon uygulamalarında sıkça kullanılan bazı araçlardan örnekler verilmiş, bu araçlarda sübvansiyon varlığının, varsa ne ölçüde olduğunun nasıl yorumlandığı kısaca açıklanmaya çalışılmıştır.

Hibeler, devlet tarafından karşılıksız (geri ödemesiz) olarak verilen nakdi veya gayrinakdi yardımlardır. Örneğin, devletin bir firmaya, yaptığı yatırım maliyetinin %20'si oranında prim vermesi halinde, ortada, söz konusu %20 ne kadar paraya tekabül ediyorsa o kadar hibe var demektir. Hibenin tanımı gereği bir tür "armağan" olması nedeniyle, hibe uygulamasında yardım elementi, hibenin tamamı kadar, yani %100'dür.

Uygun koşullu krediler (*soft loans*), devletçe alıcıya kamu kaynaklarından, o alıcının piyasadan temin edebileceğinden daha avantajlı şartlarda sağlanan kredidir. Bu araçla, alıcıya piyasanın altında bir faiz avantajı ve/veya geri ödeme süresi uzatımı gibi uygun koşullar sağlanabilir. Bu tür bir kredide yardım unsuru, sağlanan avantajın niteliğine ve aynı zamanda bundan istifade edenin kredi değerliliğine (credit worthiness) göre değişir.

Tablo 11 : Yerli Sanayi ve Kobi Araçları ve Türkiye'nin Durumu

YERLİ SANAYİ VE KOBİ'LER İÇİN ARAÇLAR	TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMA		ETKİNLİĞİ	AYRILAN KAYNAK	ULUSLARARASI YÜKÜMLÜLÜKLER AÇISINDAN
	GENEL	Enformatik Sektörü			
Sanayi Geliştirme Planı	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Yarışma/Ödül	Yok	Kısmen	Orta	-	Uygulanabilir
Atölye Çalışmaları	Yok	Kısmen	Orta	-	Uygulanabilir
Sanal Girişim Bölgesi	Kısmen	Yok	Orta	Yetersiz	Uygulanabilir
Yöresel Destek Merkezleri	Kısmen	Kısmen	Orta	Orta	Uygulanabilir
Bölgesel Kalkınma Programları	Kısmen	Yok	Yüksek	Orta	Uygulanabilir
Enformasyon Toplumu Fonları	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Girişim/risk Sermayesi	Kısmen	Yok	Yüksek	Yetersiz	Uygulanabilir
Danışmanlık/Tavsiye Yardımları	Kısmen	Yok	Orta	Orta	Uygulanabilir
Fizibilite Yardımları	Yok	Yok	Orta	-	Uygulanabilir
İstihdam Yardımları	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Eğitim Yardımları	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Üniversiteyle işbirliği yardımları	Kısmen	Kısmen	Orta	Yetersiz	Uygulanabilir
Ar-Ge Yardımları	Var	Var	Yüksek	Yetersiz	Uygulanabilir
Kamu Yatırım Ortaklığı	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Savunma Sanayii ile Eşgüdüm	Kısmen	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Yatırım Sigortası	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Flagship Uygulamaları	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Serbest Ticaret Bölgeleri	Var	Kısmen	Orta	Yetersiz	Uygulanabilir
Teknopark	Var	Kısmen	Yüksek	Yetersiz	Uygulanabilir
Standartlar	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir

Garantiler, bundan yararlanana potansiyel bir ödemeyi ihtiva eder ve genellikle belirli bir banka kredisiyle bağlantılandırılmıştır. Bu garanti sayesinde, alıcı, krediyi elde etmekle kalmaz, aynı zamanda örneğin alacağı malların satıcıları nezdinde itibar sağlamış olmak gibi başka avantajlar da elde eder. Bir devlet garantisinin yardım unsuru içeriyor olabilmesi için, alıcının bunu elde etmek için piyasa fiyatından daha az bir bedel ödemiş olması gerekir. Garanti, piyasa fiyatından sağlanmış ise, bu takdirde o garanti devlet yardımı niteliği taşıyor demektir. Bir garantideki devlet yardımı elementi, onu sağlamak için ödenen fiyat ile garanti verilen işlemin içerdiği risk arasındaki fark kadardır.

Devlet katılımı (*equity*) devletin herhangi bir şirketteki hissedarlığı, duruma göre devlet yardımı oluşturabilir veya oluşturmaz. Bu, o şirketin söz konusu fonları sermaye piyasasından da sağlayabilip, sağlayamayacağına göre değişiklik gösterir. Yardım ancak, devletin normal bir piyasa ekonomisi yatırımcısından farklı davranması halinde söz konusu olacaktır.

Devletin doğmuş bir **gelir veya alacağından belirli şirketler lehine vazgeçmesi** halinde, yine devlet yardımı söz konusudur. Vergi istisna ve muafiyetleri ile, harçlarda indirimler, enerji fiyatlarındaki indirimler vb., genel olarak değil de belirli şirketler için uygulandıkları takdirde ortada bir yardım unsuru var demektir. Örneğin, AB'de ülkeden ülkeye değişen kurumlar vergisi uygulamaları vardır. Bir üye ülkede bu vergi %50 iken, diğerinde %30 olması, bir devlet yardımı oluşturmamaktadır.

Ancak bir üye devletin bazı şirketlere diğerlerinden daha düşük kurumlar vergisi tatbik etmesi halinde devlet yardımından bahsedilebilmektedir.

Sübvansiyonlar Bakımından Türkiye'nin Durumu

Türkiye, uygulayabileceği sübvansiyonlarda AB üyesi ülkelere karşı, Gümrük Birliğini kuran 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının getirdiği kurallar, üçüncü ülkelere karşı da GATT Sübvansiyonlar Anlaşmasındaki kurallar çerçevesinde yükümlüdür. AB kuralları, AB'nin de DTÖ üyesi olması nedeniyle zaten GATT'a uygun olmakla birlikte, özü itibarıyla bir ekonomik entegrasyonu temsil ettiğinden daha ayrıntılı ve sıkıdır. Bir başka deyişle, daha dar bir elbise gibidir. Yukarıda da belirtildiği üzere GATT, sübvansiyonları 3 kategoride ele alarak düzenlemeler getirmektedir. Bunlardan yalnızca ilki, **“Yasaklanmış Sübvansiyonlar”** (*Prohibited Subsidies*) kategorisi, dışsıtım safhasında uygulanan performansa bağlanmış ve/veya ithal ikamesi yaratıcı nitelikteki uygulamaları yasaklayan bir kategoridir. Dolayısıyla, iktisadi faaliyet zincirinin diğer halkalarındaki (yatırım, üretim vb.) sübvansiyon uygulamaları yasaklanmış değildir. Bununla beraber, bu safhalarda uygulanan sübvansiyonların bir başka ülkeye zarar vermeleri ve/veya zarar verme tehlikesini içermeleri halinde buna maruz kalan ülkelerin alabilecekleri telafi tedbirleri de ikinci kategoride düzenlenmektedir.

Tablo : 12 : Ar-Ge Araçları ve Türkiye'nin Durumu

AR-GE ARAÇLARI	TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMA		ETKİNLİK	AYRILAN KAYNAK	ULUSLARARASI ANLAŞMALAR AÇISINDAN
	GENEL	Enformatik Sektörü			
Kamunun Odaklanmış Proje Girişimleri	Yok	Yok	Orta	-	Uygulanabilir
Odaklanmış Kamu-Özel Proje Ortaklıkları	Yok	Yok	Orta	-	Uygulanabilir
Sanayi Geliştirme Planlarında Zorunluluklar	Yok	Yok	Orta	-	Uygulanabilir
Belli Oranı Şart Koşma	Kısmen	Kısmen	Orta	-	Uygulanabilir
Üniversite/Özel Sektör İşbirliğini Şart Koşma	Yok	Yok	Orta	-	Uygulanabilir
Yarışma/Ödül	Kısmen	Kısmen	Orta	Yetersiz	Uygulanabilir
Müttefiklik Özendirme	Kısmen	Kısmen	Orta	-	Uygulanabilir
Savunma Sanayii ile Eşgüdüm	Kısmen	Kısmen	Yüksek	Yetersiz	Uygulanabilir
Düzenleyici Kuruluşa Yetki Vermek	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Her Türlü Mali Teşvikler	Kısmen	Kısmen	Yüksek	Yetersiz	Uygulanabilir

İkinci kategori ise, “zarar” tanımı ve “zarar tehdidi” tanımları ile hangi hallerde bunların yer aldığı sayılabileceğinin ilkelerini düzenlemiştir. Nihayet, üçüncü kategori ile de uygulanması tümüyle serbest olan Ar-Ge, çevre ve bölgesel sübvansiyonların düzenlemeleri yapılmıştır.

Avrupa Birliği'nde ise, sübvansiyonlar iki kaynaktan yapılmaktadır. Esas itibarıyla üzerinde Topluluk politikası oluşturulmuş olan alanlarda, örneğin bölgesel kalkınma (bölgesel ve yapısal fonlardan) tarım, geçmişte ulaştırma (*transportation*) ve günümüzde Ar-Ge gibi alanlarda, üye devletlere ve/veya kuruluşlarına/firmalarına Topluluk bütçesinden sübvansiyon niteliğinde kaynak aktarılmaktadır. Ayrıca üye devletler de elbette kendi iradeleriyle ve kendi kaynaklarından sübvansiyon yapabilmektedirler, ancak üye devletlerin kendi iradeleri, yukarıda sözü edilen AB

sübvansiyon kuralları ile sınırlıdır. Bu konuda hayli geniş bir “Üye Devlet Yardımları” (*State Aids*) mevzuatı mevcuttur. (NOT: Buradaki *State* sözcüğü *Member State* şeklinde algılanmalıdır...)

Bu olgunun Türkiye açısından kritik tarafı, Türkiye’nin Gümrük Birliği sonucu, sözkonusu “Devlet Yardımları” mevzuatıyla tamamen bağlı hale gelirken, Topluluk düzeyinde uygulanan, yani Topluluk bütçesi kaynaklı olup, *üye devletlerin yararlanabildiği sübvansiyonlardan mahrum oluşudur*. Çünkü bu imkan sadece üye ülkeler için geçerlidir. Türkiye’nin sözkonusu AB sübvansiyon mevzuatına karşı yükümlüğü devamlılık arzeden bir niteliktedir, dolayısıyla, sözkonusu kurallardaki değişimler Türkiye’ye de harfiyen yansımak durumundadır.

Tablo 13 : Mali Teşvikler ve Türkiye’nin Durumu

MALİ TEŞVİKLER	TÜRKİYE’DEKİ UYGULAMA		ETKİNLİK	AYRILAN KAYNAKLAR	ULUSLARARASI YÜKÜMLÜLÜKLER AÇISINDAN
	GENEL	Enformatik Sektörü			
Yeni Yatırımlarda Gelir Vergilerinden İndirim	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Her Türlü Vergi Özendirme Araçları	Var	Var	Az	Yetersiz	Uygulanabilir
Seçici Bölgesel Yardımlar	Var	Var	Az	Yetersiz	Uygulanabilir
Yatırım Yardımları	Var	Var	Yüksek	Yetersiz	Uygulanabilir
Düşük Faizli Kredi	Var	Var	Yüksek	Yetersiz	Uygulanabilir
Bina ve Arazi Yardımları	Var	Var	Orta	Yetersiz	Uygulanabilir
Kurumlar Vergisi İmtiyazları	Var	Var	Yüksek	Yetersiz	Uygulanabilir
Caydırıcı (negatif teşvik)	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
AB Çerçeve Fonları	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Dış Yatırım Çekiciliğinin Sağlanması	Var	Var	Yüksek	-	Uygulanabilir

Konuya enformatik alanı itibariyle bakıldığında ise, görünüm şöyledir: Topluluktaki sübvansiyon kuralları zaman içinde ortaya çıkan gereksinimlere ve Topluluğun entegrasyona yönelik politikalarına göre biçimlenmiştir. Günümüzde AB de “Bilgi Toplumuna” geçiş sürecinin daha ilk basamaklarındadır ve bu alanda Topluluk politikaları oluşturulmakta ve hayata geçirilmektedir. Bu politikaların uygulama araçlarından biri de elbette sübvansiyonlardır. Nitekim, halihazırdaki mevzuat kapsamında *enformatik alanına yapılacak sübvansiyonları sınırlayan hiçbir kural yer almamaktadır*. Aksine, mevcut mevzuat Ar-Ge’den yenilemeye (innovasyon) ve yüksek teknoloji yatırımlara kadar, enformatik alanını destekleyecek her türlü kuralı içerecek şekilde tadil edilmiştir ve üye ülkeler, ihracat safhası hariç (GATT’a ters düşmemek için), her safhada ve istedikleri sübvansiyon araçlarını kullanmak suretiyle “*Information Society*” Destekleme Programları veya başka adlar altında enformatik’i desteklemektedirler. Bu arada, belirtmek gerekir ki, AB’nin uyguladığı sınırlayıcı kurallar, sadece rekabet gücünü kaybetmiş ve/veya kaybetmekte olan ve dolayısıyla atıl kapasitelerin oluştuğu sektörlerle yöneliktir (caydırıcı).

Türkiye’deki sübvansiyon mevzuatı ve uygulamaları, yükümlüklerin yerine getirilmesi bağlamında büyük ölçüde AB kurallarına uyumlu hale getirilmiştir. Aşağıda Türkiye’de mevcut mevzuat çerçevesinde halen desteklenen (*eligible*) yatırım alanları ve uygulanmakta olan sübvansiyon araçlarına yer verilmiştir:

- Elektrik enerjisi üretimi yatırımları (otoprodüktör yatırımları dahil),
- Altyapı yatırımları,
- Yap-işlet ve/veya yap-işlet-devret modeli çerçevesinde yapılacak yatırımlar,
- Ar-Ge, tasarım, yeni ürün ve model geliştirmeye yönelik yatırımlar,
- Çevre korumaya yönelik yatırımlar,
- Bilim Teknoloji Yüksek Kurulunca belirlenen öncelikli teknoloji yatırımları,
- Elektronik sanayi yatırımları,
- Gemi ve yat inşa yatırımları,
- Tersane yatırımları (gemi inşa ve onarımını sağlayan tesisler),
- Teknopark, bilişim teknolojisi, eğitim, sağlık ve turizm yatırımları dahil olmak üzere Hazine Müsteşarlığınca belirlenecek diğer hizmet yatırımları,
- Mevcut yatırımın Kalkınmada Öncelikli Yörelere ile yurt dışına nakil sonucunda aynı mahalde gerçekleştirilmesi kaydıyla, Hazine Müsteşarlığınca uygun görülecek yatırımlar,
- Tevsi, modernizasyon, yenileme, kalite düzeltme, darboğaz giderme, entegrasyon ve tamamlama yatırımları,
- Yüksek teknoloji gerektiren, katma değeri yüksek, vergi gelirleri ve istihdam artırıcı özelliklerden bir veya birden fazlasını içeren ve sabit yatırım tutarı 50 Milyon ABD Doları karşılığı Türk Lirasının üzerindeki komple yeni yatırımlardan Hazine Müsteşarlığınca uygun görülecek yatırımlar,
- KOBİ'lerce yapılacak yatırımlar,
- Az Gelişmiş Bölgelere yapılacak yatırımlar.

Söz konusu yatırımlarda kullanılan başlıca sübvansiyon araçları da şunlardır:

- Gümrük Muafiyeti (Türkiye'de sübvansiyon sayılan bu uygulama aslında GATT ve AB mevzuatı nazarında sübvansiyon niteliği taşımamaktadır),
- Vergi, resim ve harç istisnası (döviz getirme taahhüdünde bulunan firmalara tanınan ve banka işlemlerinde Banka ve Sigorta Muamele Vergisinden ve diğer noterlik masrafları vb.kalemlerden istisna olmayı sağlayan bir niteliktedir),
- Dış Kredi/Döviz Kredisi kullanımı ve/veya akreditifli işlemlerde yapılan Kaynak Kullanım Destekleme Fonu kesintisinden muafiyet,
- Düşük Faizli Kredi (Kalkınma Bankasınca uygulanmaktadır),
- Yatırım malları ithalatında KDV erteleme,
- İç piyasadan temin edilen yatırım mallarında KDV iadesi,
- Yatırım İndirimi (Yatırımın tamamlanma süresi boyunca kurumlar vergisi yükümlülüğünün belli oranlarda düşürülmesi),
- Ar-Ge yatırımlarına hibe yardımı (yatırım giderlerinin azami %50'sine kadar),
- KOBİ'lere meslek içi eğitim yardımı.

Dışsattım Destekleri

Türkiye, yukarıdaki yatırım destekleri yanısıra bazı ihracat safhası destekleri de uygulamaktadır. Bunlar uluslararası kurallar nezdinde geçerliliği olan (*eligible*) ve promosyon niteliğindeki yardımlardır. Ayrıca Türk Eximbank tarafından uygulanan ihracat kredisi ve sigortası programları bulunmaktadır. İhracat promosyonu kapsamında mevcut destekler de şunlardır:

- KOBİ'ler için Pazar Araştırma yardımı,
- KOBİ'ler için yurt dışında ofis, mağaza açma yardımı,
- Yurtdışındaki fuar ve sergilere milli ve ferdi katılımlara yapılan yardımlar,
- Uluslararası nitelikteki milli fuarlara katılımlar için yapılan yardımlar,
- KOBİ'ler için uluslararası ve yerli piyasalarda geçerli olan CE işareti, ISO 9000 ve ISO 14000 gibi standartları edinmede karşılaşılan masrafların bir kısmını telafiye yönelik yardımlar,
- Eximbank tarafından uygulanan uygun koşullu ihracat kredisi ve sigortası programları.

Yukarıda belirtilen tüm yardım uygulamaları, Türkiye'deki kaynak yetersizliği nedeniyle hayli yetersiz kalmakta ve mutlak değerler olarak örneğin AB ile mukayese edildiğinde “çerez” olmanın ötesine gidememektedir. Göreli olarak “etkin” olduğu kabul edilen sadece iki araç vardır: *Gümrük Muafiyeti ve Yatırım İndirimi*. Bunlardan Gümrük Muafiyeti, Gümrük Birliğinden sonra AB girişli ürünlerde zaten anlamını yitirmiştir. GATT nezdindeki yükümlülükler doğrultusunda özellikle enformatik'i ilgilendiren ürünler itibariyle 2000 yılından itibaren üçüncü ülkeler karşısındaki anlamını da yitirecektir. Uygulanan araçların bir çoğunun zaten vergi tavizi şeklindeki araçlar olması daha önceki bölümlerde de belirtildiği üzere etkisiz kalmaktadır. *Sübvansiyonlar ile ilgili sonsöz olarak, enformatik alanının desteklenmesi bakımından hukuki anlamda hiçbir sınır ve engel bulunmamakla birlikte, Türkiye'nin fon yetersizliği nedeniyle tek sınırının “fiziksel” olduğu söylenebilir.* Öte yandan, uluslararası kurallara zaten esas itibariyle uygun olan mevcut mevzuat yapımızın, gerekirse araçlarda ve miktarlarda yapılabilecek küçük değişikliklerle enformatik sektörüne sübvansiyon uygulamaya elverişli olduğu da söylenebilir.

Tablo 14 : Dışsattım Araçları ve Türkiye'nin Durumu

Dışsattım Araçları	TÜRKİYE'DEKİ UYGULAMA		ETKİNLİK	AYRILAN KAYNAK	ULUSLARARASI ANLAŞMALAR AÇISINDAN
	GENEL	Enformatik Sektörü			
Sanayi Geliştirme Planları	Kısmen (savunma)	Yok	Yüksek	-	Dikkatli Uygulanabilir.
Bölgesel İniyatifler	Kısmen (KEİ-EKO)	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Donor (Para veren) Ülke Olmak	Yok	Yok	Orta	-	Uygulanabilir
ITU ve benzeri Uluslararası Forumlarda Etkinlik	Kısmen	Kısmen	Orta	Yetersiz	Uygulanabilir
Yerli Katkıya Vergi ve Tarife Teşvikleri	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanamaz.
Geri Ödeme (Rebate)	Var	Var	Yüksek	Yetersiz	Uygulanabilir
Dışsattım Sigortası	Var	Var	Yüksek	Yetersiz	Uygulanabilir
Banka Kredileri	Var	Var	Yüksek	Yetersiz	Uygulanabilir

Standartlar (Sınai Mevzuat)

Günümüzde birçok ülke, özellikle de gelişmiş ülkeler, genellikle belirli standartları içeren dahili sınai mevzuatları sayesinde, kendi pazar ve sanayilerini bir tür korumaya alabilmektedirler. Türkiye, Gümrük Birliği bağlamında AB'nin sınai mevzuatına uyum sağlamak konumundadır. Söz konusu sınai mevzuat, standardizasyon, ölçme ve kalibrasyon, kalite, akreditasyon, test ve belgelendirme ile ilgili düzenlemelerden oluşmaktadır. Türkiye 2000 yılı sonuna kadar kendi iç mevzuatına dahil edeceği AT sınai mevzuatını kapsayan liste içinde diğer bazı sektörlerin yanısıra enformatik de

yer almaktadır. Enformatik alanında iç mevzuata dahil edilecek AT mevzuatı, tüzük (*regulation*) türünde değil, yönerge (*directive*) ve karar (*decision*) türünde olduğundan Türkiye bunların biçim ve uygulama metodlarını tespit bakımından serbest olacaktır.

Yukarıdaki mevzuatın Türk hukuk sistemine alınması, enformatik ürünlerimizin herhangi bir teknik/standart engeline takılmadan AT pazarına çıkabilmesini sağlayacaktır. Bununla birlikte, Türkiye'nin yukarıdaki mevzuatı kabul ederken bir yandan da bu mevzuatın etkili bir biçimde uygulanabilmesini sağlamak bakımından önem taşıyan “akreditasyon” sisteminin ulusal ve uluslararası düzeyde işler hale getirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, ithalat ve ihracatta yapılacak test ve belgelendirmelerin AT'deki uygulamalara uyumlu olarak gerçekleştirilebilmesi amacıyla, test ve belgelendirme kuruluşlarının yeterliliklerini onaylayan, özerk ve bağımsız olarak faaliyet gösterecek “**Türkiye Akreditasyon Konseyi**”nin kurulmasını teminen bir kanun tasarısı hazırlanmış ve TBMM'ye sevk edilmiştir. Bu mevzuatın kabulü Türkiye'deki enformatik alanının AB pazarına engelsiz çıkmasını sağlarken, bir yandan da üçüncü ülkelere karşı, örneğin uzak doğu ülkelerine karşı korunmasını da temin etmiş olacaktır.

Rekabet Kurallarına Karşı Muafiyet

Türkiye, Topluluk ile Gümrük Birliğine gidişin bir ön şartı olarak AB rekabet kurallarını benimsemiş ve bu bağlamda bir Rekabet Kurulu oluşturulmuştur. Dolayısıyla, piyasada rekabeti bozan eylem ve anlaşmalar, rekabet ile ilgili yasanın hükümleri çerçevesinde Rekabet Kurulunun denetimine tabidir. Enformatik alanı da bu hukukun içindedir. *Bu bağlamda, enformatik alanını gözeten politikaların bir parçası olarak, yani bu alanda rekabeti bozucu nitelikteki birleşme ve anlaşmalara yol vermemek üzere düzenlemeler yapılmak durumundadır.* Topluluktan ithal ettiğimiz rekabet kuralları ve dolayısıyla Rekabet Kanunumuz bu bağlamda “birel ve/veya blok muafiyetler”e izin vermektedir. *Nitekim Toplulukta enformatik alanının kapsamına giren çeşitli sektör ve hususlarda muafiyetler uygulanmaktadır.*

Kamu Alımları

GATT Kamu İhaleleri Anlaşmasının özel bir yanı, “*plurilateral*” olmasıdır. Bu nedenle “Şartlı En Çok Kayrılan Ülke Prensibi” (*Conditional Most Favoured Nation*) statüsünü uygulamakta ve yalnızca imzalayan ülkeler için geçerli olmaktadır. Bunun pratik anlamı, sadece bu Anlaşmaya imza koyan ülkelerin birbirlerinin kamu ihaleleri pazarına serbestçe girme ve yerli firmalarla eşit şartlarda muamele görme haklarına sahip olmalarıdır. Söz konusu ülkeler şunlardır: Avrupa Birliği, ABD, Japonya, Kanada, Hong Kong, İsrail, Güney Kore, Norveç ve İsviçre. Anlaşmaya Türkiye taraf olmamakla birlikte, benzer bir pazara giriş serbestisini ortaklık ilişkisi içinde AT'ye karşı sağlamak durumundadır. Türkiye ile AT arasındaki Katma Protokolün 57. maddesinde tarafların kamu idareleri veya teşebbüsleri ile kendilerine özel veya münhasır haklar tanınmış olan özel teşebbüsler tarafından girişilecek satın almalara katılma şartlarını, birbirlerinin fark gözetilen bütün işlemleri yirmi iki yıllık bir sürenin sonunda kaldıracak şekilde, aşamalı düzenleyecekleri hükmü yer almaktadır. Gümrük Birliğini kuran 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararının 48. maddesi ise, “**tarafların karşılıklı olarak kamu ihaleleri pazarlarının açılmasının sağlanması için müzakerelerin başlatılmasını**” öngörmektedir. Müzakereler henüz başlamamış

olmakla birlikte, yakınlarda AB tarafı başlatılması yolunda sözlü bir istekte bulunmuştur.

2886 sayılı Devlet İhale Kanununun “ihaleye katılabilme şartları”nı düzenleyen 5. maddesine göre, kanuni ikametgah sahibi olmak, gerekli nitelik ve yeterliliği haiz bulunmak ve istenilen teminat ve belgeleri vermek, ihaleye katılabilmek için yeterli olmaktadır. Kanunda, ihaleye katılımda engel bulunmamakla birlikte, yabancı firmaların verdikleri tekliflerin değerlendirilmesinde Bakanlar Kurulu tarafından yerli firmalar lehine belli bir oranda avantaj sağlanabilmesi, Kanunun 28. maddesinin 4. fıkrasına göre mümkündür. Buna dayanılarak çıkartılan Bakanlar Kurulunun 27.3.1985 tarih ve 85/9342 sayılı kararı ile yerli firmalar lehine %15’e kadar avantaj sağlanabilmesi öngörülmüştür. AT mevzuatında da kamu ihalelerinde üçüncü ülkelerin tekliflerine göre Topluluk tekliflerine %3 avantaj sağlamaya imkan veren hükümler bulunmaktadır.

Kamu ihaleleri alanında 2886 sayılı Devlet İhale Kanununda AT mevzuatına uygun değişiklikler yapılması yönündeki hazırlık çalışmaları sürdürülmektedir. **Enformatik alanının manipüle edilebilmesi bakımından kamu ihaleleri halen etkin bir araç olarak varlığını sürdürmektedir.** Ulusal Güvenlik ile ilgili kamu alımları uluslararası düzeyde daha az kural oluşturulan bir alandır. AET’yi kuran Roma Antlaşması, askeri maksatlarla üretilen ve ticareti yapılan ürünlerin bir nevi ortak pazar şartlarından muaf olduğu hükmünü getirmektedir, ancak bu üretim ve ticaretin, spesifik olarak askeri amaçlarla üretilmemiş olan ürünlerdeki rekabet koşullarını olumsuz yönde etkilememe şartını koşmaktadır. Antlaşma, AET Konseyince sözkonusu askeri ürünlerin ne olduğunun tayin edildiği bir listenin bir yıl içinde hazırlanacağını hükme bağlamakla birlikte, bu liste günümüze kadar hazırlanmış değildir. Bu açıdan, çeşitli kamu alımı ihalelerinde “ulusal güvenlik” ilkelerinin geniş yorumlanması mümkün görülmektedir.

Ticaret Bağlantılı Yatırım Tedbirleri (TRIMs)

Uruguay Round sonucu oluşan GATT Anlaşmalarından enformatik sektörü için önem arzedenlerden biri de, Ticaret Bağlantılı Yatırım Tedbirleri (*Trade Related Investment Measures-TRIMs*) Anlaşmasıdır. Anlaşma, hem mal hem de hizmetler için geçerlidir. Bu terimden kasıt, kabaca, bir ulusal hükümetin kendi topraklarında faaliyet gösterecek yabancı firmalara, faaliyet müsaadesi karşılığında bazı şartlar koşmasıdır. Bu şartlar, örneğin yatırım teşviki vermek şeklinde pozitif tipte tedbirleri içerdiği gibi, azami/askari hisse, lisans şartları, kar transferi, döviz kısıtlamaları, teknoloji transferi şartları, yerli girdi kullanımı şartı, iç satış şartları, ihracat şartı ve/veya ithalat kısıtlaması ya da ithal ikamesi yaratma şartı gibi negatif tipte önlemlerden de oluşabilirler.

Günümüzde bir çok ülke, özellikle gelişmekte olan ülkeler, kendi ülkelerinde faaliyet gösteren yabancı şirketlere bu türden negatif ve/veya pozitif tedbirleri uygulamakta ve bunların gerekli olduğunu düşünmektedirler. Enformatik gibi, gelişmekte olan ülkelerin maddi olanaklarının çok ötesinde finansal büyüklüklerin telaffuz edildiği ve ileri teknoloji yatırımları gerektiren bir sektör bakımından yabancı sermayenin öneminin tartışılmayacağı açıktır. Dolayısıyla, GATT-TRIMs Anlaşması, Türkiye gibi gelişmekte olan ve enformatik sektöründe çağı gelişmiş ülkelerle birlikte yakalamak isteyen bir ülke için önem kazanmaktadır.

Anlaşmanın bugünkü haliyle aldığı şekil, geniş ölçüde ABD'nin damgasını taşımaktadır. Müzakere sürecinde, gelişmekte olan ülkeler mevcut hükümlerin hemen tamamına karşı olmak gibi bir tavır sergilerken, AT sadece ticareti doğrudan etkileyen TRIM tedbirlerinin kapsama alınmasını ve örneğin teşviklerin dışarıda bırakılmasını istemiş, ABD ise hemen bütün tedbir türlerinin kapsama sokularak yasaklanmasını savunmuştur. Sonuçta oluşan Anlaşma ile, üye ülkelerin GATT'ın Milli Muamele ile ilgili III. Maddesine ve İthalat Üzerindeki Miktar Kısıtlamaları ile ilgili XI. Maddesine aykırı tedbir getiremeyecekleri üzerinde mutabakat oluşmuştur. Bir "Illustrative" liste ile her iki prensibi ihlal eden türde tedbirlere örnekler verilmiştir. Milli Muamele prensibini ihlal eden tedbirler arasında, yerli girdi kullanımı şartları ve ithalat-ihracat miktarlarının değer olarak dengelenmesi buradaki anlamıyla eşitlenmesi) şartları bulunmaktadır. XI. Maddenin ihlali anlamına gelen tedbirler arasında da, üretimde kullanılan ithal girdilere kısıtlama konulması (veya belirli bir miktar ithalata, belirli bir düzeyde ihracat yapmak şartıyla izin verilmesi), ithal girdilerin satın alınmasında kullanılacak dövizlerin temininde kısıtlamalar uygulanması ve yabancı şirketin ürettiği ürünlerin ihracatına miktar ya da değer üzerinden sınırlamalar konulması gibi unsurlar bulunmaktadır.

Yukarıdan görüleceği üzere, Anlaşma kapsamına alınmak suretiyle belirli bir takvim çerçevesinde kaldırılması öngörülen bu tedbirler, tümüyle negatif türden olup, esas itibarıyla gelişmekte olan ve fakir ülkeler tarafından uygulanabilecek tedbirlerdir. Yatırım teşvikleri gibi sadece gelişmiş ülkelere etkili bir biçimde uygulanabilecek pozitif tedbirler Anlaşma dışı kalmıştır.

Yabancı sermayenin Türkiye'deki faaliyetlerini, 6224 sayılı ve 18.1.1954 tarihli Yabancı Sermaye Teşvik Kanunu ile 95/6990 sayılı ve 7.6.1995 tarihli Yabancı Sermaye Çerçeve Kararı düzenlemektedir. Transferler gibi kambiyo kapsamına giren işlemleri de, Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Kanun ile Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında 32 sayılı Kararname ve ilgili tebliğler düzenlemektedir. Mevcut söz konusu mevzuat, tamamıyla liberal bir yapıda olup, GATT'ın adı geçen maddelerine aykırılık teşkil etmemekte ve TRIMs Anlaşmasına uyumlu bulunmaktadır. Türkiye, Anlaşma kapsamında bulunmayan pozitif tedbirlerde dahi (örneğin yatırım teşvikleri) Milli Muamele prensibine uygun olarak, yerli ve yabancı firmalara verilen teşviklerde herhangi bir ayrımcılık yapmamaktadır.

İçerik Sanayileri Açısından Görünüm

Türkiye tarafından 7 Eylül 1992'de imzalanan **Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi**'nin 22 Kasım 1993 tarihinde Bakanlar Kurulu'nca uygun bulunması, yayıncılık alanında Avrupa ile bütünleşmeye ve yayıncılık alanının korunmasına yönelik önemli bir adımdır. Sözleşmenin "Program Konuları", "Reklamlar" ve "Program Desteklenmesi" başlıklı bölümlerinin pek çok hükümleri 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Yasası'nda büyük ölçüde aynen tekrarlanmaktadır. 1994 yılında yürürlüğe giren **3984 sayılı Radyo ve Televizyon Yasası** ayrıca, yayıncılık alanında yabancı girişimlerin sahipliğine ilişkin olarak "belirli bir özel radyo ve televizyon kuruluşunda yabancı sermayenin payı %20'yi geçemez. Yerli ve yabancı hissedarlar hiçbir şekilde imtiyazlı hisse senedine sahip olamazlar. Belirli bir özel radyo ve

televizyon kuruluşunda ortak olan yabancı gerçek veya tüzelkişi, bir başka özel radyo ve televizyon kuruluşuna ortak olamaz” biçiminde kısıtlamalar getirmektedir.

Sinema alanında Türkiye’de gösterimlerle ilgili kota uygulanmamakla birlikte, 1997 yılına kadar yabancı filmlere uygulanan %25’lik rüsum karşılığında, yerli filmlerde rüsum uygulanmaması, gösterim rekabetinde yerli sinema filmleri lehine bir uygulama olmuştur. ABD’nin baskısı sonucu, yabancılara yapılan farklı uygulama TBMM tarafından bir yasayla kaldırılmıştır.

Türkiye’de içerik üretimi alanında ulusal katkıyı sıçratmaya yönelik diğer bazı uygulamalar da şöyledir. 1986’da 3257 sayılı kanunla **Sinema ve Müzik Sanatı Destekleme Fonu** oluşturulmuştur. Bu fondan çeşitli projelere karşılıksız paralar aktarılmış ve film yapım alanı desteklenmiştir. Türkiye aynı zamanda Avrupa Sineması’nı korumak üzere kurulan **EURIMAGES**’in üyesidir. Kültür Bakanlığı Eurimages fonunun üyelik aidatını düzenli olarak ödemektedir. Eurimages fonundan Türkiye’ye her yıl, 6 projeye, bazı sinema işletmelerine ve Avrupa filmi ithal eden firmalara olmak üzere üç tip krediyi kapsayan 10 milyon Fransız Frank’lık bir katkı sağlanmaktadır.

Türkiye’de, 5846 sayılı Fikir ve Sanat eserleri kanununun 42. Maddesi uyarınca, 1987 yılında kültür, bilim ve sanat alanlarında **SESAM, MESAM, İLESAM, GESAM gibi meslek birlikleri** kurulmuştur. Bu birlikler görsel - işitsel ve basılı içerik üretiminde ulusal katkının arttırılmasına yönelik önemli birer kurumsal yapılanma modelidirler. Bu tür birlikler, gelişkin kültür sanayilerine sahip bütün ülkelerde mevcuttur. Sözgelimi Fransız Telif Hakları Kuruluşu SACEM 150 yıllık bir geçmişe sahiptir. Alman Telif kuruluşu GEMA 100 yıla yakın bir süredir faaliyet göstermektedir. Meslek birlikleri uluslararası kültürel faaliyetler aracılığıyla ulusal kültürün tanınması ve dışarıya açılmasının da güvencesidirler. Örneğin **MESAM Dünya Telif Birlikleri Konfederasyonu CISAK**’ın üyesidir. MESAM ayrıca, Fransız ve Alman Telif kuruluşları **SACEM ve GEMA** ile imzaladığı sözleşmelerle yabancı müzik eseri sahiplerinin haklarını ülkemizde korumakta ve **Türk besteci, söz yazarı, aranjör ve editörlerinin haklarının yurtdışında korunmasını sağlamaktadır.**

Görsel-işitsel içerik sektörü Türkiye’de hızla gelişen bir sektör olarak dikkat çekmektedir. Yerel pazarda, sinema dışında yerli firmaların ve yerli içeriğin oransal olarak çoğunlukta olduğu bilinmektedir (TUENA).

Müzik sanayii içerik üretimine bakıldığında 1996 yılı itibarıyla 2333 kaset dizisi ve 762 CD dizisinin Eser İşletme Belgesi aldığı görülmektedir. Aynı yıl kaset baskısı 53,207,139 ve CD baskısı 3,834,503 adet olarak gerçekleşmiştir. Çoğaltılan kasetlerdeki **yerli yapım oranı %93 iken, CD’ler de bu oran %56’dır.** Üretimde güçlü uluslararası müzik şirketlerinin varlığına rağmen, tüketimin hala yerli yapıma yönelik olduğu dikkat çekmektedir.

Televizyon yayın içerikleri konusunda da yerli katkının oldukça yüksek olduğu bilinmektedir. Türkiye’deki 16 ulusal televizyon kanalı yılda **140,000 saat yayın yapmakta ve bu yayınının yaklaşık %80’ini** yerli yapımlar oluşturmaktadır.

Tablo 15 :İçerik Sanayi Araçları ve Türkiye’deki Uygulamalar

İÇERİK SANAYİ ARAÇLARI	TÜRKİYE’DEKİ UYGULAMA		ETKİNLİK	AYRILAN KAYNAK	ULUSLARARASI ANLAŞMALAR AÇISINDAN
	GENEL	İçerik Sektörü			
Uruguay Round Görüşmelerindeki Genel Hizmetler Anlaşmasına görsel-ışitsel alanında karşı çıkmak	-	Yok	Yüksek	-	-
İçerik sektörünün bazı alanlarında kurulacak firmalara yabancı sahipliği sınırlaması getirilmesi.	Kısmen	Var	Yüksek	-	Uygulanabilir
Devlet Ortaklığı (Altyapı için)	Yok	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Donor (para koyan) Ülke Olmak	Yok	Kısmen (Euroimages)	Orta	-	Uygulanabilir
Radyo ve televizyon programlarında, çalınan müziklerde, gösterilen dramalarda ve sinema filmlerinde kotalar konması.	Yok	Kısmen (Sınırlama Anlaşması)	Yüksek	Yetersiz	Uygulanabilir
Özel sektör ve/veya kamu fonlarıyla hedeflere yönelik programlar uygulanması	Kısmen	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Varolan içeriklerin sayısallaştırılması	-	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
İçerik sektörünün ulusal enformasyon altyapılarına bağlanması için mali destek	-	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Televizyon programları için fon oluşturma	-	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
İçerik sanayilerinde girişimciliği geliştirmek için teşvikler	-	Yok	Orta	-	Uygulanabilir
Kütüphanelerin ulusal enformasyon altyapısına bağlanması için mali destek	-	Yok	Orta	-	Uygulanabilir
Yurtdışı Pazarlama Desteği	Kısmen (Tanıtma Fonu)	Yok	Yüksek	Yetersiz (örgütlenme ve spesifik olmama nedeniyle)	Uygulanabilir
Sinema Salonlarında Yerli Film Kotası	-	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir ancak baskılara neden olur
Eğitim kurumlarının ağa bağlanması için mali destek	-	Yok	Yüksek	-	Uygulanabilir
Basılı materyal dağıtıcılarına indirim	-	Kısmen	Yüksek	Yetersiz (normal matbu materyal olarak kabul edilmesi)	Uygulanabilir

Haber üretiminde yerli katkıyı tespit etmekte bazı güçlükler vardır. Günlük haber üreten ajansların kendi üretimleri olan haberlerle, abone oldukları yabancı haber ajanslarından sağlayıp Türkçe olarak yeniden ilettikleri haber oranlarına ilişkin kesin bilgi elde edilememektedir. Bununla birlikte Türkiye’de günlük haber üreten 17 ajans bulunmaktadır. Bu ajansların üçü, Anadolu Ajansı (AA), Ulusal Basın Ajansı (UBA) ve Ankara Ajansı (ANKA) haber üretiminin önde gelen aktörleri olarak yerli içerik katkısının büyük bölümünü gerçekleştirmektedirler. Anadolu Ajansı, bu üç ajansın günlük toplam haber hizmeti kapasitesinin dörtte üçünü tek başına gerçekleştirmektedir. Günde ortalama **600 haber geçen AA’nın bu haberlerden**

450'sini kendi kaynakları ile ürettiği belirtilmektedir. Bu katkı, haber üretiminde yerel içerik düzeyine ilişkin olumlu bir göstere olarak değerlendirilebilir.

Kitap yayınında, 1997 yılı sonunda basılan **eser sayısının 10,350 ve baskı adedinin de 10,350,000** olarak gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

Sinema alanı ise istisnai olarak Türkiye’de, bütünüyle yabancı içeriklerin (filmlerin) hakimiyetinde olan bir kültürel alan olarak dikkat çekmektedir. Bu ABD’nin film pazarındaki tartışmasız üstünlüğünün Türkiye özelindeki yansımasıdır. Bu durum aslında Türkiye’de, yerli film yapımı sorunundan çok, dağıtım ve gösterim alanlarındaki bir soruna dikkat çekmektedir. 1996 yılında üretilen yerli uzun metrajlı konulu film sayısı 25 olarak gerçekleşmiştir. Bu, ayda ortalama 2 filmin üretiliyor olduğu anlamına gelmektedir. Ancak bu filmlerden 1996 yılında vizyona girme olanağı bulan film sayısı yalnızca 10’dur. Bu yerli projelerin büyük çoğunluğu da Eurimages destekli, en az üç ülkenin ortak yapımı filmlerdir. Proje, fikir, senaryo yerli olmakla birlikte yapım %100 yerli değildir. Bu durum yurt dışı satışları üzerinde belirleyici olduğu gibi, filmlerin nihai tasarruf hakları ve mülkiyetleri konusunda da belirsizliğe yol açmaktadır.

Türkiye’de sinema alanı haricindeki *görsel - işitsel içerik alanlarında* nicel göstergeler düzeyinde ulaşılan yerli katkı paylarının ümit vaadeden panoramasına rağmen, **içerik nitelikleri konusu** önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Özellikle televizyon ve müzikte içeriklerin niteliksizliği sektörün önde gelen aktörlerinin en sık gündeme getirdikleri sorunlar arasındadır.

İçerik Sanayiine İlişkin Mevcut Düzenlemeler ve Sorunlar

Türkiye’de görsel – işitsel iletişim alanını düzenleyen başlıca düzenlemeler arasında şunlar bulunmaktadır:

- *3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun,*
- *5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu,*
- *3257 sayılı Sinema, Video ve Müzik Eserleri Kanunu*
- *5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin 4110 Sayılı Kanun*
- *Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Telif Hakkı Ödeme Esasları ile Telif Hakkı Sahiplerinin ve Yapımcıların Haklarını Koruma Esas ve Usulleri Yönetmeliği*

İlgili sektörlerin yetkilileri ile yapılan görüşmelerde, alanlarına ilişkin öncelikli sorunlar, mevzuat değişikliklerinin uygulanmasındaki bürokrasiden kaynaklı aksamlar ve yapılması beklenen diğer mevzuat değişikliklerinin aynı sebeplerle gecikmesi ile ilişkilendirilmektedir. Örneğin sinema ve müzik alanında yaşanan pek çok sorun 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun, telif hakları ile ilgili hükümlerinin, gerekli tüzük ve yönetmeliklerin çıkarılmamasından kaynaklı olarak, uygulanamıyor olması ile açıklanmaktadır. Bunun gibi, sinemacılar sorunlarının çözümünü, kapsamlı bir “Sinema Yasası”nın, yayıncılar ise “Yayıncılık Yasası”nın çıkarılmasına bağlamaktadırlar. Özetle, kurumsal yapılanma önerileri içinde, mevcut mevzuatın topyekun gözden geçirilmesi, değişikliklere gidilmesi ve mevzuat

değişikliklerinin uygulanmasındaki ağır bürokrasinin engellenmesi önerileri öncelik kazanmaktadır.

Bunun dışında ikinci önemli kurumsal yapılanma önerisi *devletin kültür alanlarına katkısı* ile ilişkili olarak gündeme getirilmektedir. Türkiye’de Kültür Bakanlığı aracılığı ile kültür alanlarının tamamının gelişimine katkı için devlet bütçesinden ayrılan pay genel bütçenin binde üçüdür. Bu oran gerçekten de gelişkin kültür sanayilerine sahip ülkelerdeki devlet katkısı ile karşılaştırıldığında oldukça düşük bir orandır. Sözgelimi Fransız Telif Hakları Kuruluşu SACEM’in bütçesi Fransız ulusal bütçesinin %11.5’ini oluşturmaktadır. Bunun gibi Alman Telif Kuruluşu GEMA’nın bütçesi yaklaşık 4 milyar Mark civarında oldukça yüksek bir bütçedir.

Sektör yetkilileri, devlet katkısını doğrudan üretime para aktarımı şeklindeki bir katkı olarak tanımlamadıklarını da ifade etmektedirler. Devletin asli görevi, kültürel üretim alanlarının altyapısal ve teknolojik şekillenmesine katkıda bulunmak olmalıdır. Özel sektör, bu alanlarda kaliteli üretim için gereksinim duyulan teknolojik altyapıya yatırım yapma riskini göze alamamaktadır. Dünyanın gelişmiş ülkelerinin çoğunda kültürel üretimin altyapısı devlet eliyle kurulmuştur. Devlet bu altyapının yüksek teknoloji ile kurulması için kaynak aktarmalıdır. Kurulan müzik kayıt stüdyoları, film laboratuvarları ve sinema işletmelerinin mülkiyeti devlette olacağı için, kısa ve uzun dönemli kiralama yoluyla ayrılan kaynakların kısa zamanda devlet bütçesine geri dönüşümü de sağlanabilecektir.

Sinema ve müzik sanayilerinden görüşülen yetkililer, Türkiye’de çeşitli alanlarda yapım (prodüksiyon) maliyetlerinin hem işgücüne ödenen miktarların hem de diğer girdilerin Avrupa’ya oranla oldukça düşük olması nedeniyle ucuz olduğuna dikkat çekmektedirler. Kültür alanlarının yeniden yapılanmasına yönelik acil mevzuat değişikliklerinin yapılması ve teknolojik altyapının güçlendirilmesi halinde Türkiye pek çok Avrupa ülkesinin, Asya ve Orta Doğu ülkesinin *prodüksiyonlarını* gerçekleştirmek üzere tercih ettikleri bir platoya dönüşebilir. Bugünkü koşullarda bile animasyon ve film yapımında Türkiye’den ekip ve ekipman almayı tercih eden, üretimlerini İstanbul’da gerçekleştiren firmalar bulunmaktadır. Bu olanak uzun dönemli politikalar eşliğine değerlendirilirse, Türkiye’nin küresel enformasyon pazarından pay kapma hedefine yönelik çok elverişli bir araç sunacaktır.

6. ŞEKİL VE TABLOLAR LİSTESİ

Şekil 1 : Sermaye ve Teknoloji ve Yerel Katma Değer İlişkisi (s. 36)

Tablo 1 : Brezilya’da EİT için Mali Teşvikler (s. 12)

Tablo 2 : Singapur’da Yatırım Teşvikleri (s. 21)

Tablo 3 : Sektörel EİT Sanayii Politika Araçları (s. 26)

Tablo 4 : İçerik Sanayilerine İlişkin Politika Araçları (s. 34)

Tablo 5 : Sektörel EİT Sanayii Politikaları ve Kamu Satın Alımları (s. 35)

Tablo 6 : Sektörel EİT Sanayii Politikaları ve Yerli Sanayi/KOBİ’ler için Araçlar (s. 37)

Tablo 7 : Sektörel EİT Politikaları ve Ar-Ge (s. 38)

Tablo 8 : Sektörel EİT Sanayii Politikaları ve Mali Teşvik Araçları (s. 38)

Tablo 9 : Sektörel EİT Sanayii Politikaları ve Dışsatım Araçları (s. 39)

Tablo 10 : Kamu Satın Alım Araçları ve Türkiye’nin Durumu (s. 41)

Tablo 11 : Yerli Sanayi ve KOBİ Araçları ve Türkiye’nin Durumu (s. 43)

Tablo 12 : Ar-Ge Araçları ve Türkiye’nin Durumu (s. 44)

Tablo 13 : Mali Teşvikler ve Türkiye’nin Durumu (s. 45)

Tablo 14 : Dışsatım Araçları ve Türkiye’nin Durumu (s. 47)

Tablo 15 : İçerik Sanayii Araçları ve Türkiye’deki Uygulamalar (s. 52)

7. KAYNAKÇA

- Australian Chamber of Commerce and Industry (ACCI), **Spectator or Serious Player: Competitiveness of Australia's Information Industries**, 1997.
- Barrera, Eduardo. "The Role of Domestic Capital in Latin America," **Telecommunications Politics: Ownership and Control of the Information Highway in Developing Countries** içinde, Eds. Bella Mody, Johannes M. Bauer ve Joseph D. Straubhaar, Lawrence Erlbaum: New Jersey, 1995. ss. 135-163.
- Barrera, Eduardo. "State Intervention and Telecommunications in Mexico," **Journal of Communication**, Autumn 1995, V.45 No.4, ss.51-69.
- Bell, Desmond. "Communications, Corporatism and Dependent Development in Ireland," **Journal of Communication**, Autumn 1995, V.45 No.4, ss.70-88.
- CommunicationsWeek International, "WTO basic agreement put on hold as signatories clash over timetable", 19 Ocak 1998.
- Çelenk Sevilay (1998), **TÜRKİYE'DE "KÜLTÜR SANAYİLERİ": SORUNLAR ve ÖNERİLER RAPORU**, (Ankara: TUENA).
- Çelenk Sevilay (1998), Türkiye'de Televizyon Program Sanayisi: Bağımsız Prodüksiyon Şirketleri Üzerine Bir İnceleme, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Department of Industry, Science and Tourism, **Telecommunications Carrier Industry Development Plans**, Mayıs 1998: <http://www.dist.gov.au/itt/carriers>
- Dokeniya, Anupama. Institutional Analysis of Telecom Policy in India. Paper presented at International Association for Media and Communication Research 1998 Annual Conference, Glasgow, July 1998.
- Forfas, **Broadband Telecommunications Investment in Ireland**, Dublin:1998.
- Forfas, **Telecommunications and Enterprise Building and Investing for our Future**, Dublin:1994.
- Government of Ireland, **Information Society Ireland: First Report of Ireland's Information Society Commission**, Dublin: Aralık 1997.
- Hawkins, Richard. "Standarts for Communication Technologies: Negotiating Institutional Biases in Network Design," **Communication By Design: The Politics of Information and Communication Technologies** içinde Eds. Robin Mansell and Roger Silverstone, Oxford University Press: New York, 1996. Ss.157-186.
- Hudson, Heather. **Global Connections: International Telecommunications Infrastructure and Policy**, Reinhold: New York, 1997.

Information Society Steering Committee, **Information Society Ireland: Strategy for Action**, Dublin:Aralık 1996.

John A., Lent. "The Animation Industry and Its Offshore Factories," **Global Productions** içinde Eds. Gerald Sussman and John A. Lent. Hampton Press: New Jersey, 1998. Ss.239-254.

Jussawala, Meheroo. "Telecommunications Privatization and Capital Formation in Asia Pacific," **Telecommunications Politics: Ownership and Control of the Information Highway in Developing Countries** içinde, Eds. Bella Mody, Johannes M. Bauer ve Joseph D. Straubhaar, Lawrence Erlbaum: New Jersey, 1995. ss.165-177.

Lai Si, Tsui-Auch. "Regional Subcontracting and Labor: Information/Communication Technology Production in Hong Kong and Shenzhen, **Global Productions** içinde, Eds. Gerald Sussman and John A. Lent. Hampton Press: New Jersey, 1998. Ss.145-171.

Mansell, Robin and Wehn, Uta (eds). **Knowledge Societies**, Oxford University Press: New York, 1998.

Mansell, Robin. "Network Governance: Designing New Regimes," **Communication By Design: The Politics of Information and Communication Technologies** içinde Eds. Robin Mansell and Roger Silverstone, Oxford University Press: New York, 1996. Ss.187-212.

Mansell, Robin **The New Telecommunications**, SAGE Publ.: London, 1993.

McCormick K., Patricia et.al., "Telecommunications Restructuring: The Experience of Eight Countries," **Telecommunications Politics: Ownership and Control of the Information Highway in Developing Countries** içinde, Eds. Bella Mody, Johannes M. Bauer ve Joseph D. Straubhaar, Lawrence Erlbaum: New Jersey, 1995. ss. 225-247.

McDowel, Stephen D. "The Decline of the License Raj: Indian Software Export Policies," **Journal of Communication**, Autumn 1995, V.45 No:4, ss.25-49.

AÜ İLEF Medya Dökümantasyon Birimi (1998), **Mediascape Türkiye 98**.

Melody H., William. "Privatization in Developing Countries," **Telecommunications Politics: Ownership and Control of the Information Highway in Developing Countries** içinde, Eds. Bella Mody, Johannes M. Bauer ve Joseph D. Straubhaar, Lawrence Erlbaum: New Jersey, 1995. ss. 249-259.

Ministry of International Trade and Industry (MITI), **1998 Report on the WTO Consistency of Trade Policies of Major Trading Partners**. Tokyo: 1998.

Mody, Bella and Tsui, Lai-Si. "The Changing Role of The State," **Telecommunications Politics: Ownership and Control of the Information Highway in Developing Countries** içinde, Eds. Bella Mody, Johannes M.

Bauer ve Joseph D. Straubhaar, Lawrence Erlbaum: New Jersey, 1995. ss.179-198.

Nulens Gert and Audenhove, Leo Van. The African Information Society: An Analysis of the Information and Communication Technology Policy of the World Bank, ITU and ECA. Paper presented at International Association for Media and Communication Research 1998 Annual Conference, Glasgow, July 1998.

Office for Official Publications of the European Communities (1994). Report by the Think- Tank on the Audiovisual Policy in the European Union, (Luxembourg: European Union)

Petrazzini, Ben. **The Political Economy of Telecommunications Reform in Developing Countries: Privatization and Liberalization in Comparative Perspective**, Praeger, London:1994.

Sen Nandini and Stewart, M. Concetta. Direct Foreign Investment in Telecommunications in East Asia. Paper presented at International Association for Media and Communication Research 1998 Annual Conference, Glasgow, July 1998.

Tapper, Helena. Information Society Strategy: Seeking New Solutions for Post-Modern Societies. Paper presented at International Association for Media and Communication Research 1998 Annual Conference, Glasgow, July 1998.

TUENA (1997), İçerik Üretimi Çalışma Belgesi (Ankara:TUENA).

United States Trade Representation (USTR), **National Trade Estimates on Foreign Trade Barriers 1998**, Washington:1998.

United States Trade Representation (USTR), **National Trade Estimates on Foreign Trade Barriers 1997**, Washington:1997.

United States Trade Representation (USTR), **National Trade Estimates on Foreign Trade Barriers 1996**, Washington:1996.

United States Trade Representation (USTR), **Report to the Congress on Section 301 Developments (1996-1998)**, Washington, 1998.

Sussman, Gerald. "Electronics, Communications and Labor: The Malaysian Connection," **Global Productions** içinde. Eds. Gerald Sussman and John A. Lent. Hampton Press: New Jersey, 1998. Ss.111-143.

The Wall Street Journal, "Brazil BNDES to Finance Domestic Telecom Equipment", 18 Mayıs 1998.

The Wall Street Journal, "Brazilian Official Says Telebras to Fetch \$13.76 Billion," 16 Temmuz 1998.

Williams, Raymond (1993). **Kültür**, (Ankara:İmge Yayınevi)

Yeniyüzyıl Gazetesi, 26 Haziran 1998.

İncelenen İnternet Adresleri:

<http://www.forbairt.ie>

<http://www.idaireland.com>

<http://www.nsd.ie>

<http://www.dti.gov.uk>

<http://www.dti.gov.uk/support>

<http://www.isi.gov.uk/isi>

<http://www.foresight.gov.uk/itec>

<http://www.foresight.gov.uk/documents>

<http://www.s-one.gov.sg>

<http://www.mdc.com.my/msc>

<http://www.dist.gov.au/itt/tskforce>

<http://www.ncb.gov.sg/ncb>

<http://www.tas.gov.sg>

<http://www.info.co.il:8666/iaei>